

Kangasala Sahalahti muinaisjäännösinventointi 2011

**Timo Jussila
Timo Sepänmaa
Hannu Poutiainen
Tapani Rostedt**

Kustantaja: Kangasalan kunta

Sisältö:

Perustiedot	4
Inventointi	5
Yleiskartat	6
1800-luvun pitäjänkartat	7
Kohdekartat alueittain	11
Muinaisjäännökset	16
1 SAHALAHTI SEPPÄLÄ	16
2 SAHALAHTI KALLIOMÄKI	17
3 SAHALAHTI PAPPILA.....	18
4 SAHALAHTI SAARIOINEN.....	18
5 SAHALAHTI SOLINKI.....	19
6 SAHALAHTI MÄKIPÄÄ.....	19
7 SAHALAHTI HEIKKILÄ.....	20
8 SAHALAHTI HOLMA	20
9 SAHALAHTI KIRKKOSILLANOJA	21
10 SAHALAHTI LAURILA	22
11 SAHALAHTI HOLTANOJA	23
12 SAHALAHTI HAAPANIEMI	24
13 SAHALAHTI UOTILA.....	24
14 SAHALAHTI LAMMASSAARI	25
15 SAHALAHTI LAPINKALLIO	26
16 SAHALAHTI SILLANSALMI	28
17 SAHALAHTI MYLLYNSUU	30
18 SAHALAHTI ISONIEMI.....	32
19 SAHALAHTI TAUSTIALAN MYLLY	34
20 SAHALAHTI TÖYKÄNÄN RAJAMERKKI.....	37
21 SAHALAHTI MÄKIPÄÄ 1	38
22 SAHALAHTI MÄKIPÄÄ 2	40
23 SAHALAHTI KELJONKORKEE	41
24 SAHALAHTI ESKOLA	44
25 SAHALAHTI HUHILAN PYYKKI	45
26 SAHALAHTI HÖLLINVIUORI.....	47
27 SAHALAHTI HAAPANIEMI KYLÄTONTTI	50
28 SAHALAHTI ILOLAN KYLÄTONTTI	53
29 SAHALAHTI PAATIALAN KYLÄTONTTI	54
30 SAHALAHTI ISOLAHTI TALOTONTTI.....	57
31 SAHALAHTI ISONIEMEN KYLÄTONTTI	59
32 SAHALAHTI KELJON KYLÄTONTTI	63
33 SAHALAHTI SAARIOISTEN KARTANO.....	66
34 SAHALAHTI KORPINIEMEN KYLÄTONTTI	69
35 SAHALAHTI KÄRKKÄINEN KÄRKÄS KYLÄTONTTI.....	72
36 SAHALAHTI MOLTSIAN KYLÄTONTTI.....	75
37 SAHALAHTI PAKKALAN KYLÄTONTTI	77
38 SAHALAHTI TAUSTIALAN KYLÄTONTTI	80
39 SAHALAHTI PYTTYLÄ-PAPPILA KYLÄTONTTI	82
40 SAHALAHTI TURSOLAN KYLÄTONTTI.....	85
41 SAHALAHTI TÖYKÄNÄN KYLÄTONTTI	89

42 SAHALAHTI RAUTIA (RAUTIO).....	92
43 SAHALAHTI UOTILA 2.....	94
44 SAHALAHTI KAITURI.....	94
45 SAHALAHTI ISO-ARRA	95
46 SAHALAHTI RAUKSAMANOJAN MÄKI	96
47 SAHALAHTI TISKARINSUO.....	96
48 SAHALAHTI VÄHÄPENTO PENTOJÄRVI.....	97
49 SAHALAHTI PÄLKÄNE-KUHMALAHTI TIE	98
50 SAHALAHTI PAKKALA-SAHALAHTI TIE	102
Hävinnyt paikallistie	103
Noksiainen.....	104

Kansikuva: Taustalla tien ”päässä” Töykän kylätontti (pohjoiseen)

Raportissa kuvatut kohteet: (kaikki eivät ole suojelukohteita)

Nro	Nimi	Ajoitus	Laji	Tyyppi
1	SEPPÄLÄ	kivikautinen	asuinpaikka	
2	KALLIOMÄKI	rautakautinen	kultti- ja tarinapai	kuppikivet
3	PAPPILA	kivikautinen	asuinpaikka	
4	SAARIOINEN	kivikautinen	asuinpaikka	
5	SOLINKI	kivikautinen	asuinpaikka	
6	MÄKIPÄÄ	kivikautinen	asuinpaikka	
7	HEIKKILÄ	kivikautinen	asuinpaikka	
8	HOLMA	kivikautinen	asuinpaikka	
9	KIRKKOSILLANOJA	kivikautinen	asuinpaikka	
10	LAURILA	kivikautinen	asuinpaikka	
11	HOLTANOJA	kivikautinen	asuinpaikka	
12	HAAPANIEMI	kivikautinen	asuinpaikka	
13	UOTILA	kivikautinen	asuinpaikka	
14	LAMMASSAARI	varhaismetallikautinen	kivirakenteet	röykkiöt
15	LAPINKALLIO	ajoittamaton	kivirakenteet	röykkiöt
16	SILLANSALMI	kivikautinen	asuinpaikka	
17	MYLLYNSUU	kivikautinen	asuinpaikka	
18	ISONIEMI	kivikautinen	asuinpaikka	
19	TAUSTIALAN MYLLY	historiallinen	valmistus	mylly
20	TÖYKÄNÄN RAJAMERKKI	historiallinen	rajamerkki	kivi
21	MÄKIPÄÄ 1	ajoittamaton	tunnistamaton	röykkiö
22	MÄKIPÄÄ 2	ajoittamaton	tunnistamaton	röykkiö
23	KELJONKORKEE	historiallinen	raja	kivi
24	ESKOLA	historiallinen	raja	kivi
25	HUHILAN PYYKKI	historiallinen	raja	kivi
26	HÖLLINVUORI	historiallinen	raja	kivi
27	HAAPANIEMI KYLÄTONTTI	historiallinen	asuinpaikka	kylätontti
28	ILOLAN KYLÄTONTTI	historiallinen	asuinpaikka	kylätontti
29	PAATIALAN KYLÄTONTTI	historiallinen	asuinpaikka	kylätontti
30	ISOLAHTI TALOTONTTI	historiallinen	asuinpaikka	kylätontti
31	ISONIEMEN KYLÄTONTTI	historiallinen	asuinpaikka	kylätontti
32	KELJON KYLÄTONTTI	historiallinen	asuinpaikka	kylätontti
33	SAARIOISTEN KARTANO	historiallinen	asuinpaikka	kylätontti
34	KORPINIEMEN KYLÄTONTTI	historiallinen	asuinpaikka	kylätontti
35	KÄRKKÄINEN KÄRKÄS KYLÄTONTTI	historiallinen	asuinpaikka	kylätontti
36	MOLTSIAN KYLÄTONTTI	historiallinen	asuinpaikka	kylätontti
37	PAKKALAN KYLÄTONTTI	historiallinen	asuinpaikka	kylätontti
38	TAUSTIALAN KYLÄTONTTI	historiallinen	asuinpaikka	kylätontti
39	PYTTYLÄ-PAPPILA KYLÄTONTTI	historiallinen	asuinpaikka	kylätontti
40	TURSOLAN KYLÄTONTTI	historiallinen	asuinpaikka	kylätontti
41	TÖYKÄNÄN KYLÄTONTTI	historiallinen	asuinpaikka	kylätontti
42	RAUTIA (RAUTIO)	historiallinen	asuinpaikka	kylänpaikat
43	UOTILA 2	historiallinen	asuinpaikka	kylänpaikat
44	KAITURI	historiallinen	kivirakenteet	kiviadat
45	ISO-ARRA	historiallinen	kivirakenteet	kiviadat

46	RAUKSAMANOJAN MÄKI	historiallinen	kivirakenteet	kiviaidat	
47	TISKARINSUO	historiallinen	kivirakenteet	kiviaidat	
48	VÄHÄPENTO PENTOJÄRVI	historiallinen	kivirakenteet	rajamerkit	
49	PÄLKÄNE-KUHMALAHTI TIE	historiallinen	kulku	tielinja	
50	PAKKALA-SAHALAHTI TIE	historiallinen	kulku	tielinja	

Perustiedot

Alue: Entisen Sahalahden kunnan alue. Toimeksianto käsitti historiallisen ajan muinaisjäännösten inventoinnin koko alueella (täydennysinventointina), sekä ranta-osayleiskaava-alueiden inventoinnin ”kaikilta ajoilta” myös täydennysinventointiluonteisesti. Rantayleiskaava-alueet käsittävät entisen Sahalahden kunnan kaikkien vesien rannat n. 200 m syvyyteen. Käytännössä inventointialueena oli koko entinen Sahalahden kunnan alue siten että inventoinnin pääpaino oli historiallisessa ajassa.

Tarkoitus: Tarkistaa onko alueella (hist. ajan) muinaisjäännöksiä. Etsiä uusia muinaisjäännöksiä.

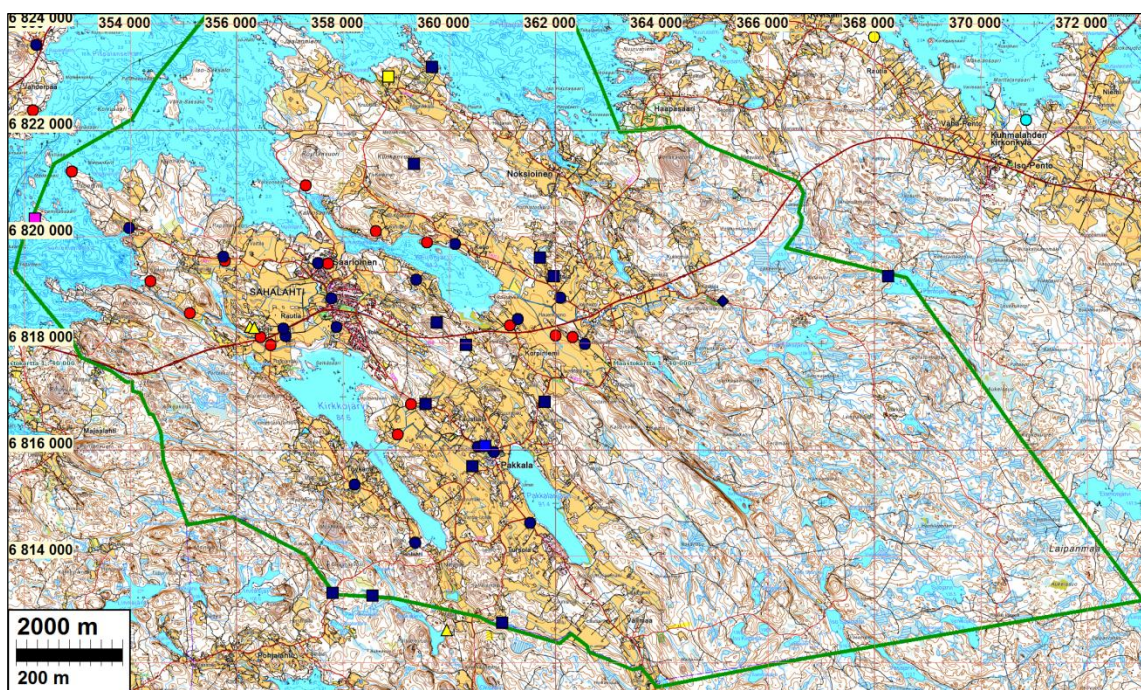
Työaika: Kenttätyöt touko-kesäkuu 2011

Kustantaja: Kangasalan kunta

Aiemmat tutk: Luoto Kirsi 2009 maakaasuputkilinjan inv., Lähdesmäki U, inventointi 1997, Suni M 1976 inv. Yksittäisiä tarkastuksia ja koekaivauksia eri kohteilla 2000-luvulla.

Tekijät: Mikroliitti Oy, Maastotyöt Timo Jussila ja Timo Sepänmaa (3/4) sekä Tapani Rostedt ja Hannu Poutiainen (1/4). Valmistelu, arkistotyö ja raportin viimeistely T. Jussila.

Tulokset: Tutkimusalueelta tunnettiin ennestään kaksitoista kivikautista asuinpaikkaa, kaikki pelloissa, sekä rautakautinen kuppikivi, sekä erilaisia hist. aikaisia pistekohteita. Inventoinnissa löytyi kolme ehjää, metsämaastossa sijaitsevaa kivikautista asuinpaikkaa ja pari ajoittamatonta röykkiötä. Lisäksi katsottiin viisi vanhaa rajamerkkiä (useimmat edelleen käytössä) muinaisjäännökseksi, tarkastettiin 18 kylätonttia, joista vain muutama katsottiin muinaisjäännökseksi. Vanha tielinja Pälkeneeltä/Kangasalta Kuhmalahdelle ja Jämsään katsottiin linjauksen osalta muinaisjäännökseksi, samoin tielinja em. tieltä Sahalahden kirkolle.

Tutkimusalue rajattu vihreällä, muinaisjäännökset eri symbolein, pun=kivikausi, sin=rautakausi, tumma sin=hist. aika

Inventointi

Inventoinnin toimeksianto oli tehty Pirkanmaan maakuntamuseon lausunnon pohjalta. Se käsitti Sahalahden osayleiskaava alueen ja Sahalahden rantaosayleiskaava alueet. Näillä oli edellytetty historiallisen ajan muinaisjäännöksiin painottuvaa täydennysinventointia. Käytännössä inventointi kattoi koko entisen Sahalahden kunnan alueen. Vaikka inventoinnin pääpaino oli historiallisessa ajassa, pidettiin silmät auki myös muiden aikakausien muinaisjäännöksille.

Maastotyö tehtiin toukokuun lopulla ja kesäkuun alkupuoliskolla v. 2011. Pääosan maastotyöstä tekivät Timo Jussila ja Timo Sepänmaa. Muutamana päivänä alueella inventoivat myös Tapani Rostedt ja Hannu Poutiainen. Ennen inventointia Kansallisarkistossa tarkastettiin ja tarvittavin osin kuvattiin aluetta kuvaavat isojaon toimituskartat. Kuvatut kartat (tai valittu osa niistä) asemoitiin nykyiseen koordinaatistoon ja kylätontit paikannettiin maastokartoille. Arkistotyön ja vanhojen karttojen analyysin suoritti T. Jussila.

Maastotyön aikana tarkastettiin historiallisen ajan kohteet ja ranta- alueilla sijaitsevat ennestään tunnetut esihistorialliset muinaisjäännökset. Ennestään tuntemattomia muinaisjäännöksiä etsittiin mm. topografian ja maastokartta-analyysin perusteella, hist. ajan kohteita myös vanhoja karttoja tarkastelemalla. Menetelminä käytettiin soveltuvien osin pintapointintaa ja muuta silmänvaraista havainnointia, koekuopitusta, maanäytekairauksia ja mittauksia. Kuten tavallisesti, suuri osa alueen pelloista oli siinä tilassa että pinnallisia havaintoja niistä saatettiin tehdä vain välttämättä tai hyvin huonosti. Osassa peltoja oras oli niin matala, että se ei haitannut havaintojen tekemistä. Peltoalueiden silmänvaraista (ns. pinnalista, jossa tarkkaillaan onko pellon pinnassa löytöjä) havainnointia vaikeutti koko inventoinnin ajan vallinnut kuiva sää: pellot olivat rutikuivia ja sellaisesta löydön havaitseminen on hyvin hankalaa. Metsäalueita (siis muilla kuin pelloilla, niityillä ja rakentamattomilla alueilla) katsottiin karttojen ja maastohavaintojen perusteella tarkemmin katsottavia paikkoja kokemukseräisesti (ns. tietotaito) valiten. Koekuoppia tehtiin runsaasti, kuten aina laajoilla peitteisillä alueilla, aina kun katsottiin tarpeelliseksi. Alueen itäkaakkoisosan pienjärvien rantoja tarkasteltiin otoksin. Kaikilla pikkulammilla ei käyty.

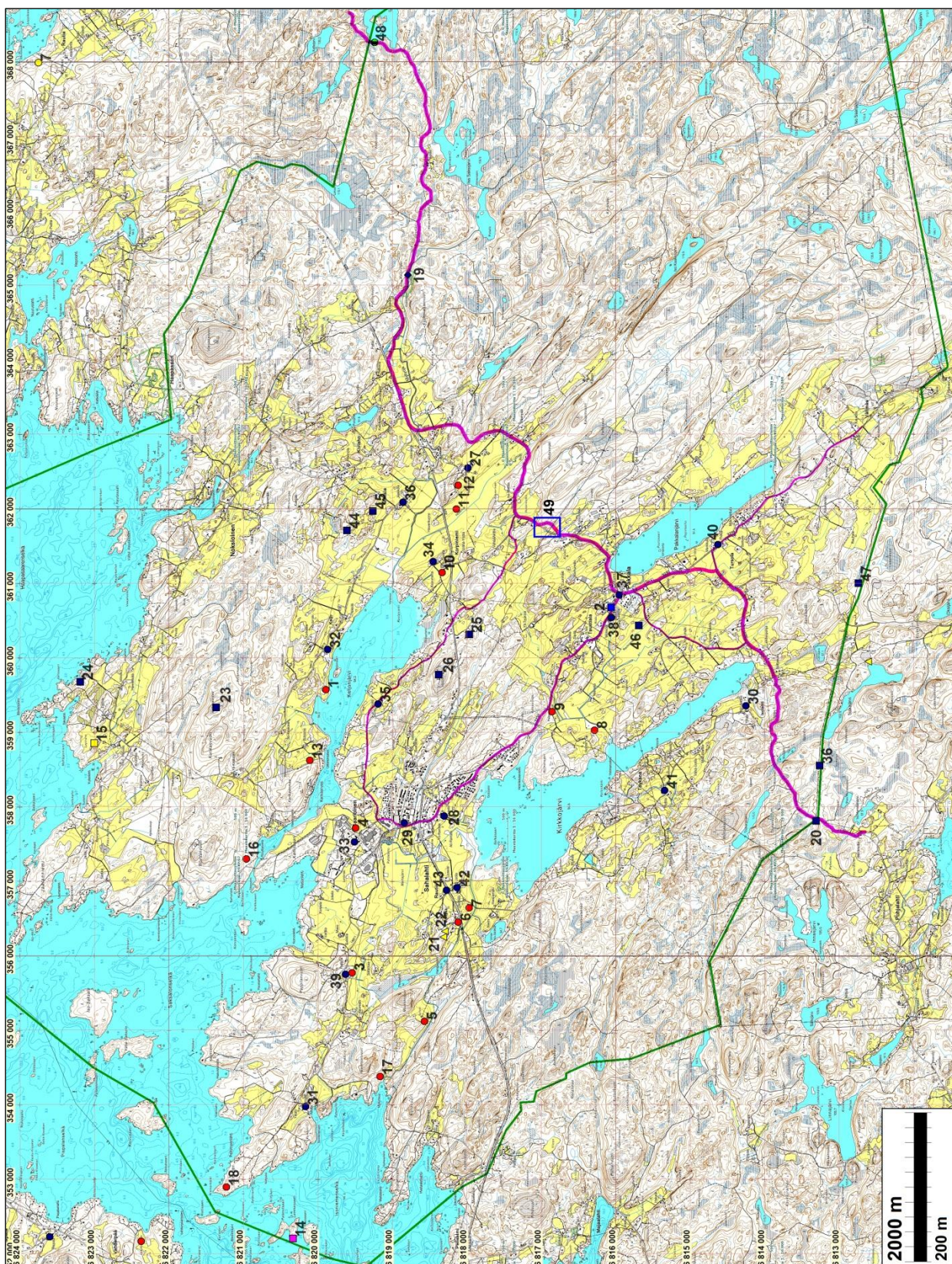
Kenttätöiden aikana tarkastettiin kaikki vanhojen karttojen avulla paikannetut vanhat talo- ja kylätontit sekä niillä mahdollisesti säilyneet rakenteet silmänvaraisesti. Menetelminä käytettiin silmänvaraista havainnointia, koekuopitusta ja kairauksia. Maastotyön aikana tarkastettiin lisäksi vanhat päätielinjat. Ks. kohde 49 ja 50. Raportin ja karttojen koordinaatit ETRS-TN35FIN (N/E-tunnuksella) ellei toisin mainittu (XY =kkj2, PI =kkj3), mitaukset gps laitteella alle 10 m tarkkuudella (oletettavasti 3-10 m tarkkuus). Kohteet on numeroitu vain tätä raporttia varten.

Ennestään tunnettuja muinaisjäännöksiä tarkastettiin vain pikaisesti, siitä huolimatta että esihistoria oli periaatteessa toimeksiannon ulkopuolella. Useimmat ennestään tuntemattomat kohteet sijaitsevat pelloissa joissa ei ollut mitään syytä jäännöksiä tarkemmin ihmetellä - joka tapauksessa voitiin todeta (usein jo etäältä) että tilanne on ennallaan. Koko Sahalahden alue tarkastettiin – eli alueen joka kolkassa käytiin ja maastoa tutkittiin vaihtelevalla (kokemukseräisesti maaston mukaan valiten) tarkkuudella ja intensiteetillä. Kylätonttien ympäristöt systemaattisesti, muutoin otoksin. Pihamaita ei tutkittu (paitsi kylätonteilla sen verran kuin hyvät tavat ja muut lait sallivat – jos isäntäväkeä ei ollut paikalla aluetta katsottiin etäämmältä sen verran kuin kohtuullista silmänvaraisesti. Sama koskee myös piha-alueiden valokuvaamista, joka ei ole useissa tapauksissa sallittua ilman lupaa, salakatseluun syyllistymättä). Sahalahden laajoja peltoalueita kivikautisella 90 m rantatasolla ei kierretty systemaattisesti tai edes kattavasti, vaan satunnaisin otoksin, toimeksiannon sisällöstä johtuen.

Raportissa on kuvattu kaikki entisen Sahalahden kunnan alueen kaikenikäiset muinaisjäännökset, erottelematta sitä kumman kaavan alueelle jäännös sijoittuu.

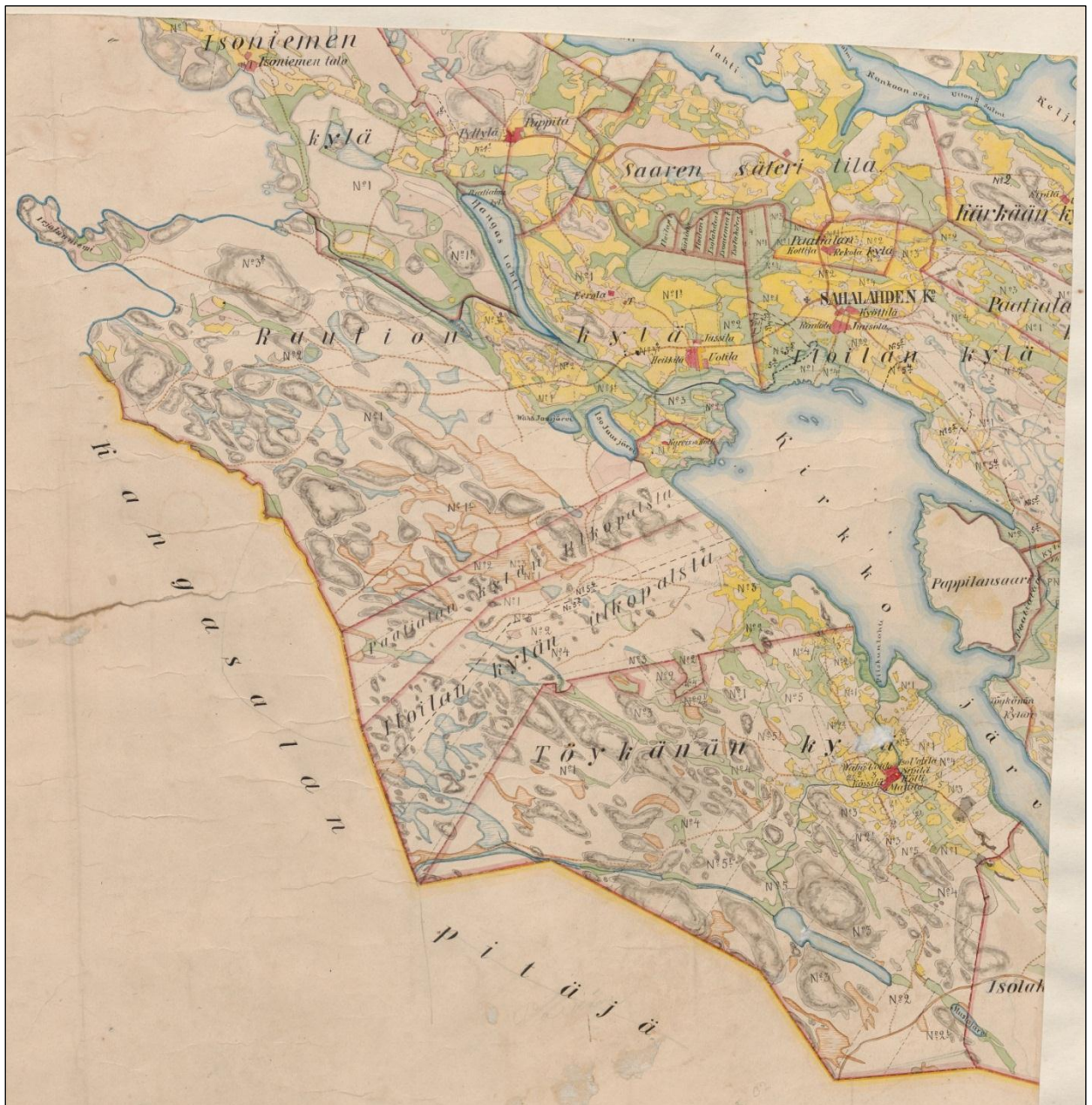
Yleiskartat

Tutkimusalue rajattu vihreällä, muinaisjännökset eri symbolein, numero viittaa raportin kohde-
numeroon. Punaiset kivikautisia, siniset rautakautisia - hist. ajan kohteita. Vanha päätielinja si-
nipunaisella, ohuemmalla eräät tärkeimmät paikallistiet.

1800-luvun pitäjänkartat

Sahalahti länsiosa 1898.

Sahalahti 1898 pohjoisosa,

Sahalahti 1898, itäosa.

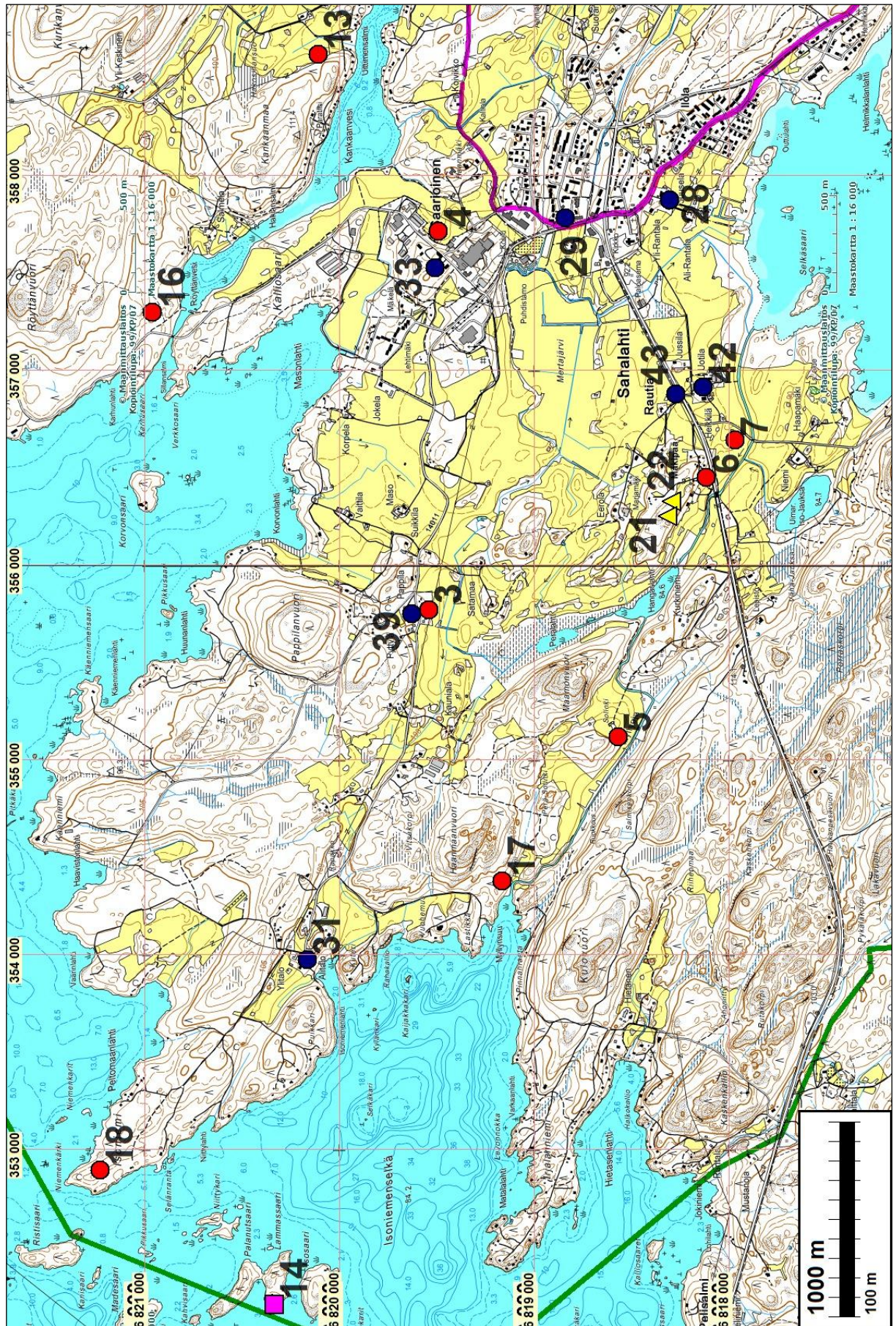
Sahalahti 1840-luvulla, länsiosa.

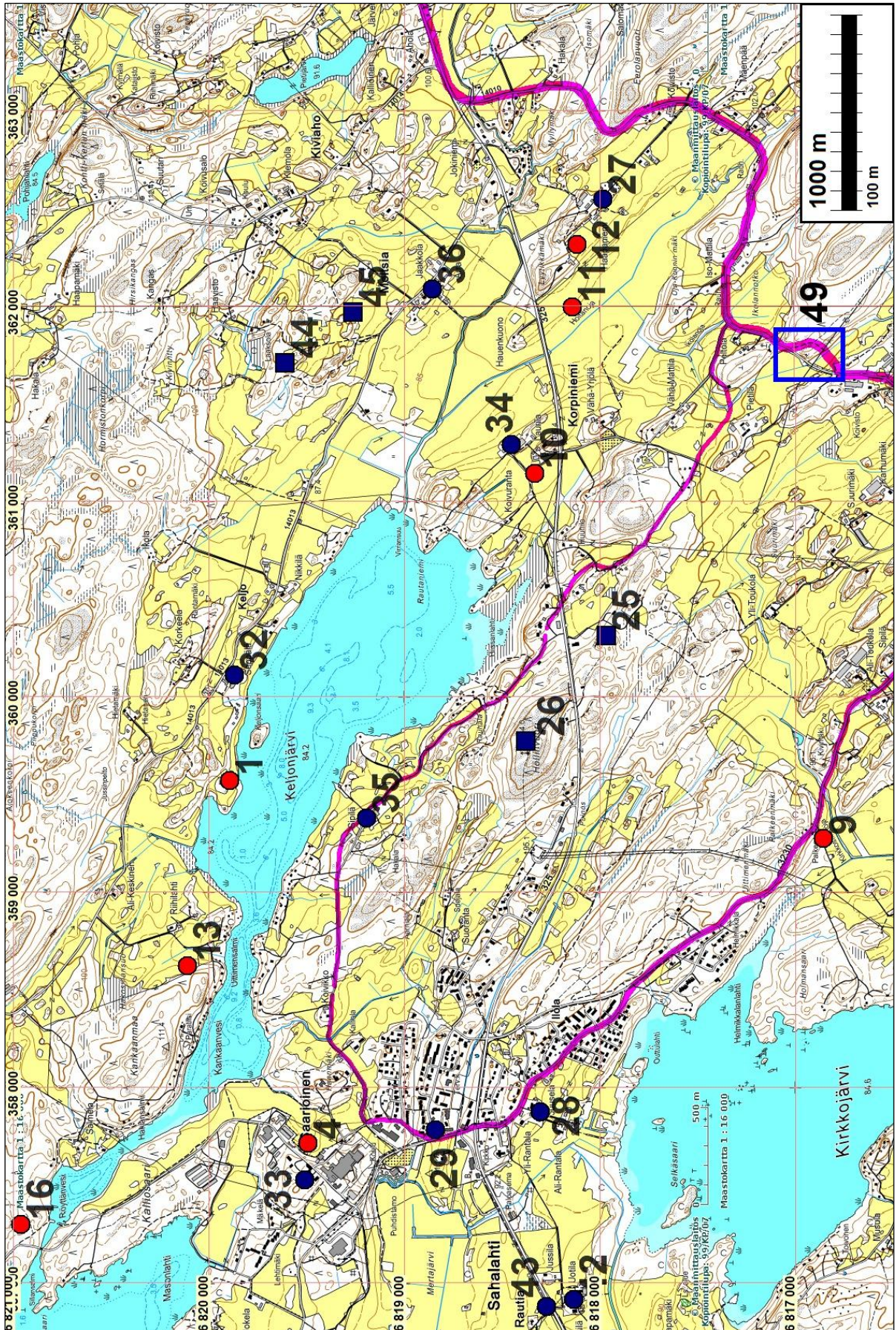
Kohdekartat alueittain

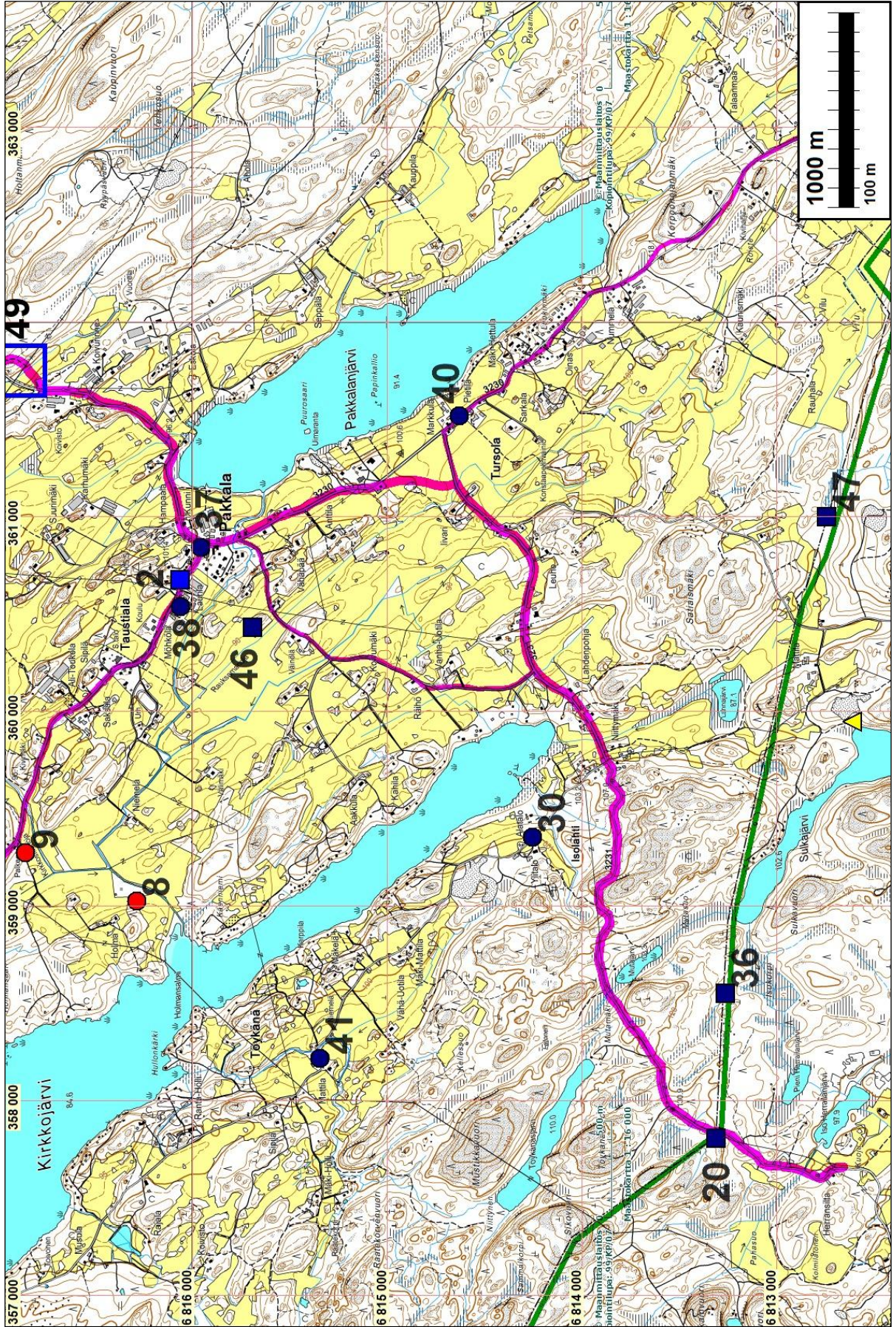
Kartoilla on esitetty raportissa kuvatut kohteet (numero ja symboli) sekä vanha päätielinja =

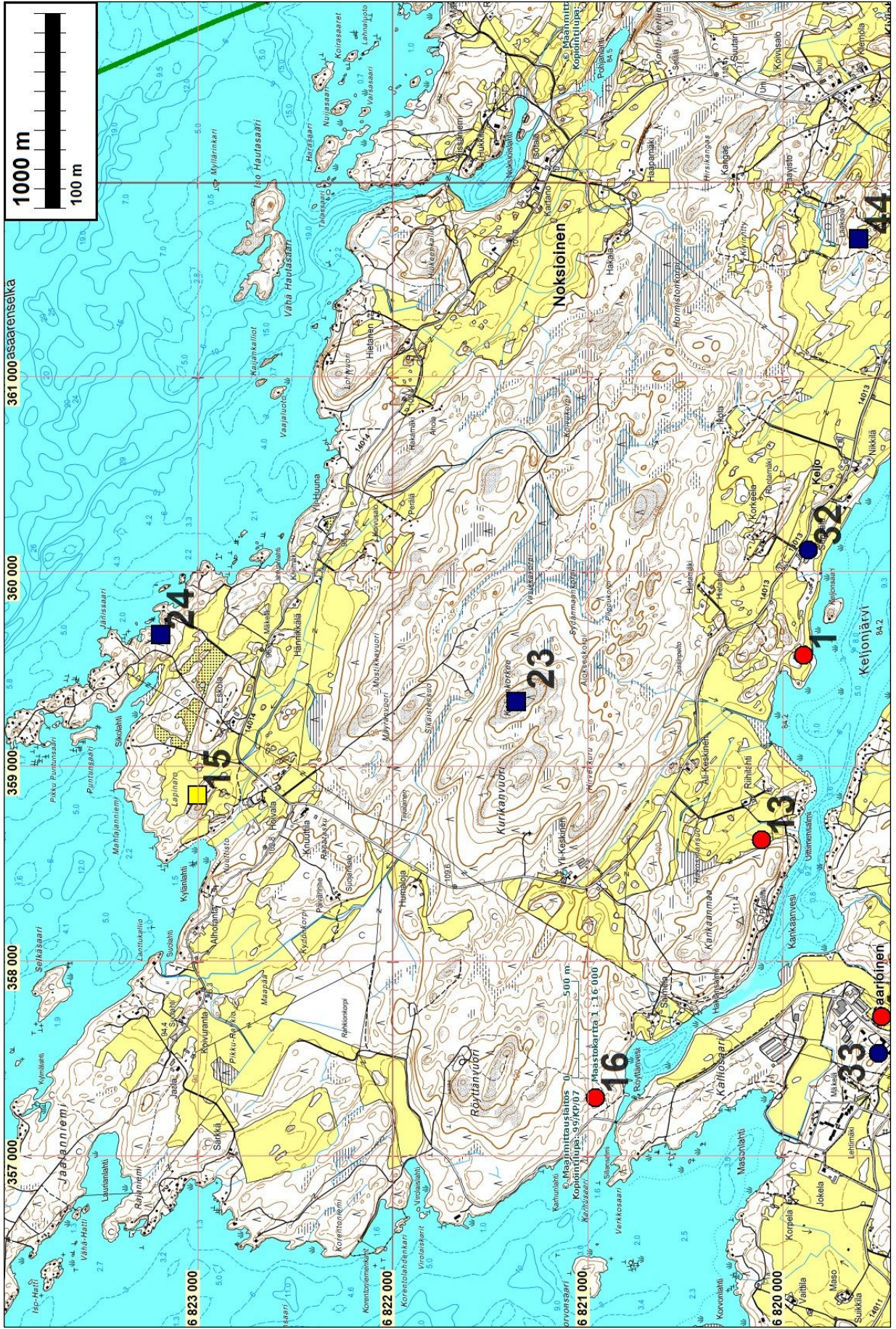
paksu sinipunainen viiva (kohde 49) sekä muutama sivutie (kohde 50) ohuemmalla sinipunaisella viivalla.

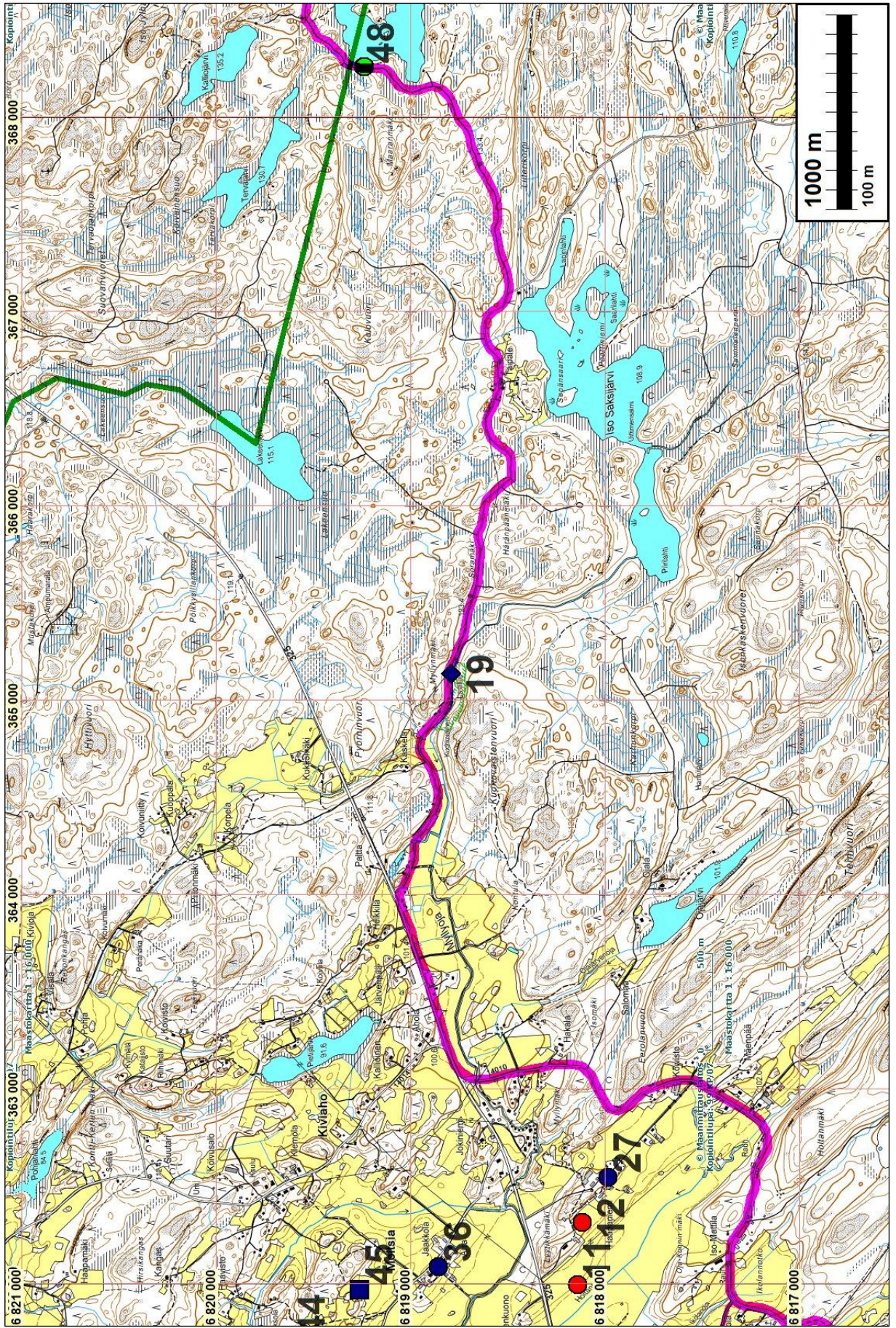

Muinaisjäännökset

1 SAHALAHTI SEPPÄLÄ

Mjtunnus: 730010001
Rauh.lk: 2

Ajoitus: kivikautinen
Laji: asuinpaikka

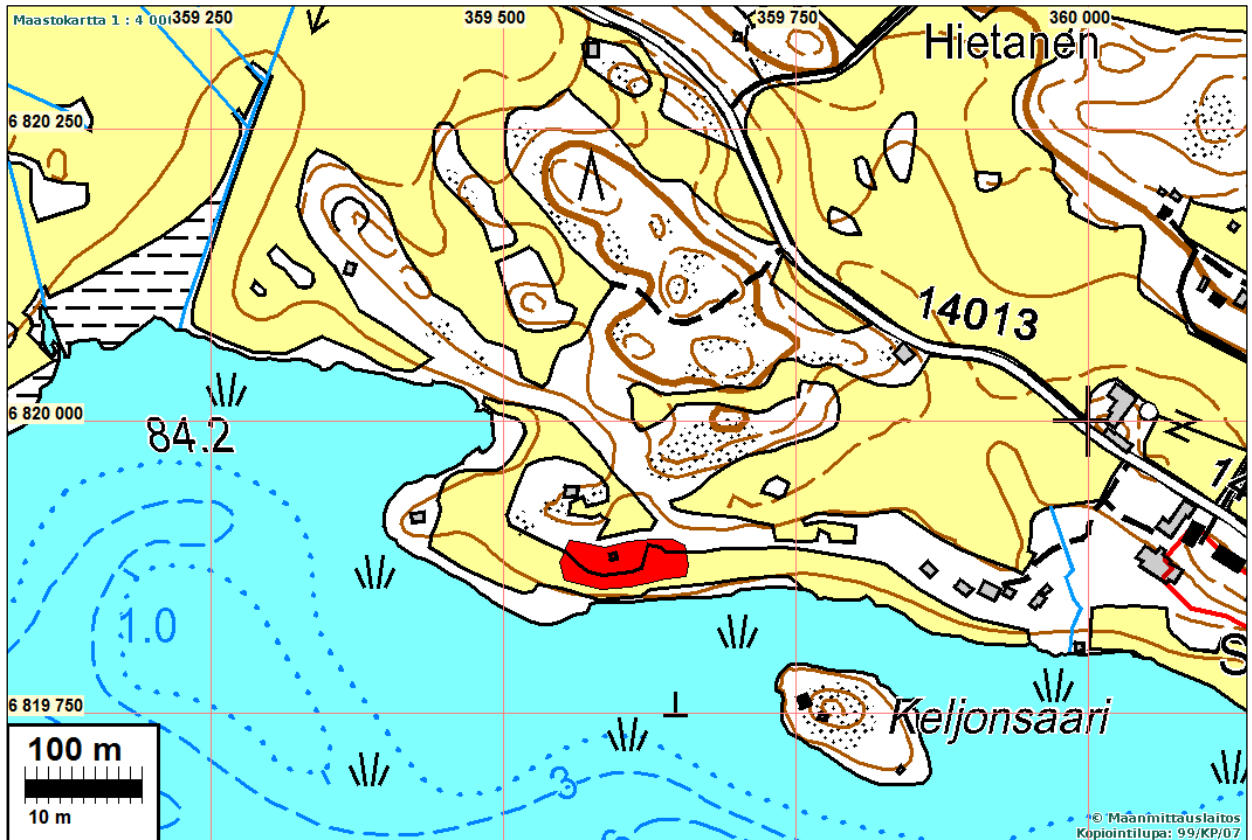
Koordin: N: 6819 894 E: 359 576 Z: 85
X: 6819 975 Y: 2519 503
P: 6822 755 I: 3359 690

Tutkijat: Maarit Suni 1976 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta 2,3 km koilliseen

Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Asuinpaikka sijaitsee Keljonjärven pohjoisrannalla rantaniitystä nousevalla savipohjaisella terassilla. Paikka on nykyään niittyä ja sekametsää kasvavaa rinnettä. Alueella on kesähuvila ja lato. Paikalta on löydetty kaksi kiviesinettä. Vuoden 1997 inventoinnissa ei havaittu merkkejä kivikautisesta asuinpaikasta.

Paikalta ei uusia havaintoja v. 2011. Rajaus muinaisjäännösrekisteristä.

2 SAHALAHTI KALLIOMÄKI

Mjtnnus: 730010002

Rauh.lk: 1

Ajoitus: rautakautinen

Laji: kultti- ja tarinapaikat: kuppikivet

Koordin: N: 6816 061 E: 360 681 Z: 95

X: 6816 197 Y: 2520 783

P: 6818 921 I: 3360 795

Tutkijat: Tuija-Liisa Soinen 1996 tarkastus, Tampereen museot/Ulla Läh 1997 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta 3,8 km kaakkoon

Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Kuppikivi sijaitsee Pakkalanjärven luoteisrannalla, noin 500 m rannasta, teidenristeyksessä ja piha-alueella. Maasto on länteen ja lounaaseen laskeva kivikkoinen mäki. Kuppikivi on matala maakivi, kooltaan 120 cm x 110 cm. Korkeus maasta on noin 20 cm. Kiven pinnalla on 18 kuppia. Kupprien halkaisija on keskimäärin 3 - 4 cm ja syvyys 1-1,5 cm. Muinaisjäännös on hyväkuntoinen. Välittömästi kiven luoteispuolella on halkaisijaltaan noin 3 - 4 m oleva kiviröykkiö, joka siihen tehtyjen koekuoppien perusteella todettiin uudeksi. Noin 15 m kuppikivestä luoteeseen kaivetusta koekuopasta rinteeseen yläosasta todettiin vuoden 1997 inventoinnissa niukasti palanutta luuta, palaneen saven siruja ja joitakin uudempia esineitä. Lisäksi Kalliomäen tilan länsipuolelta Hopeavuoren tilan länsipäästä löytyi kahdesta koekuopasta vahvaa nokimaata, hiukan palanutta luuta ja rautaveitsi. Nämä löydöt on tulkittu suureksi osaksi tuhoutuneen rautakautisen haudan tai asuinpaikan vähäisiksi jäännöksiksi (inv.kert. 1997 kohde 15).

Rajaus muinaisjäännösrekisteristä. Ei uusia havaintoja v. 2011.

Ks. kartta s. 78, ilmakeku s. 80

Kalliomäen muinaisjäännösalue kuvan alalla. Länteen (Google StreetView 2011)

3 SAHALAHTI PAPPILA

Mjtunnus: 730010003
Rauh.lk: 2

Ajoitus: kivikautinen
Laji: asuinpaikka

Koordin: N: 6819 540 E: 355 776 Z: 87
X: 6819 447 Y: 2515 722
P: 6822 401 I: 3355 888

Tutkijat: Ulla Lähdesmäki 1997 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta 2,2 km luoteeseen
Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Asuinpaikka sijaitsee Myllyojan vesistökokonaisuuteen kuuluvan ojan rannasta noin 20 m pohjoiseen pohjois-etelä-suuntaisessa peltorinteessä rajoittuen pohjoisessa Isoniemen tiehen. Paikalta on selvästi erottuvilta terasseilta ja niiden alapuolelta löytöinä kvartsia, piitä ja palanutta luuta. Kohteen laajuus on noin 80 x 110 m. Maaperä on savea.

Rajaus muinaisjäännösrekisteristä. Ei uusia havaintoja v. 2011.

Ks. kartta s. 83

4 SAHALAHTI SAARIOINEN

Mjtunnus: 730010004
Rauh.lk: 2

Ajoitus: kivikautinen
Laji: asuinpaikka

Koordin: N: 6819 491 E: 357 716 Z: 87
X: 6819 487 Y: 2517 663
P: 6822 352 I: 3357 829

Tutkijat: Ulla Lähdesmäki 1997 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta 900 m pohjoiseen
Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Asuinpaikka sijaitsee Keljonjärvestä noin 500 m lounaaseen ja 100 m Saarioisten teollisuusalueesta kaakkoon. Peltoalueella, loivasti etelään ja itään viettävissä rinteissä erottuu 90 m korkeuskäyrällä terassi, jonka alueelta ja alapuolelta löytyi kvartsia ja piitä. Maaperä on savea. Kohteen laajuus on 120 x 170 m.

Rajaus muinaisjäännösrekisteristä. Ei uusia havaintoja v. 2011.

Ks. kartta s. 67

5 SAHALAHTI SOLINKI

Mjtunnus: 730010005
Rauh.lk: 2

Ajoitus: kivikautinen
Laji: asuinpaikka

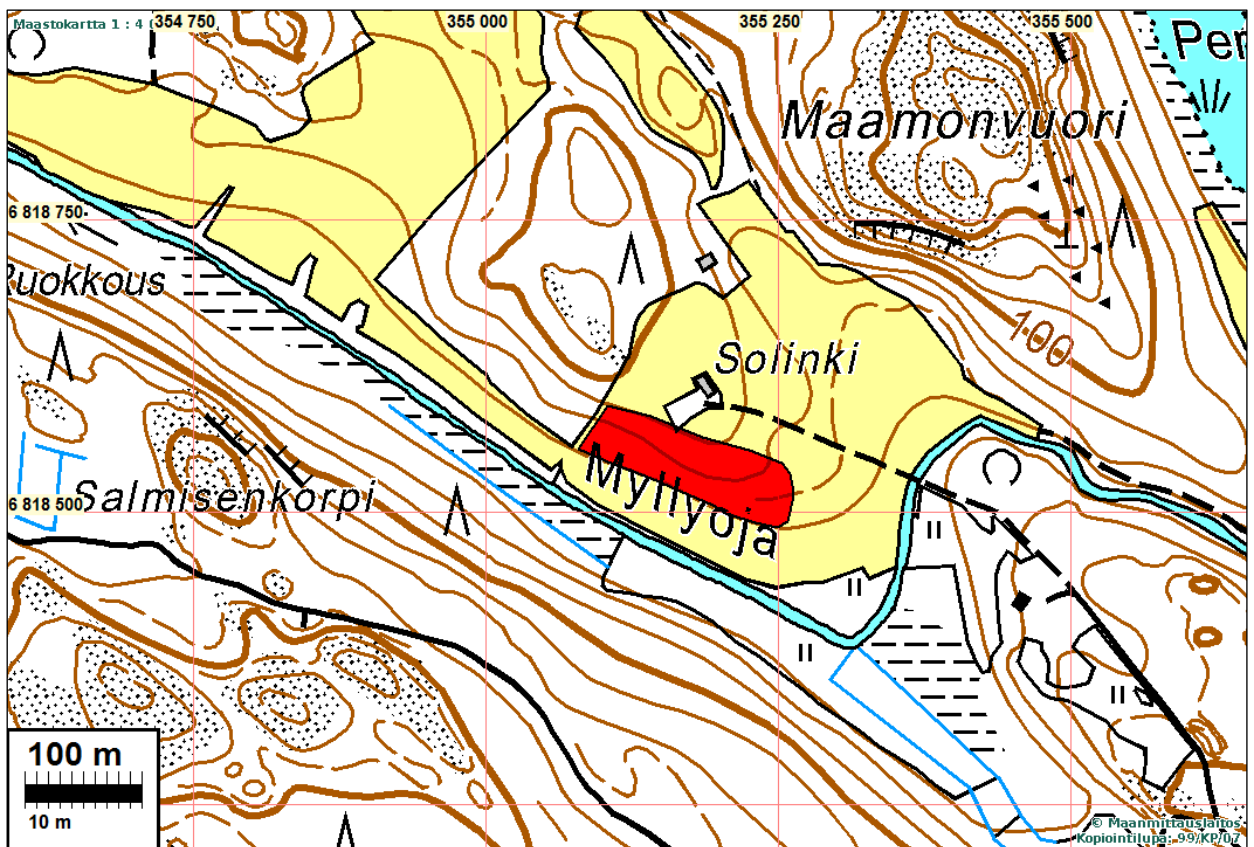
Koordin: N: 6818 569 E: 355 121 Z: 87
X: 6818 447 Y: 2515 112
P: 6821 430 I: 3355 233

Tutkijat: Ulla Lähdesmäki 1997 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta 2,5 km länteen

Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Asuinpaikka sijaitsee Längelmäveden ja Kirkkojärven välisen Myllyojanrannalla, noin 50 m uomasta pohjoiseen ja 700 m kaakkoon Sahalahti-Kangasala tieltä. Paikka on jyrkästi etelään laskevan peltorinteen juurella, loivalla terassilla. Kvartsi-iskoksia löytyi 15 x 60 m laajuiselta alueelta. Maaperä paikalla on savea.

Rajaus muinaisjäännösrekisteristä. Ei uusia havaintoja v. 2011.

6 SAHALAHTI MÄKIPÄÄ

Mjtunnus: 730010006
Rauh.lk: 2

Ajoitus: kivikautinen
Laji: asuinpaikka

Koordin: N: 6818 117 E: 356 452 Z: 85
X: 6818 057 Y: 2516 462
P: 6820 978 I: 3356 564

Tutkijat: Ulla Lähdesmäki 1997 inventointi, Pirkanmaan maakuntamuseo/ 2001 koekaivaus

Sijainti: Sahalahden kirkosta 1,3 km kaakkoon
Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Asuinpaikka sijaitsee Längelmäveden ja Kirkkojärven välisen Myllyuomankoillispuolella, noin 20 m päässä Sahalahden-Kuhmalahden - maantiestä. Asuinpaikkaan liittyviä kvartsi-iskoksia löydettiin tien rajaaman pellon ojanleikkauksista ja pellon pinnalta noin 30 x 60 m laajuiselta alueelta. Paikan läheisyydessä on suoritettu koekaivaus vuonna 2001 vesijohtolinjauksen vuoksi.

Rajaus muinaisjäännösrekisteristä. Ei uusia havaintoja v. 2011.

Ks. kartta s. 93

7 SAHALAHTI HEIKKILÄ

Mjtunnus: 730010007
Rauh.lk: 2

Ajoitus: kivikautinen
Laji: asuinpaikka

Koordin: N: 6817 968 E: 356 644 Z: 87
X: 6817 917 Y: 2516 662
P: 6820 829 I: 3356 757

Tutkijat: Ulla Lähdesmäki 1997 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta 1,1 km kaakkoon
Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Asuinpaikka sijaitsee Längelmäveden ja Kirkkojärven välisessä, Myllyojan japien järvien rikkomassa maastossa, Sahalahden-Kuhmalahden tiestä noin 150 m kaakkoon. Paikka on etelään ja lounaaseen laskeva peltorinne, josta löytyi kvartseja pellon topografiassa selvästi erottuvasta niemekkeestä noin 20 x 60 m laajuiselta alueelta.

Rajaus muinaisjäännösrekisteristä. Ei uusia havaintoja v. 2011.

Ks. kartta s. 93

8 SAHALAHTI HOLMA

Mjtunnus: 730010008

Rauh.lk: 2

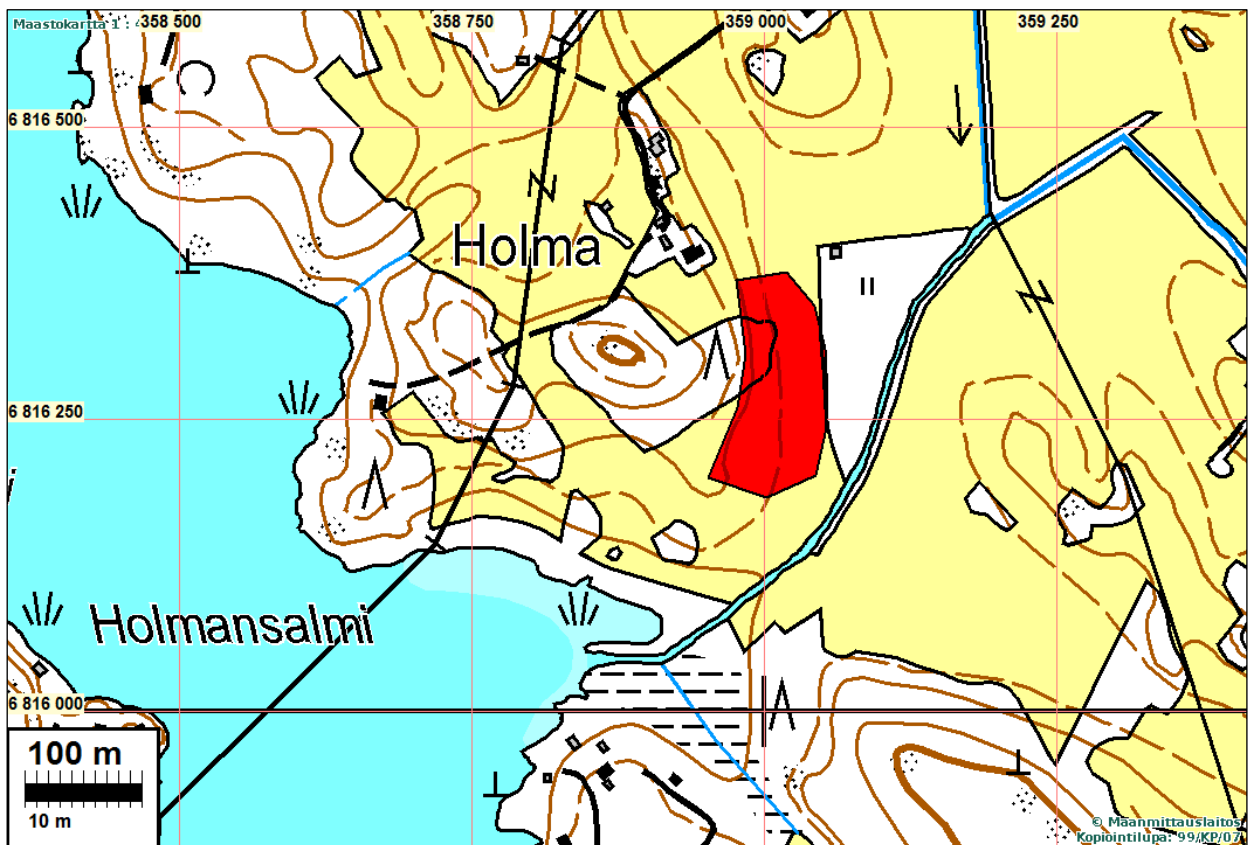
Ajoitus: kivikautinen
Laji: asuinpaikka

Koordin: N: 6816 287 E: 359 030 Z: 90
X: 6816 347 Y: 2519 122
P: 6819 147 I: 3359 143

Tutkijat: Ulla Lähdesmäki 1997 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta 2,6 km kaakkoon
Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Asuinpaikka sijaitsee Kirkkojärven itäpuolella, rannasta noin 200 m päässä. Paikka on savinen pelto Holman talon eteläpuolella sijaitsevan metsäalueen kaakkoispuolella. Etäisyys talosta on noin 140 m. Rinne on vanhaa järvenrantaa. Löydöt paikalta ovat kvartsia.

Rajaus muinaisjäännösrekisteristä. Ei uusia havaintoja v. 2011. Päällisin puolin nurmipeltoa tarkasteltaessa muinaisjäännösrekisterin rajaus vaikuttaisi olevan hieman liian idässä, suurelta osin vesijätöllä.

9 SAHALAHTI KIRKKOSILLANOJA

Mjtunnus: 730010009
Rauh.lk: 2

Ajoitus: kivikautinen

Laji: asuinpaikka

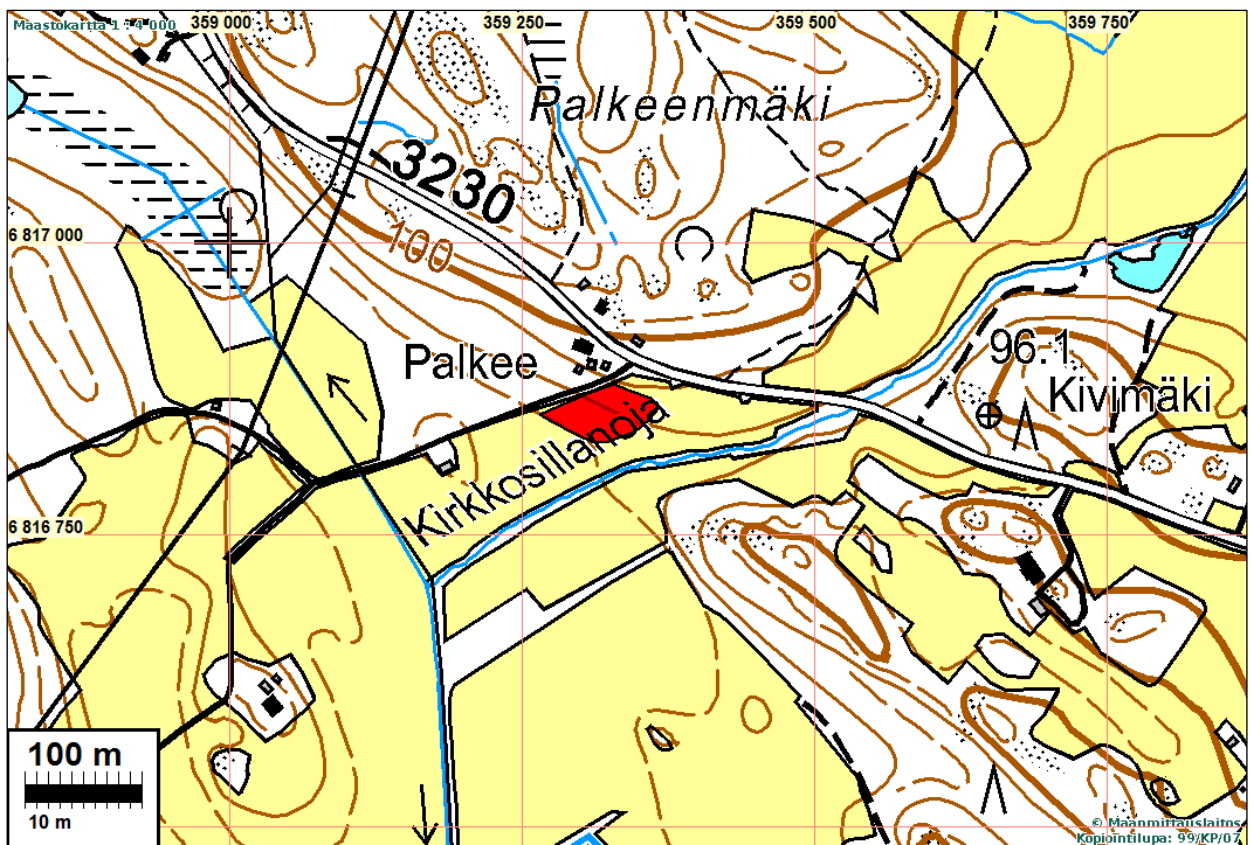
Koordin: N: 6816 856 E: 359 276 Z: 90
X: 6816 926 Y: 2519 343
P: 6819 716 I: 3359 390

Tutkijat: Ulla Lähdesmäki 1997 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta noin 2,6 km kaakkoon

Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Asuinpaikka sijaitsee Kirkkojärveen laskevan Kirkkosillanajan vieressä, sen luoteispuolella. Paikka on etelään laskevassa peltorinteessä. Sahalahden keskustan ja Pakkalan välinen maantie kulkee löytöpaikalta 40 m koilliseen. Löydöt (kvartsi-iskokset ja -kaavin) havaittiin jyrkkänousuisessa rinteessä savipellolla noin 15 x 15 m laajuisella alueella.

Rajaus muinaisjäännösrekisteristä. Ei uusia havaintoja v. 2011.

10 SAHALAHTI LAURILA

Mjtunnus: 730010010
Rauh.lk: 2

Ajoitus: kivikautinen
Laji: asuinpaikka

Koordin: N: 6818 331 E: 361 146 Z: 90
X: 6818 486 Y: 2521 143

P: 6821 192 I: 3361 260

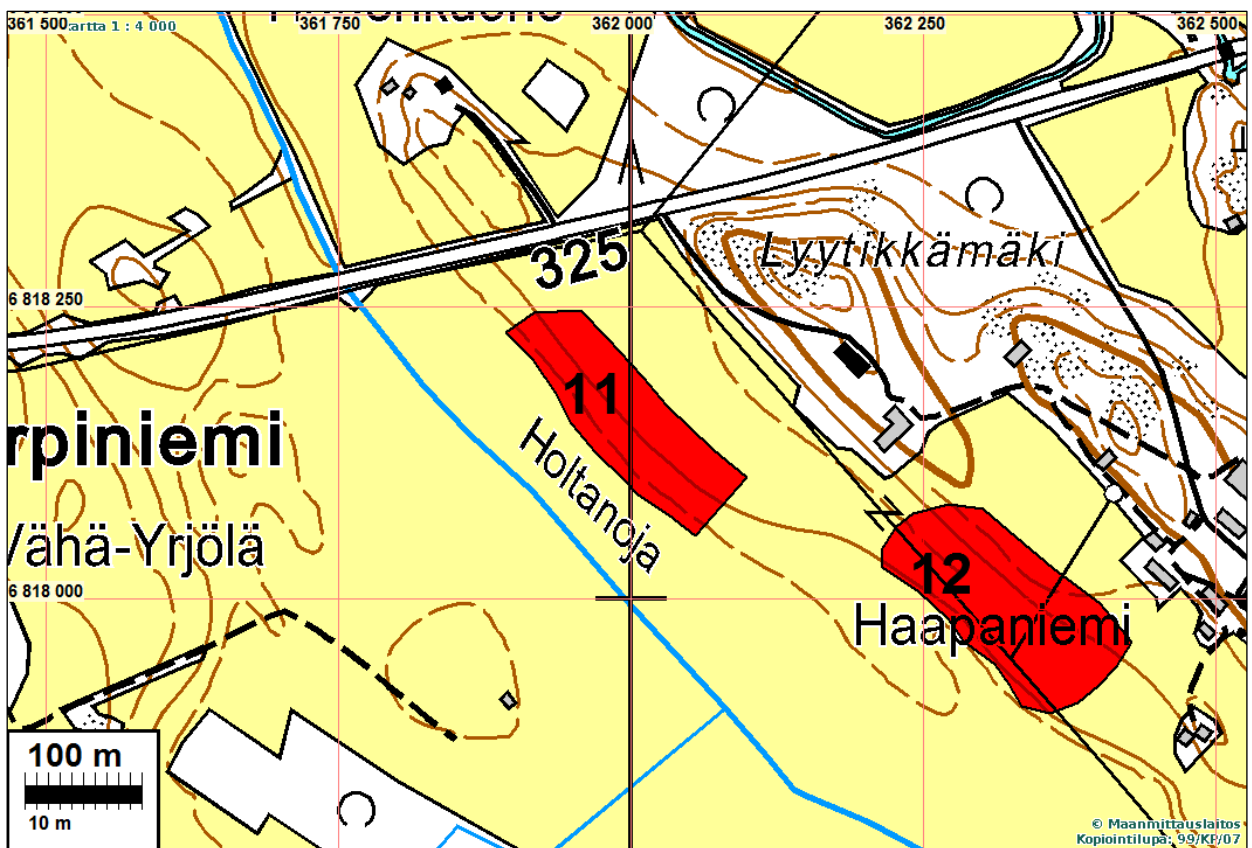
Tutkijat: Ulla Lähdesmäki 1997 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta 3,3 km länteen

Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Asuinpaikka sijaitsee Sahalahti-Kuhmalahti -maantiestä 100 m pohjoiseen ja Laurilan päärakennuksesta noin 150 m länteen. Löydöt (kvartsi-iskokset ja palaneet luut) on poimittu savipellosta noin 20 x 40 m suuruiselta alueelta.

Rajaus muinaisjäännösrekisteristä. Ei uusia havaintoja v. 2011.

Ks. kartta s.

11 SAHALAHTI HOLTANOJA

Mjtunnus: 730010011

Rauh.lk: 2

Ajoitus: kivikautinen

Laji: asuinpaikka

Koordin: N: 6818 142 E: 361 997 Z: 87,5

X: 6818 337 Y: 2522 002

P: 6821 003 I: 3362 112

Tutkijat: Ulla Lähdesmäki 1997 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta 4,2 km itään
 Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Asuinpaikka sijaitsee noin 140 m kaakkoon Sahalahti-Kuhmalahti –maantiestä ja noin 100 m koilliseen Holtanojan uomasta. Löydöt (kvartsit) havaittiin koillinen-lounais -suuntaisessa peltorinteessä olevalla terassilla ja noin 40 x 110 m laajuisella alueella.

Rajaus muinaisjäännösrekisteristä. Ei uusia havaintoja v. 2011.
 Kartta edell. sivulla

12 SAHALAHTI HAAPANIEMI

Mjtunnus: 730010012
 Rauh.lk: 2

Ajoitus: kivikautinen
 Laji: asuinpaikka

Koordin: N: 6818 117 E: 362 317 Z: 90
 X: 6818 326 Y: 2522 323
 P: 6820 978 I: 3362 432

Tutkijat: Ulla Lähdesmäki 1997 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta 4,4 km itään
 Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Asuinpaikka sijaitsee noin 420 m Sahalahti-Kuhmalahti - maantienkaakkoispuolella ja noin 200 m Haapaniemen kartanosta länteen. Paikka on Keljonjärveen laskevan Holtanojan laaksossa peltorinteessä -ja terassilla. Löydöt paikalta ovat kvartseja ja yksi pala palanutta luuta.

Rajaus muinaisjäännösrekisteristä. Ei uusia havaintoja v. 2011.

Ks. kartta s.

13 SAHALAHTI UOTILA

Mjtunnus: 730010013
 Rauh.lk: 2

Ajoitus: kivikautinen
 Laji: asuinpaikka

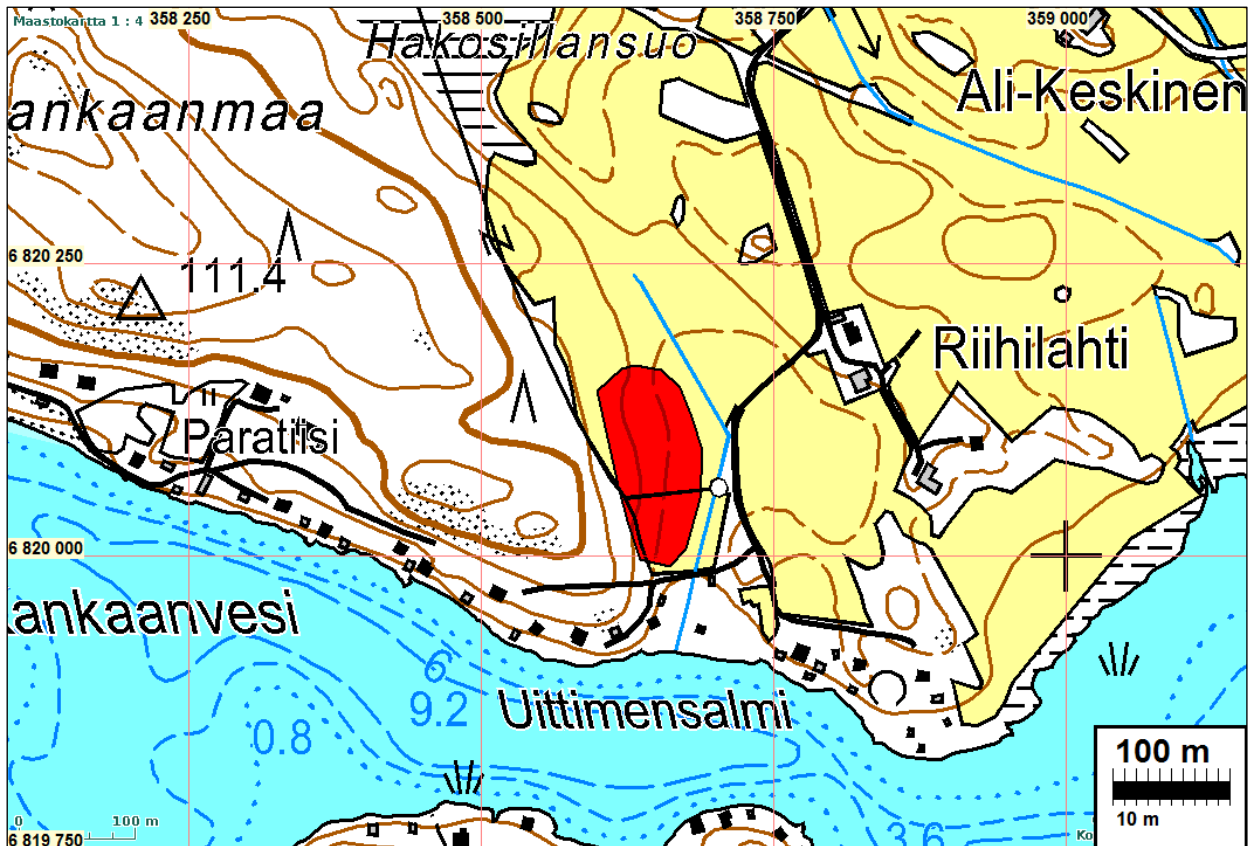
Koordin: N: 6820 109 E: 358 625 Z: 87
 X: 6820 147 Y: 2518 542
 P: 6822 971 I: 3358 738

Tutkijat: Ulla Lähdesmäki 1997 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta 2 km koilliseen

Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Asuinpaikka sijaitsee Keljonjärven pohjoispuolella noin 120 m Uittimensalmenrannasta. Paikka on savipellolla kaakkoon ja etelään laskevassa rinteessä ja terassilla. Peltoalue rajautuu etelässä kesämökkialueelle vievään tiehen. Löydöt (kvartsiesineet ja -iskokset) havaittiin noin 40 x 60 m laajuiselta alueelta

Rajaus muinaisjäännösrekisteristä. Ei uusia havaintoja v. 2011.

14 SAHALAHTI LAMMASSAARI

Mjtnunnus: 730010014

Rauh.lk: 1

Ajoitus: varhaismetallikautinen

Laji: kivirakenteet: röykkiöt

Koordin: N: 6820 334 E: 352 209 Z: 90

X: 6820 077 Y: 2512 122

P: 6823 196 I: 3352 320

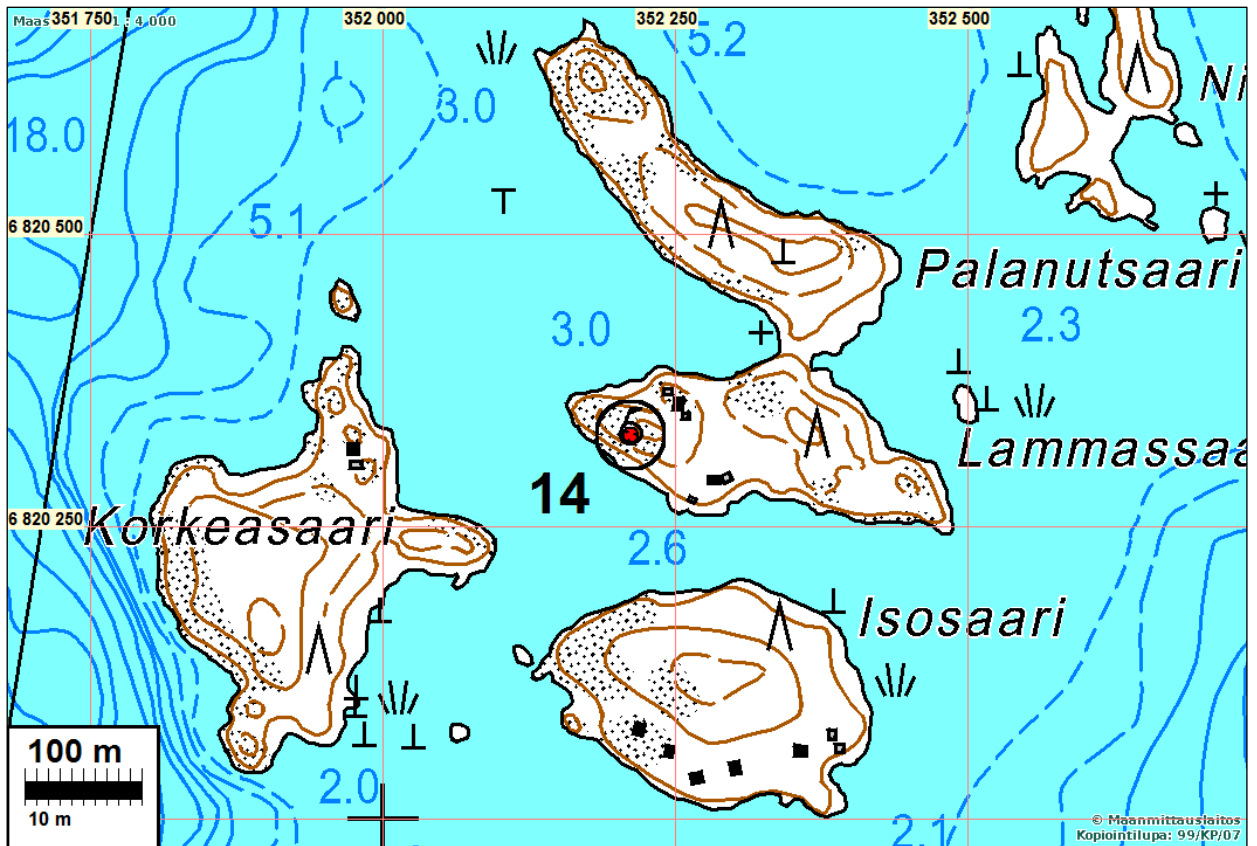
Tutkijat: Ulla Lähdesmäki 1997 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta 6 km luoteeseen

Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Röykkiö sijaitsee Längelmäveden Lammassaassa, aivan Kangasalan rajantuntumassa, saaren korkeimmalla kohdalla, pienellä kallio-
paljastumalla. Röykkiön pohjoisreunan vieressä sijaitsee rajapyykki ja kahden ke-
sähuvilatontin tilaraja kulkee aivan röykkiön pohjoispuolella. Röykkiön halkaisija on
9 m ja korkeutta sillä on 1 - 1,2 m. Se on rakennettu pyöreäsivuisista, tasakoi-
sista kivistä. Mukana on myös jonkin verran isompaa kiviainesta. Röykkiön pohjan
muoto on pyöreä ja laki tasapintainen. Röykkiön keskellä on painauma. Röykkiö
on sammalpeitteinen.

Rajaus muinaisjäännösrekisteristä. Ei uusia havaintoja v. 2011.

15 SAHALAHTI LAPINKALLIO

Mjtunnus: 730010015
Rauh.lk: 2

Ajoitus: ajoittamaton
Laji: kivirakenteet: röykkiöt

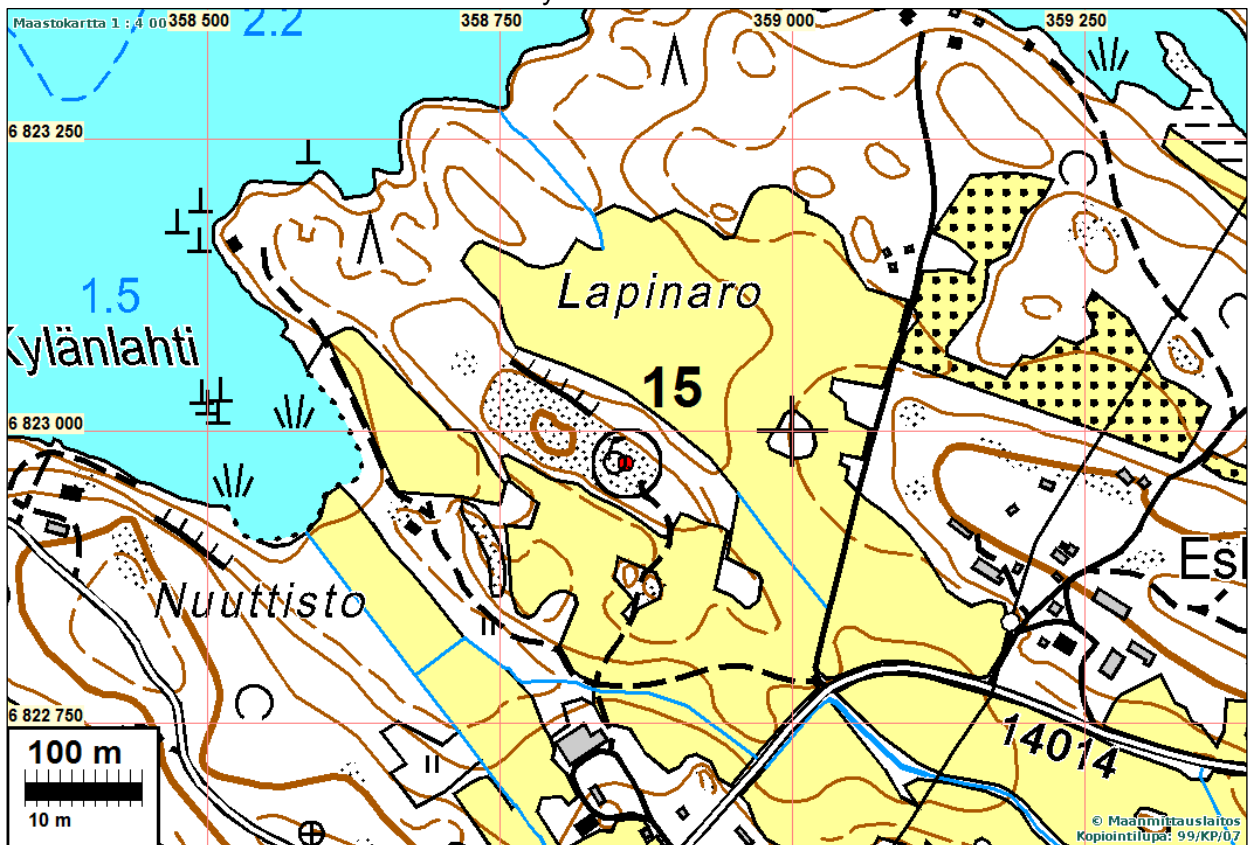
Koordin: N: 6823 001 E: 358 859 Z: 94
X: 6823 047 Y: 2518 643
P: 6825 864 I: 3358 972

Tutkijat: Ulla Lähdesmäki 1997 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta 4 km koilliseen

Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Röykkiöt sijaitsevat Längelmäveden Kylänlahden kaakkoisrannalla peltojen ympäröimällä alueella. Etäisyys Hoivalan päärakennukseen on 400 m ja Haapasaarentiehen noin 300 m. Röykkiöt ovat kalliomäellä ja niiden etäisyys toisistaan on 9 m. Kaakkoispuoleinen röykkiö on kooltaan 3 x 1,5 m ja korkeutta sillä on 0,5 m. Röykkiö on koottu isohkojen kivilohkareiden väliin. Röykkiö on pitkänomainen, soikean säännöllisen muotoinen. Se on sammaleen ja jäkälän peitossa. Luoteispuoleinen röykkiö on kooltaan 4 x 2 m ja korkeutta sillä on 0,6 m. Röykkiö on osittain purettu ja siitä on vierinyt kiviä alarinteen suuntaan. Röykkiöt ovat melko pienikokoisia. Rakenteensa, sijaintinsa ja paikannimen puolesta niitä voisi pitää lapinraunioina.

Jussila & al 2011: Kuvatut röykkiöt ennallaan.

16 SAHALAHTI SILLANSALMI

Mjtunnus:

Rauh.lk: 2

Ajoitus: kivikautinen

Laji: asuinpaikka

Koordin: N: 6820 961 E: 357 302 Z: 90

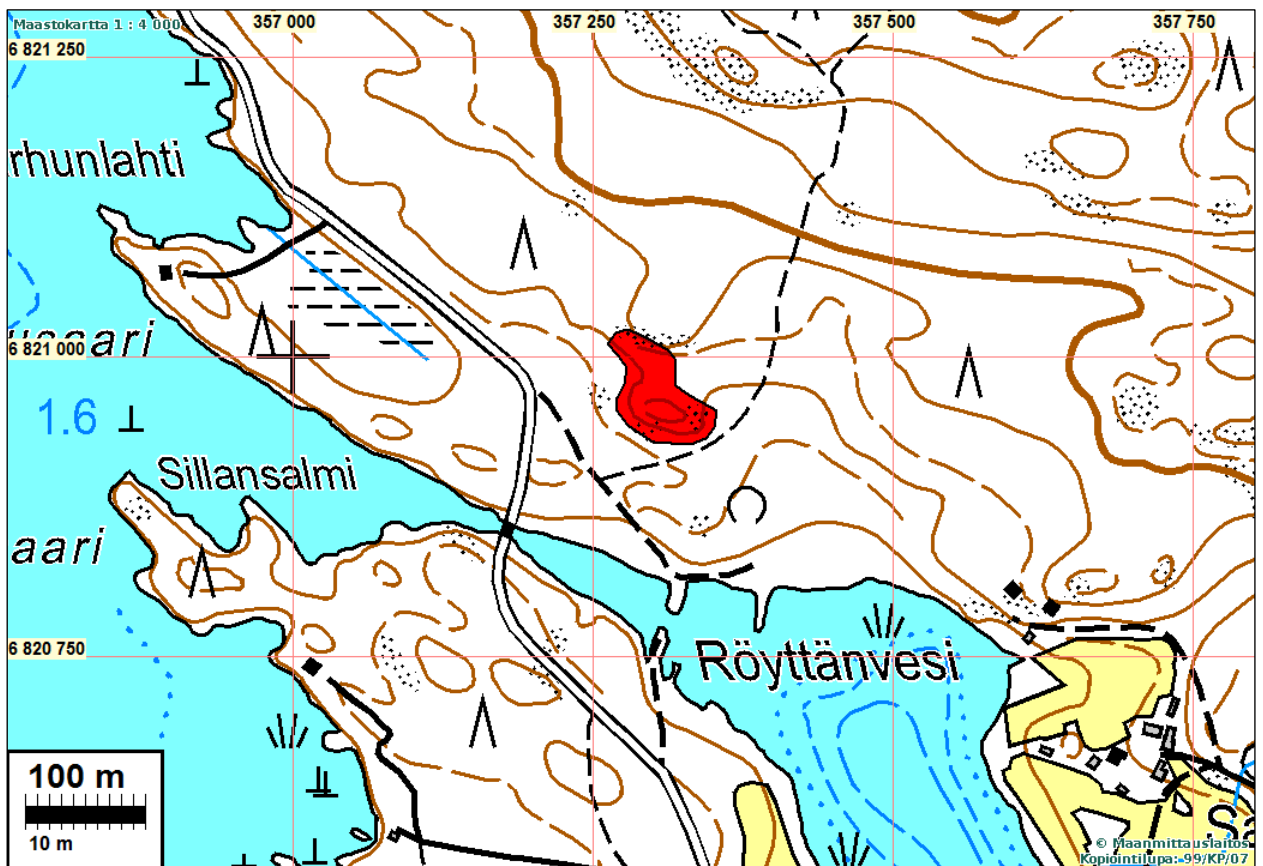
X: 6820 937 Y: 2517 182

P: 6823 823 I: 3357 415

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 2,4 km pohjoiseen, Röyttänveden (Keljonjärvi) ja Saksalonselän (Längelmävesi) välisen kapean salmen pohjoispuolella 150 m, sillasta 160 m koilliseen.

Huomiot: Paikalla on Längelmäveden muinainen rantatörmä joka asuinpaikan kohdalla muodostaa n. 60 m leveän etelään kurottuvan niemennysän. Sen tyvi ja länsiosat ovat tasannetta ennen pohjoisessa nousevaa rinteä. Niemen keskellä on matala kumpare ja sen itäpuolella maaperä on kivisempää kuin länsipuolella. niemen länsiosaan ja länsityveen tehdyistä koekuopista tuli esiin saviastian paloja (vaikuttavat Sarsan keramiikalta, jolloin paikka olisi varhaismetallikautinen), palanutta luuta ja kvartseja. Pari kvartsia löytyi myös niemen itäosasta. Paikka on täysin ehjä ja kajoamaton, sekametsää ja hiekkaista moreenimaata. Paikan arvoa nostaa se että se on Längelmäveden yksi kuudesta täysin ehjästä esihistoriallisesta asuinpaikasta, joita Sahalahdella on tämä mukaan lukien kaksi.

Asuinpaikan maastoa

Asuinpaikan pohjoisosan maastoa niemekkeen tyvessä.

17 SAHALAHTI MYLLYNSUU

Mjtnnus:

Rauh.lk: 2

Ajoitus: kivikautinen

Laji: asuinpaikka

Koordin: N: 6819 164 E: 354 381 Z: 90

X: 6819 007 Y: 2514 346

P: 6822 025 I: 3354 493

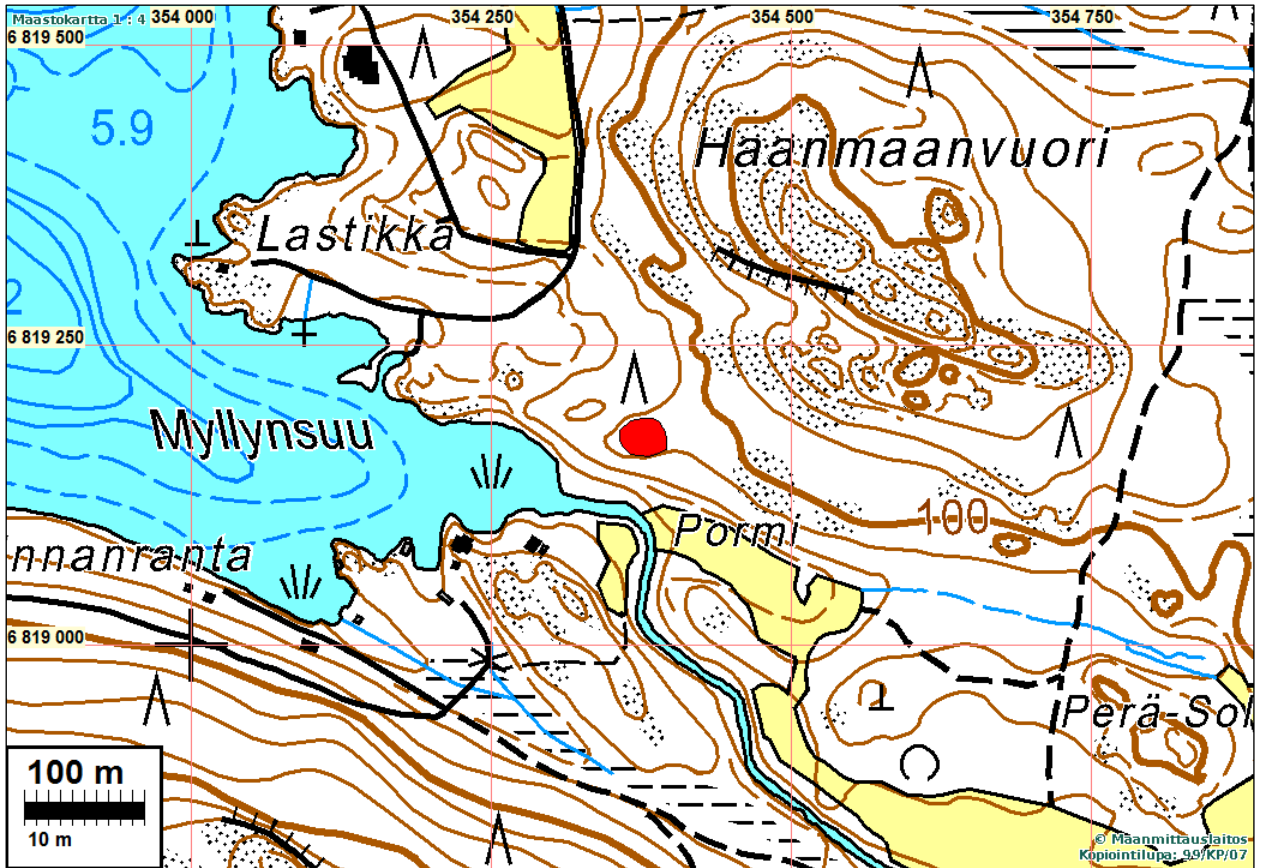
Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 3,4 km länteen, Längelmäveden Myllynsuulahden itäpuolella, siihen laskevan joen suusta 72 m koilliseen, mäenharjanteen laella.

Huomiot: Paikalla on lounaaseen kurottuva mäenharjanne jonka rinne länteen ja etelään on jyrkkä ja korkea. Mäen harjanteella on tehty (ehkä metsätöissä) jonkinlaista raivautusta ja vaikuttaa että lakea on hieman tasattu - mutta kevyesti. Laella on vähävisempi ala, jonne tehdyistä koekuopista kvartsi-iskoksia. Asuinpaikka lienee suurimmaksi osaksi melko ehjä. Maaperä paikalla on hiekkamoreeni, melko kivinen.

Ed. sivun kuvat: asuinpaikan maastoa mäen laella. Vas. kuvassa. T.Sepänmaa

18 SAHALAHTI ISONIEMI

Mjtnnuss:

Rauh.lk: 2

Ajoitus: kivikautinen

Laji: asuinpaikka

Koordin: N: 6821 227 E: 352 898 Z: 90

X: 6821 000 Y: 2512 769

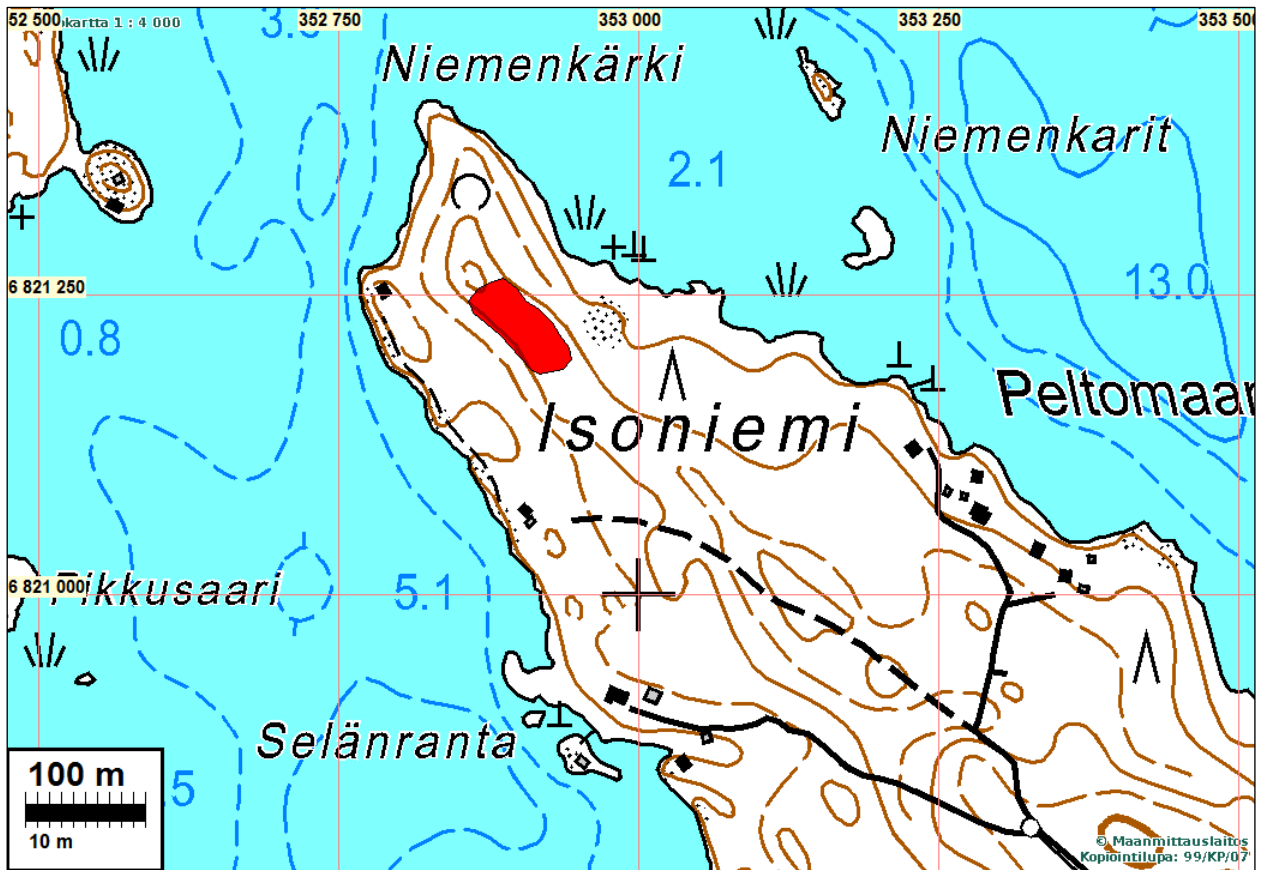
P: 6824 089 I: 3353 009

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 5,5 km luoteeseen, Isonniemen kärjen alueella olevan laakean harjanteen tasaisella alella, kärkinipukasta 160 m etelä-kaakkoon, itärannasta lähimmillään 50 m lounaaseen ja länsirannasta 85 m.

Huomiot: Paikalla on muinainen kapea luoteeseen kurottuvan nimen kärki, nykyinen harjanne laajemman niemen keskellä. Harjanteen tasainen laki on 35-40 m leveä. Harjanteen pohjois-luoteispäässä on kumpare. Asuinpaikkalöytöjä tehtiin kumpareen etelä-kaakkoispuolelta 70 m matkalta koekuopista (kvartseja, luuta, keram. murunen). Paikka on täysin ehjä ja kajoamaton, toinen kahdesta Sahalahden alueen ja yksi kuudesta Längelmäveden alueenehjästä esihistoriallisesta asuinpaikasta.

Asuinpaikan maastoa

19 SAHALAHTI TAUSTIALAN MYLLY

Mjtunnus:

Rauh.lk: 2

Ajoitus: historiallinen

Laji: valmistus: mylly

Koordin: N: 6818 793 E: 365 137 Z: 102 ±1 m

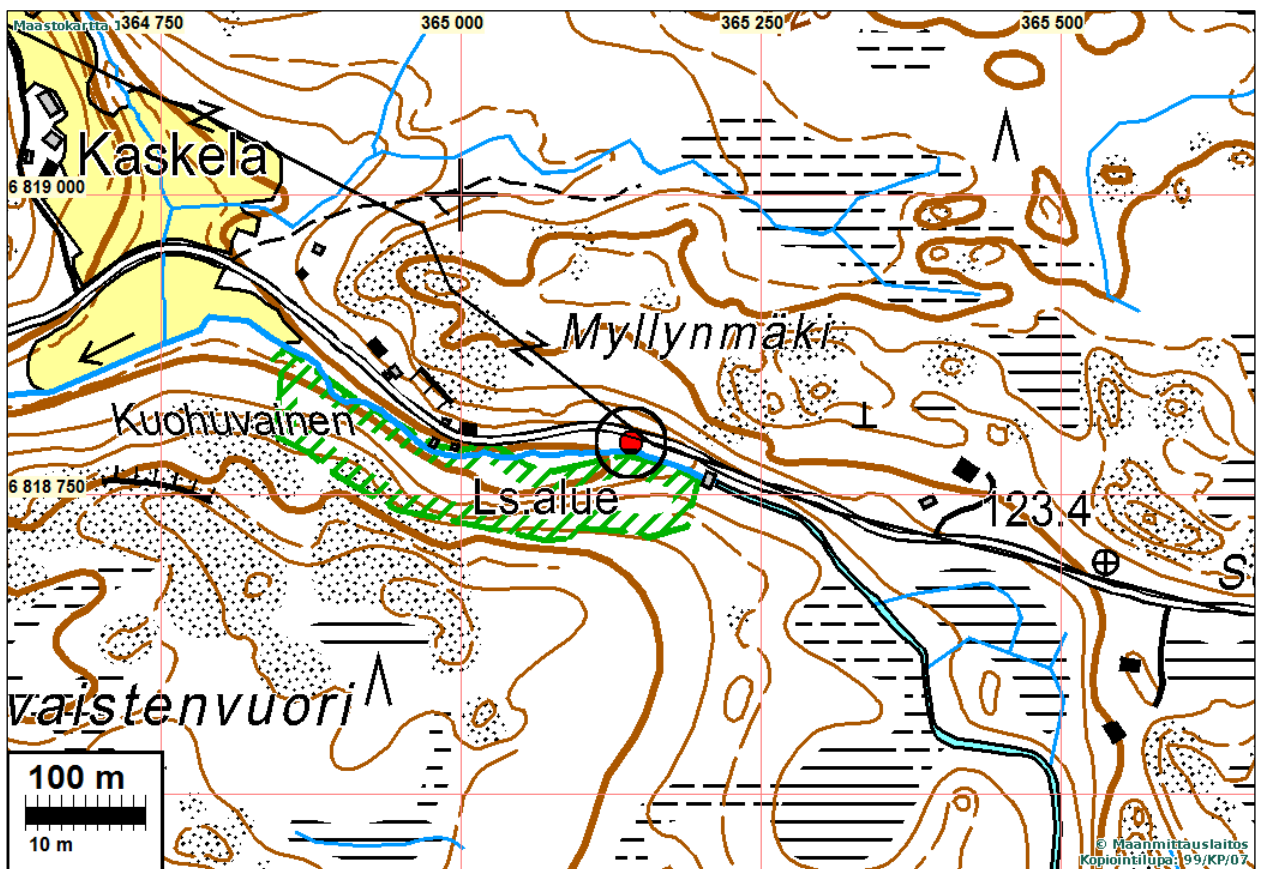
X: 6819 131 Y: 2525 109

P: 6821 654 I: 3365 253

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 7,5 km itään, Myllyjojan Kuohuvaisten koskessa, vielä pystyssä olevan ja kunnossa pidetyn Kuohuvaisten myllyn länsipuolella 50 m.

Huomiot: Paikalla on vanhan myllyn raunio - kivirakenteita, kuten myllypadon jäänteitä, myllyrakennuksen perusta ja myllykanavan kiveystä. Kuohuvaisten koskessa on ollut kolme myllyä (1840-l pitäjänkartalla), joista itäisin, Kuohuvaisten mylly eon edelleen pystyssä ja kunnostettuna (rakennettu 1897, käytössä vuoteen 1918), sen alapuolella on tämä Taustialan kylän vanha mylly. Kolmas mylly on sijainnut tästä n. 200 m länteen, mutta siitä ei havaittu jäljelle jääneitä rakenteita (joenranta pihamaata).

Myllyn rakenteita

20 SAHALAHTI TÖYKÄNÄN RAJAMERKKI

Mjtunnus:

Rauh.lk: 2

Ajoitus: historiallinen

Laji: raja: kivi

Koordin: N: 6813 310 E: 357 815 Z: 123 ±1 m

X: 6813 317 Y: 2518 046

P: 6816 169 I: 3357 928

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 5,2 km etelään, maantien 3231 Tursolasta ja Pakkalasta Pohjalahdelle ja Ihariin menevän vanhan tien varrella, tien länsipuolella.

Huomiot: Kyseessä on Sahalahden/Kangasalan ja Pälkäneen pitäjien vanha rajamerkki, Sahalahden Töykänän kylässä ja myös sen rajalla. Edelleen käytössä oleva. Lohjenneen suuren siirtolohkareen päälle on kivistä kasattu ja kivien raon kohdalle holvattu rajakiviröykkiö ja sen keskellä pystykivi.

Rajamerkki siirtolohkareen päällä.

21 SAHALAHTI MÄKIPÄÄ 1

Mjtunnus:

Rauh.lk: 2

Ajoitus: ajoittamaton

Laji: tunnistamaton: rökkiö

Koordin: N: 6818 318 E: 356 254 Z: 107 ±1 m

X: 6818 248 Y: 2516 255

P: 6821 179 I: 3356 366

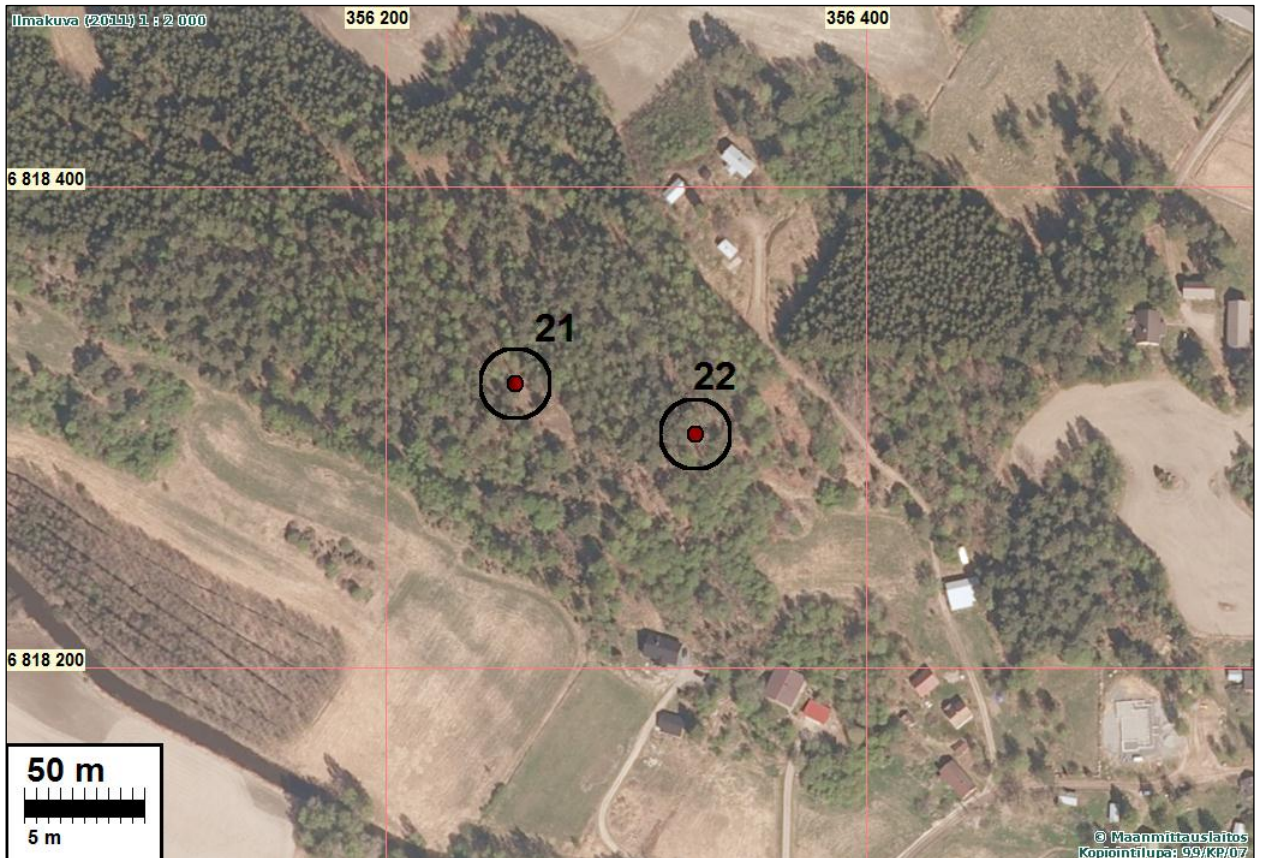
Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 1,43 km länteen, Kirkkojärvestä laskevan joen pohjoispuolella olevalla kallioisella mäellä.

Huomiot: Paikalla on kiviraunio, osin kalliopohjalla, halk n. 3 m, osin jäkälän ja kunnan pei-

tossa. Röykkiö voisi rakenteensa ja sijaintinsa puolesta olla esihistoriallinen mutta ei voida sulkea pois raivausröykkiön mahdollisuutta. Isojakokartan (Pyttylä) perusteella paikalla ei olisi ainakaan 1700-l lopulla ollut rajaa, joten rajamerkki tuskin on kyseessä. Röykkiön funktio ja ajoitus eivät ole tiedossa.

22 SAHALAHTI MÄKIPÄÄ 2

Mjtunnus:

Rauh.lk: 2

Ajoitus: ajoittamaton

Laji: tunnistamaton: rökkiö

Koordin: N: 6818 297 E: 356 329 Z: 106 ±1 m
 X: 6818 231 Y: 2516 331
 P: 6821 158 I: 3356 441

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 1,35 km länteen, Kirkkojärvestä laskevan joen pohjoispuolella olevalla kallioisella mäellä.

Huomiot: Paikalla on pitkänomainen kiviraunio, n. 3 x 1,5 m ja n. 0,7 korkea, kivet osin sammaleen peitossa. Saattaa olla raivausrökkiö, mutta sijaintinsa puolesta voisi olla esihistoriallinenkin hautaraunio.

Kartta ed. sivulla

23 SAHALAHTI KELJONKORKEE

Mjtunnus:

Rauh.lk: 2

Ajoitus: historiallinen

Laji: raja: kivi

Koordin: N: 6821 367 E: 359 338 Z: 153 ±1 m

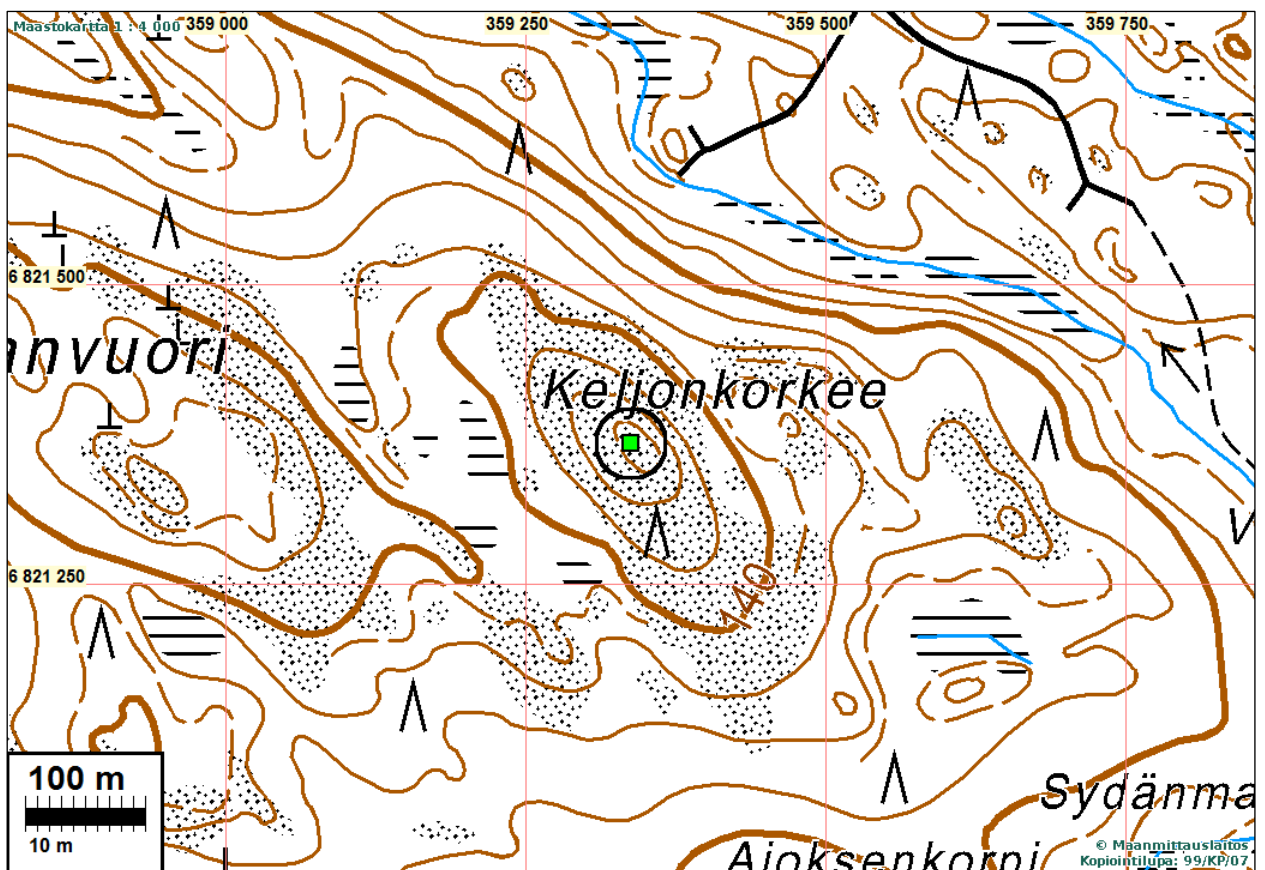
X: 6821 436 Y: 2519 197

P: 6824 229 I: 3359 452

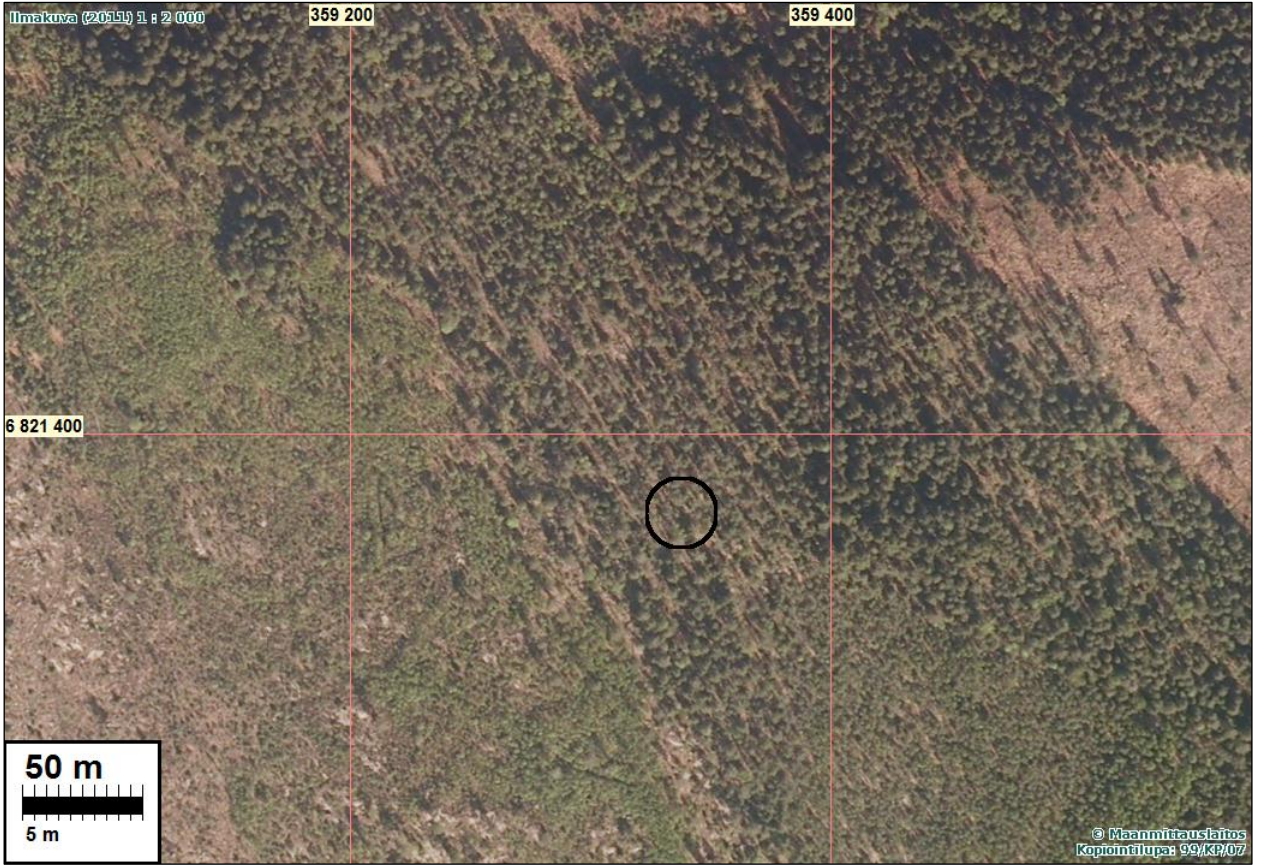
Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 3,32 km koilliseen, Keljonkorkee nimisen kalliomaen huipulla.

Huomiot: Vanha rajamerkki, kivistä ladottu nelisivuinen 2 x 2 m rakenne ja keskellä paasi ja viisarikivet pystyssä reunoilla. Entisellä Sahalahden (Kangasala) ja Kuhmalahden rajalla ja aiemmalla Keljon ja Noksiaisten kylien rajalla (raja merkitty 1793 Keljon kartalle). Raunion kaakkoispuolella n. 10 m päässä on viisarikivi.

24 SAHALAHTI ESKOLA

Mjtunnus:

Rauh.lk: 2

Ajoitus: historiallinen

Laji: raja: kivi

Koordin: N: 6823 188 E: 359 681 Z: 88 ±1 m

X: 6823 272 Y: 2519 456

P: 6826 051 I: 3359 795

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 5,1 km pohjoiseen, Jänissaaren eteläpuolella, rannasta 40, Eskolan talosta 500 m koilliseen.

Huomiot: Paikalla on vanha ja hylätty tilan rajamerkki. V. 1899 pitäjänkartalla tilanraja jo muualla. varhaisempaa karttaa ei löytynyt.

Kartta seur. sivulla.

25 SAHALAHTI HUHILAN PYYKKI

Mjtunnus:

Rauh.lk: 2

Ajoitus: historiallinen

Laji: raja: kivi

Koordin: N: 6817 967 E: 360 317 Z: 88 ±1 m

X: 6818 085 Y: 2520 331

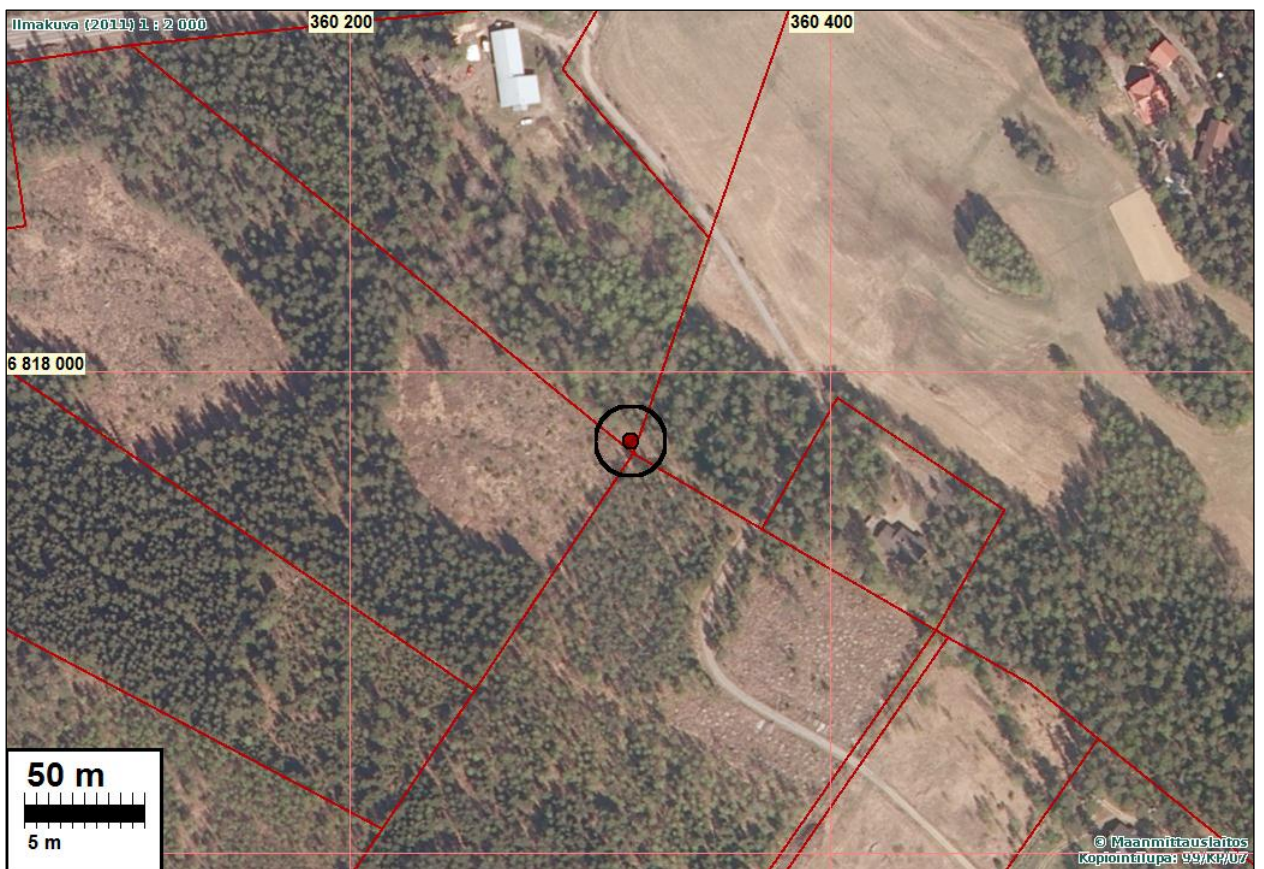
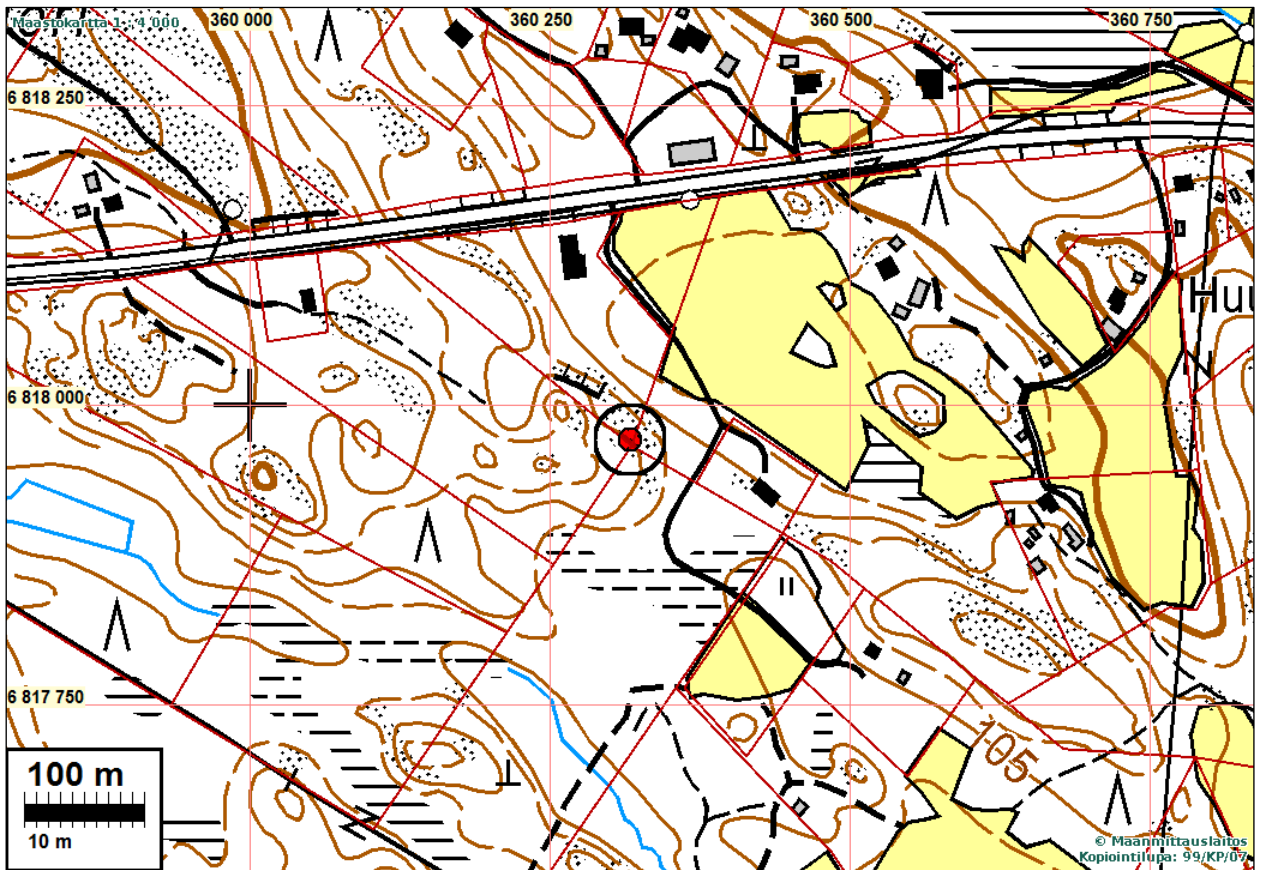
P: 6820 828 I: 3360 431

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 5,1 km pohjoiseen, Jänissaaren eteläpuolella, rannasta 40, Eskolan talosta 500 m koilliseen.

Huomiot: Neljän kylän (1600-1700 l) raja: Korpiniemi, Pakkala, Kärkkäinen ja Paatiala. Raja merkitty mm. Paatialan 1703 kartalle jossa rajan kulmalla nimi "Huhilan pyki" - nimi on tulkittu - karttakuva ja sen teksti ei ole kovin selvä,. Paikalla nyt nelisivuinen (2x2 m) kivistä ladottu rajamerkki jossa pystypaasi keskellä sekä siihen liittyen 2 viisarikiveä lähes SE-NW. Rajamerkki on edelleen käytössä ja rajalla. suunnassa

Ks. Paatialan, ja Korpiniemen maakirja- ja isojakokartat, sekä pitäjänkartat.

26 SAHALAHTI HÖLLINVUORI

Mjtunnus:

Rauh.lk: 2

Ajoitus: historiallinen

Laji: raja: kivi

Koordin: N: 6818 389 E: 359 769 Z: 88 ±1 m
 X: 6818 481 Y: 2519 765
 P: 6821 250 I: 3359 883

Tutkijat: Jussila T 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 2,1 km itään.

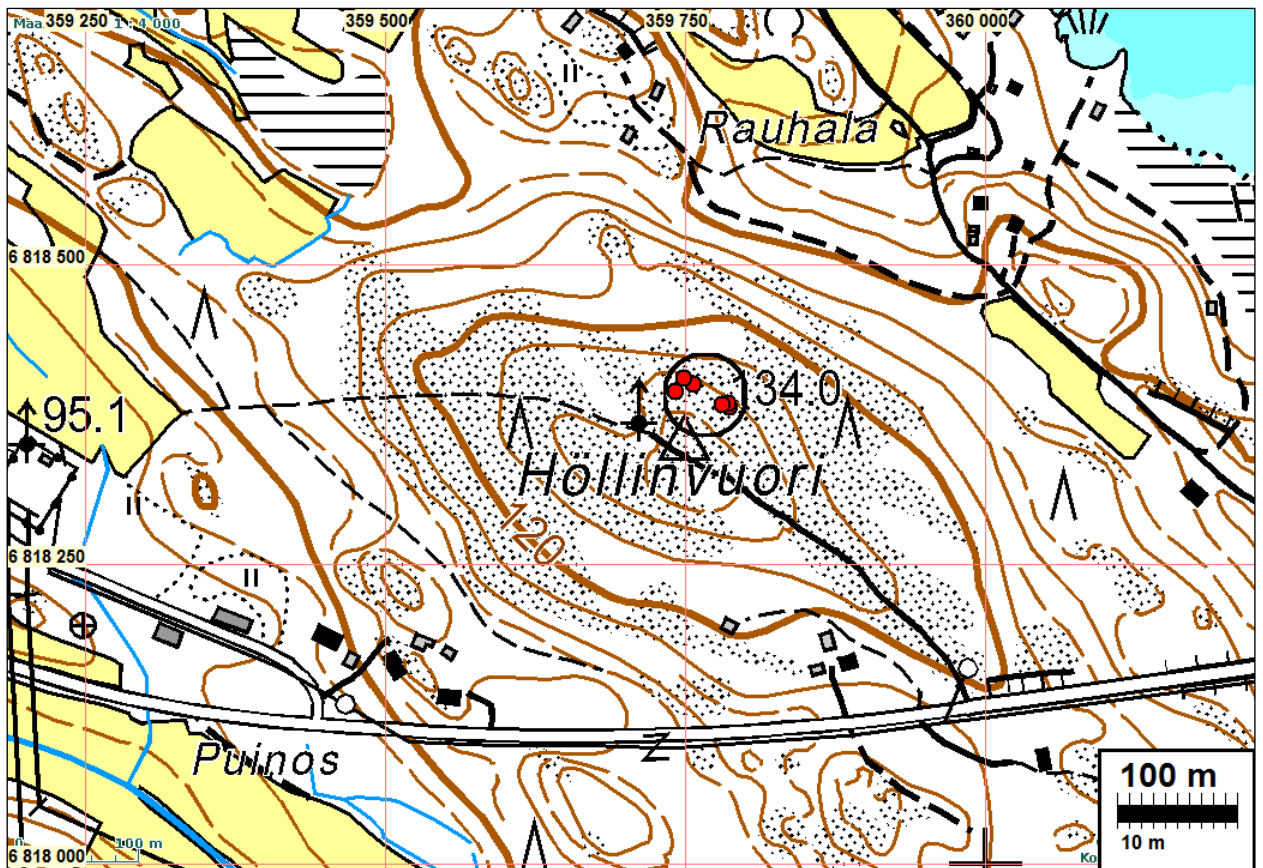
Huomiot: Höllinvuoren laella, korkeimman laen pohjoispuolella on nykyisellä tila/kylärajalalla rajamerkkejä.

Rajalinjalla on iso pystykivi sekä siihen liittyen molempiin suuntiin menevät isojen kivien (halk. 0.5-1m) muodostamat kivirivit. Kivet jatkuivat pystykivestä pois päin riiveinä 12 metrin matkan NW-SE suuntaisina. Kivirivin NW-päästä noin 15 metriä luoteeseen on hieman uudempi rajakivi kohdalla missä tilaraja yhtyy kylänrajaan. Se on edellistä kapeampi ja #perinteisempää# mallia. Siinä on 0.8m korkea hieman vinossa oleva pystykivi sekä sitä tukeva kivikehikko, kooltaan 1x1m. Kivirivin kaakkoispäässä on pienempi pystykivi.

Uudemmassa rajakivestä kaakkoon, läheltä linkkimaston kannatusvaijerin kiinnityskohtaa havaittiin lisäksi matala kiven ja maan sekainen kivirakennelma. Se on kooltaan 2x3-4 metriä ja se on rakennettu paljaalle kalliolle. Rakenteen korkeus on 0.4-0.5 metriä (N 6818394 E 359742)

Kivirivi on nykyisellä rajalla joka vaikuttaisi olevan täysin sama kuin mitä 1600-1700 lukujen kartoilla Kärkkäisten (Keljon 1600I) ja Paatialan välillä. Rajamerkkien ikää ei voida sanoa mutta on mahdollista että ovat vanhoja - ehkä 1700-1800 luvuilta. Erillinen matala rökkiö rajalinjan lounaispuolella voisi olla vanhin rajamerkki - joka olisi jäänyt sivuun rajaa tarkemmin mitattaessa. Kyseessä voisi olla 1687 Keljon kartalla oleva "Hylloin kivi" (tulkittu teksti epäselvältä kartalta).

Ks. Paatialan, ja Korpiniemen maakirja- ja isojakokartat, sekä pitäjänkartat.

Pystypaasi kivirivissä

Kivirivi:

Erillinen rajamerkki luoteessa.

Iso pystypaasi kivistin päällä.

27 SAHALAHTI HAAPANIEMI KYLÄTONTTI

Mjtunnus:

Rauh.lk: 3 (ei ole suojelukohde)

Ajoitus: historiallinen

Laji: asuinpaikka: kylätontti

Koordin: N: 6817 985 E: 362 550 Z: 100

X: 6818 205 Y: 2522 562

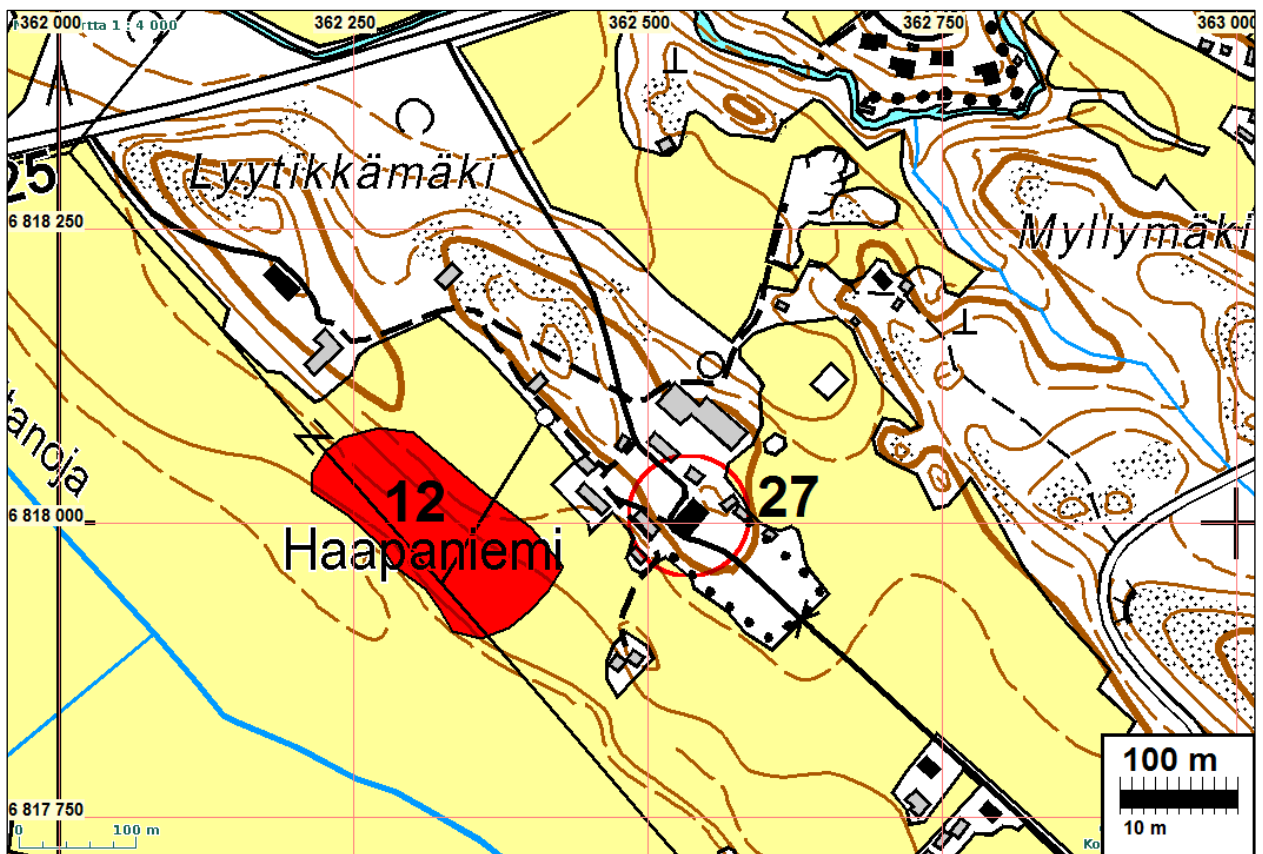
P: 6820 846 I: 3362 665

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 4,9 km itään.

Huomiot: Nykyisen Haapaniemen tilakeskuksen alueella on sijainnut Haapaniemen kylä, jossa asutusluettelon v. 1539 mukaan on ollut kuusi taloa, v. 1600 neljä taloa. 1600 luvun puolen välin tienoilla säterikartanoksi - yhden talon tontiksi. Käytettävissä on vain kartta vuodelta 1693, johon kartano merkattu. Sen tarkka ja luotettava paikantaminen em. kartan perusteella on mahdotonta mutta se näyttäisi sijoituvan jokseenkin nykyisen Haapaniemen tilan päärakennuksen kohdalle. Vanhan, kartanoa edeltävän kylätontin paikantaminen inventoinnin menetelmin ei onnistu, se edellyttäisi kaivaustutkimuksia. Tilakeskuksen alueella, päärakennuksen luoteis- ja kaakkoispuolella on arkeologin näkökulmasta suhteellisen ehjältä vaikuttavaa maastoa. Vanha kylätontti lienee maaston ja topografian perusteella arvioiden sijainnut 150 m päärakennuksen luoteispuolella olevan kallioalueen ja päärakennuksen välisellä alueella.

Koska mahdollista muinaisjäännöstä - vanhaa kylätonttia - ei ole voitu maastossa todentaa ja tarkemmin paikantaa ei aluetta voida muinaisjäännökseksi laittaa. Mutta edellä mainittu suhteellisen ehjä alue päärakennusten luoteispuolella olisi kuitenkin otettava huomioon alueena jossa saattaa sijaita kiinteä muinaisjäännös (S-alue).

Haapaniemen kartanon alue ympäröity (27), 12 = kivikautinen asuinpaikka

Arkeologisessa mielessä kohtalaisen hyvin säilynyttä maastoa Haapaniemen kartanon mahdollisen entisen sijaintipaikan tienoilla – merkitty punaisella.

Haapaniemi 1693, h69_1_1

28 SAHALAHTI ILOLAN KYLÄTONTTI

Mjtunnus:

Rauh.lk: 3 (ei ole suojelukohde)

Ajoitus: historiallinen

Laji: asuinpaikka: kylätontti

Koordin: N: 6818 305 E: 357 878 Z: 100

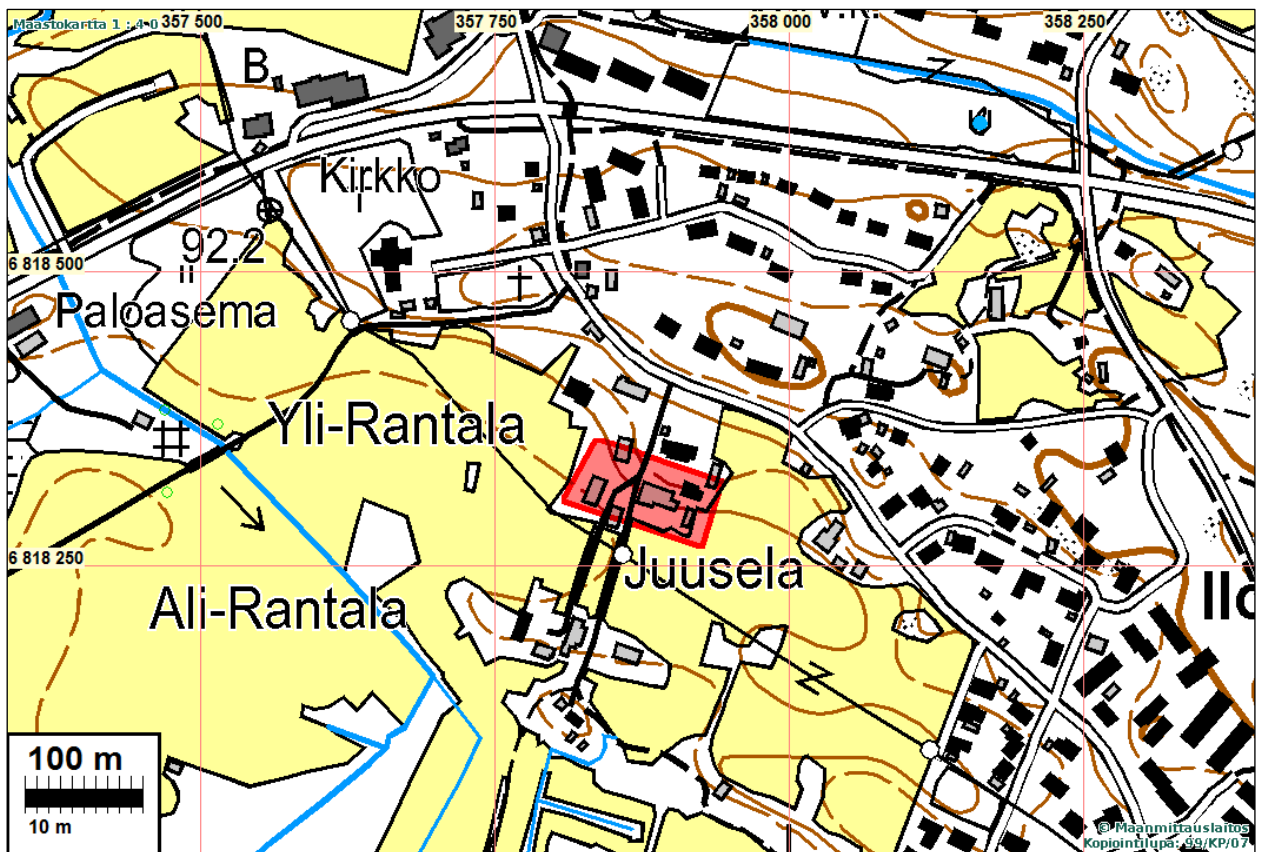
X: 6818 310 Y: 2517 879

P: 6821 166 I: 3357 991

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 0,3 km kaakkoon.

Huomiot: Iolan kylässä 1539 asutuksen yleisluettelon mukaan kahdeksan taloa. V. 1963 maakirjakartalla kylässä 6 taloa, joista viisi yhtenäisellä tontilla ja kuudes tien toisella puolella, tontin koillispuolella. V. 1761 kartalla yhtenäisellä tontilla kuusi taloa. Nyt kylätontti tiheästi rakennetulla tilakeskuksen alueella, jossa maasto vaikutti siksi muokatulta että laajempia jäänteitä vanhasta asutuksesta tuskin on jäljellä.

29 SAHALAHTI PAATIALAN KYLÄTONTTI

Mjtunnus:

Rauh.lk: 3 (ei ole suojelukohde)

Ajoitus: historiallinen

Laji: asuinpaikka: kylätontti

Koordin: N: 6818 841 E: 357 786 Z: 90

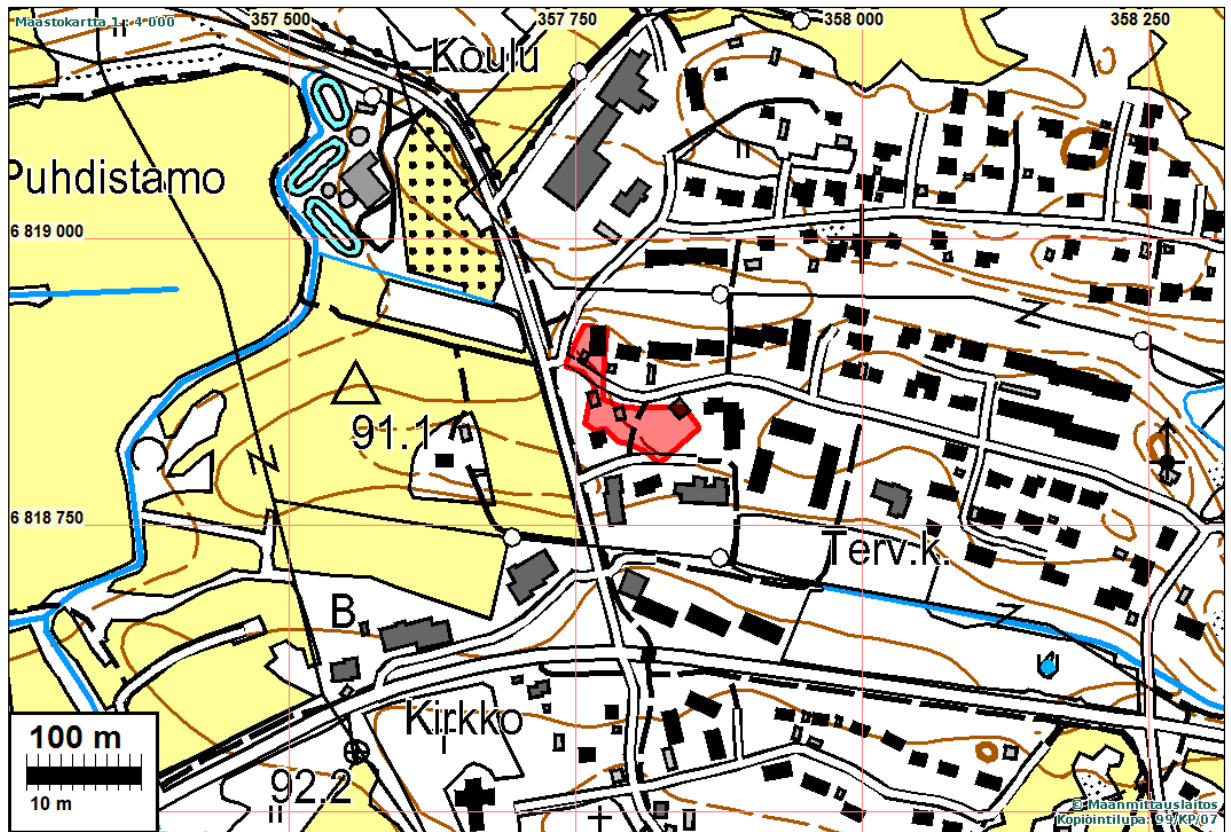
X: 6818 841 Y: 2517 762

P: 6821 702 I: 3357 899

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 0,36 km pohjoiseen.

Huomiot: Asutuksen yleisluettelossa 1539 kylässä kaksi taloa samoin v. 1693 kartalla. V. 1761 kartalla neljä taloa mutta näiden lisäksi mahd. suunnitellun neljän talon tontit ed. luoteispuolella. Kylätontin alue liepeineen täysin rakennettua ja arkeologin näkökulmasta tuhottua maastoa.

Kylätonttia nyt lännestä (tien takana)

Ilola-Paatiala 1761, H69-2-1

Ks kartta 1703, viimeisellä sivulla.

30 SAHALAHTI ISOLAHTI TALOTONTTI

Mjtunnus:

Rauh.lk: 3 (ei ole suojelukohde)

Ajoitus: historiallinen

Laji: asuinpaikka: kylätontti

Koordin: N: 6814 255 E: 359 356 Z: 100

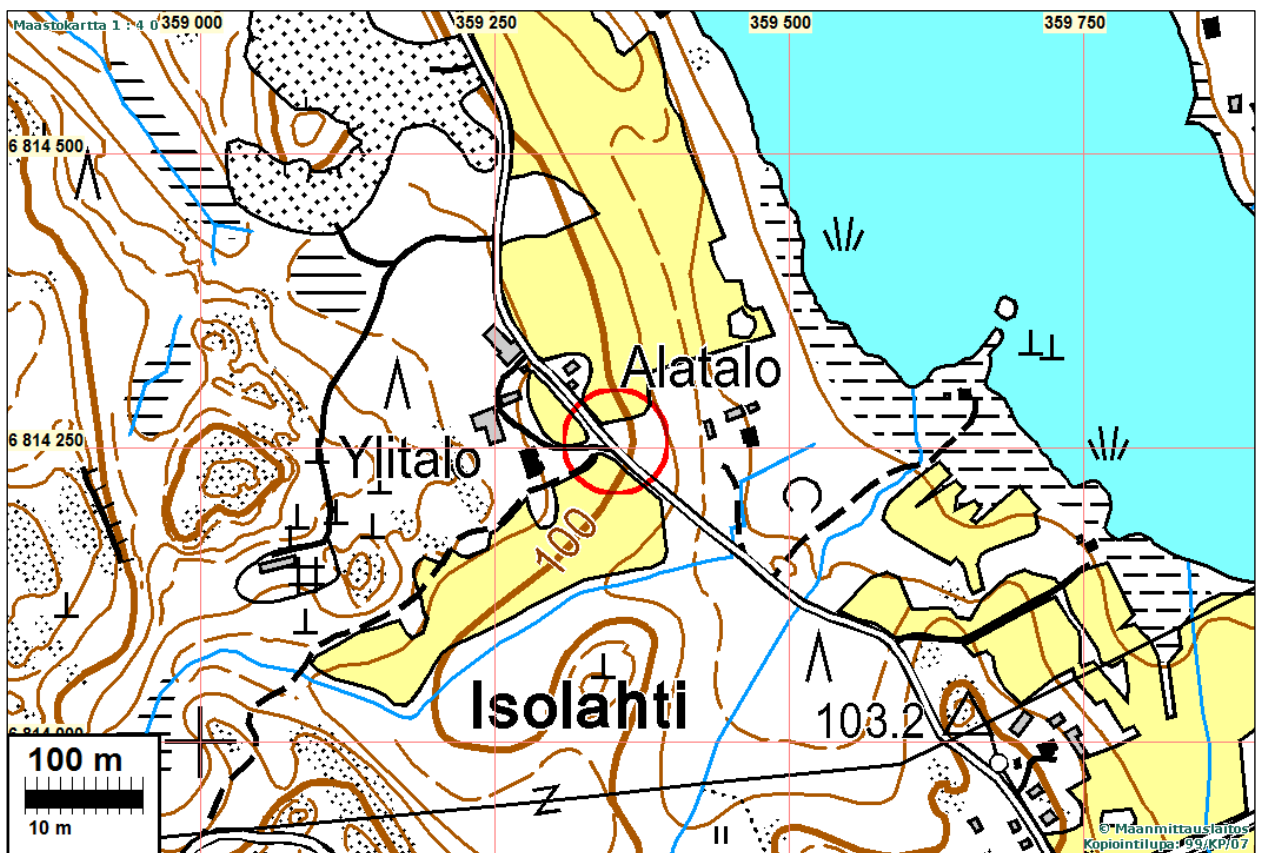
X: 6814 331 Y: 2519 542

P: 6817 114 I: 3359 470

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 4,6 km etelään.

Huomiot: Yhden talon kylä 1539 asutuksen yleisluettelossa ja yksittäistalona edelleen 1709 kartalla ja 1848 kartalla kaksi taloa: Alitalo ja Ylitalo. Käytettävissä ainoastaan em. 1709 kartta ja 1844 pitäjänkartta joiden perusteella tarkka ja luotettava paikannus mahdoton. Näiden perusteella v. 1848 talotontit nykyisten talojen kohdalla ja 1709 tontti näiden välillä, nykyisen tien kupeessa, oletettavasti sen itäpuolella. Maastossa ei nyt havaittu selviä merkkejä vanhasta talotontista. Koska talotontin paikannus ei ole tarkka vaan melkoisen tulkinnanvarainen ei paikka ole muinaisjäännöskelpoinen mutta on syytä kuitenkin merkitä alue siten että paikalla saattaa olla muinaisjäännös.

Isolahti_1709 h69_3_2

Talotontin maastoa jossain kuvan alalla. Etelään.

31 SAHALAHTI ISONIEMEN KYLÄTONTTI

Mjtunnus:

Rauh.lk: 3 (ei ole suojelukohde)

Ajoitus: historiallinen

Laji: asuinpaikka: kylätontti

Koordin: N: 6820 165 E: 353 978 Z: 90

X: 6819 989 Y: 2513 896

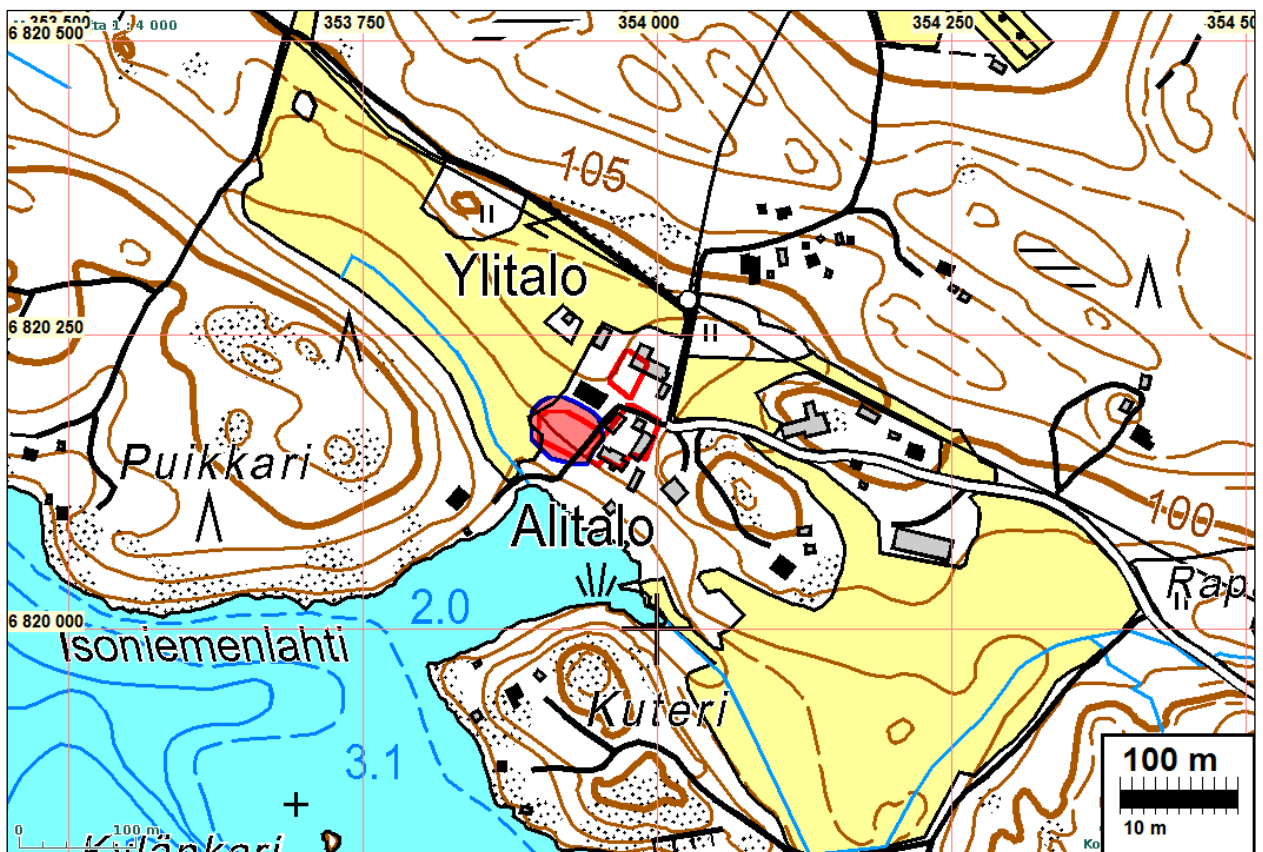
P: 6823 027 I: 3354 089

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 4,05 km länteen.

Huomiot: V. 1635 kartalla Isoniemen kylässä kaksi taloa. 1685 kartalla yksi ratsutila. 1773 kartalla kaksi taloa (talolla 1 kaksi tonttia). 1773 talo 1 on Isoniemen rakuunan (Dragon) pitämä Isoniemen Rustholli joka omistaa myös talon 2.

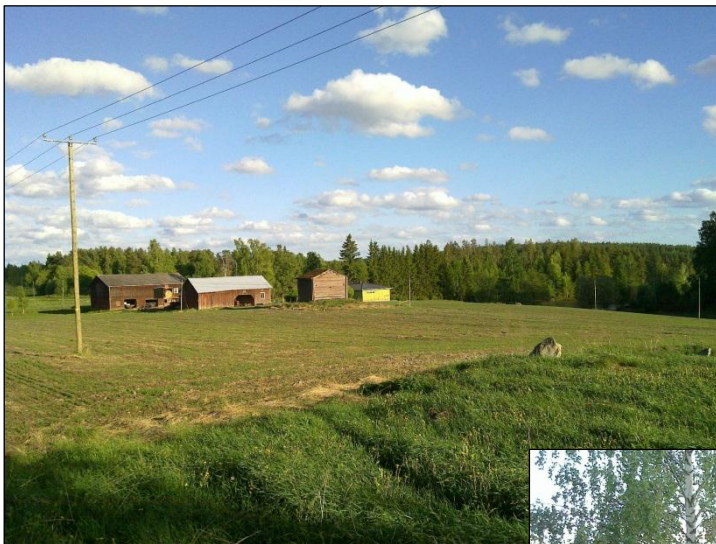
1600-luvun yksittäistalo ja myöhemmät kaksi taloa paikantuisivat peltokuvioiden mukaan jokseenkin siihen missä 1772 talot - topografia ja maasto puoltavat tuota paikannusta myös. 1600-luvun kartoilla talot näyttäisivät olevan lahden pohjois-pohjukassa, mutta se ei maaston puolesta ole mahdollista. 1685 yksittäistalo olisi sijainnut 1773 talotontilla 2, samoin perustein kuin edellä esitetty. Tämä talotontti 2 on nyt autiona - ketona ja pihamaana. Kyseessä olisi siis isoniemen nykyisen asu-
tuksen vanhin "kerrostuma" ja siten autio talotontti olisi hyvä muinaisjäännös.

Kylätonttirajaus punaisella, muinaisjäänösrajaus sinisellä.

Ylh: kylätontti pellon takana missä Rakennukset. Kuvattu pohjois-luoteesta

Kylätontin kaakkoisosaa

Kylätontin pohjoisosaa

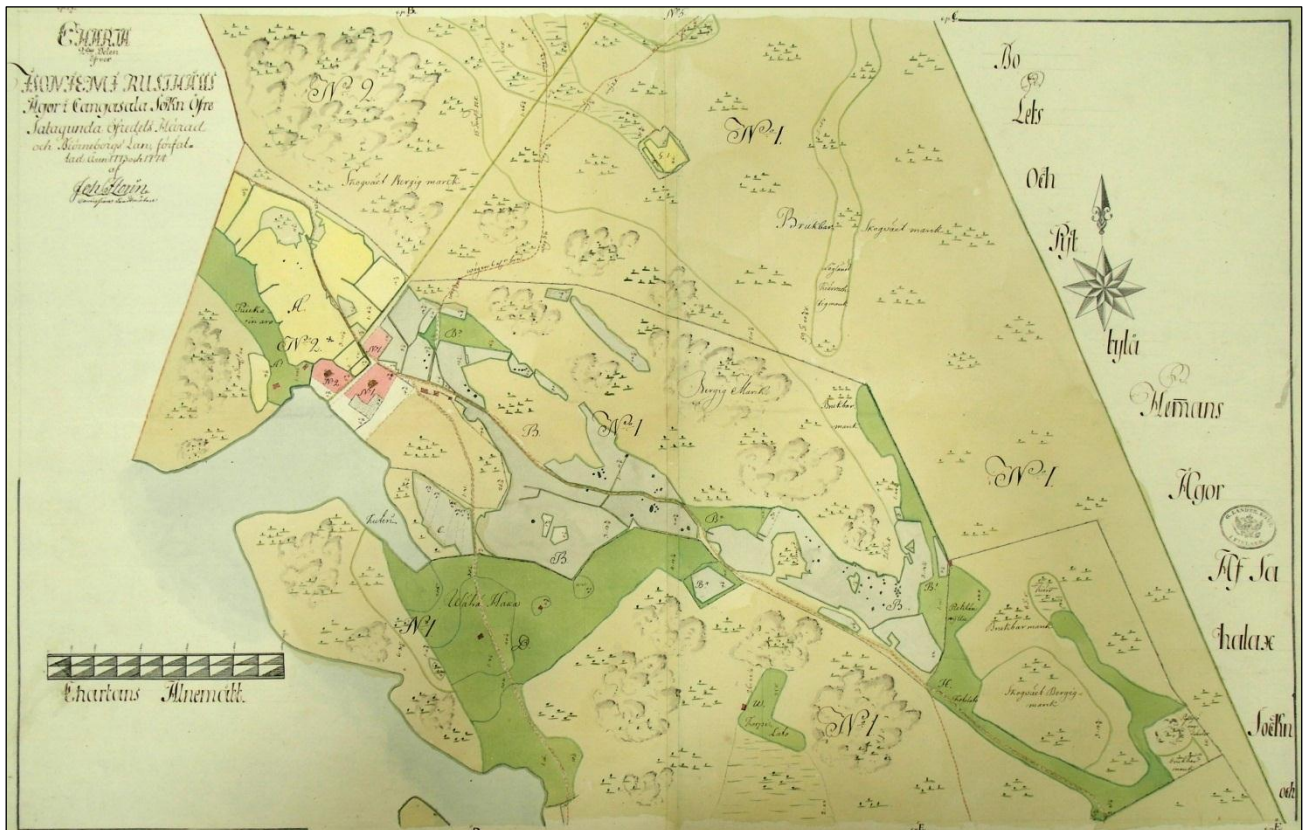

Isoniemi 1635, a1_347-1

Yllä Isoniemi 1684, a1a_11, alla Isoniemi 1773, H69-4-4_pt

32 SAHALAHTI KELJON KYLÄTONTTI

Mjtunnus:

Rauh.lk: 3 (ei ole suojelukohde)

Ajoitus: historiallinen

Laji: asuinpaikka: kylätontti

Koordin: N: 6819 869 E: 360 114 Z: 90

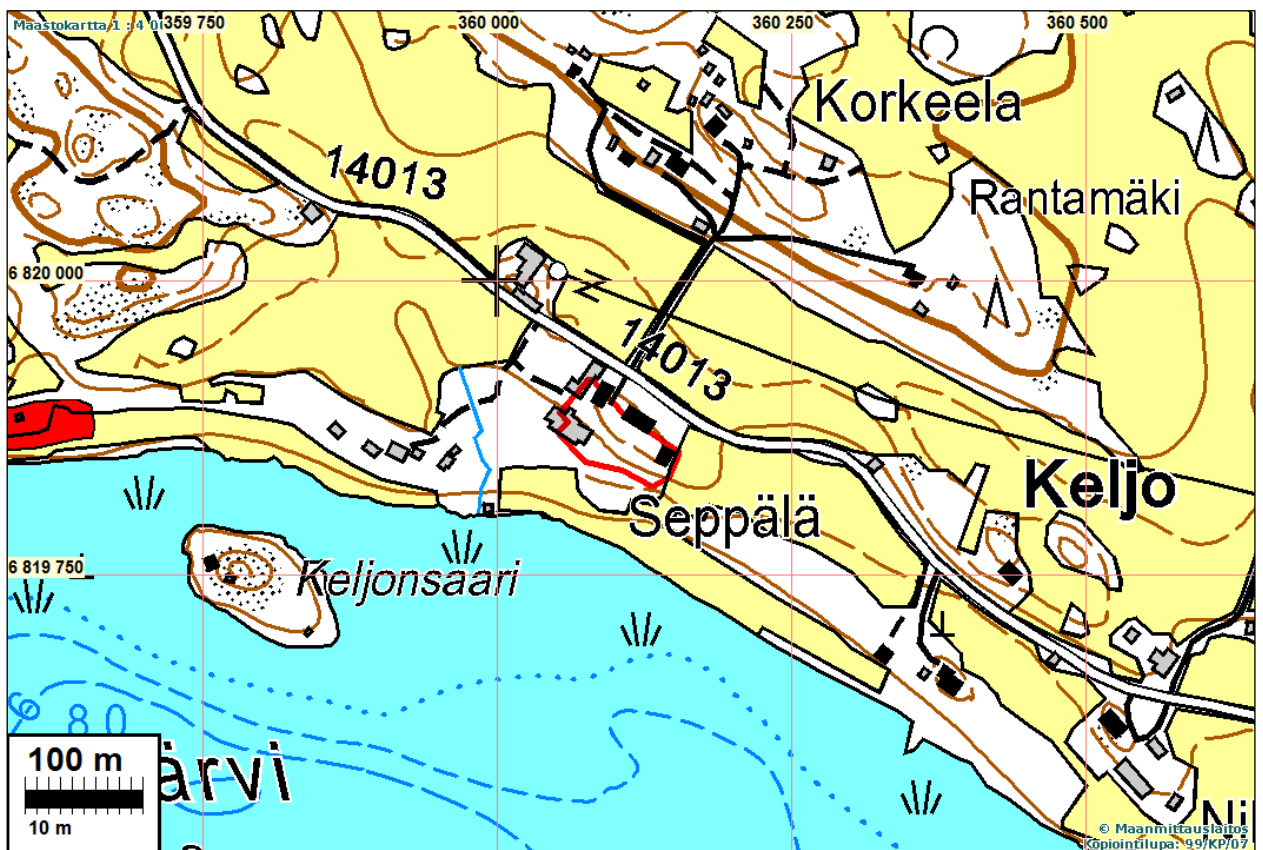
X: 6819 975 Y: 2520 041

P: 6822 730 I: 3360 228

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 2,8 km koilliseen.

Huomiot: Asutuksen yleisluettelossa v.1539 kylässä kolme taloa, samoin v. 1667 kartalla. V. 1792 kartalla kylätontilla viisi taloa. 1600-luvun talot vaikuttavat olleen 1700-luvun kylätontilla. Tontti nyt rakennettua aluetta, länsiosa ja puoli erittäin "vahvasti" rakennettua, keskellä pihamaata, jossa ehkä voisi jotain olla maassa jäljellä rakennusten välissä. Kuitenkin vaikuttaa siinä määrin muokatulta että en pitäisi muinaisjännöksenä.

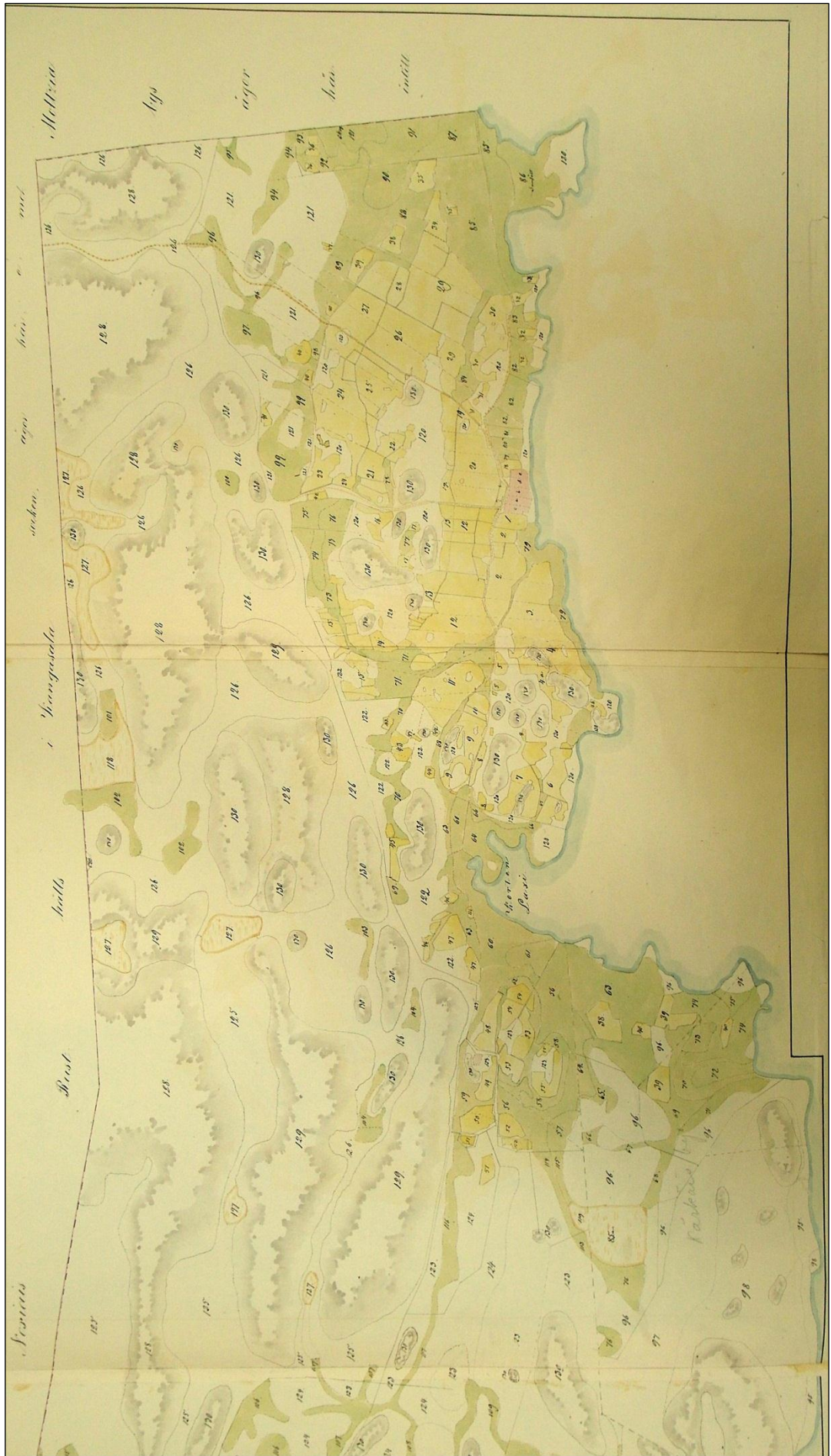

Keljo 1687, h69_5_1, osa

Keljo 1792, H69-5-3

Kylätontin pohjoisosaa (yllä) ja eteläosaa (alla), kuvat Google StreetView 2011

33 SAHALAHTI SAARIOISTEN KARTANO

Mjtunnus:

Rauh.lk: 3 (ei ole suojelukohde)

Ajoitus: historiallinen

Laji: asuinpaikka: kylätontti

Koordin: N: 6819 509 E: 357 530 Z: 98

X: 6819 496 Y: 2517 476

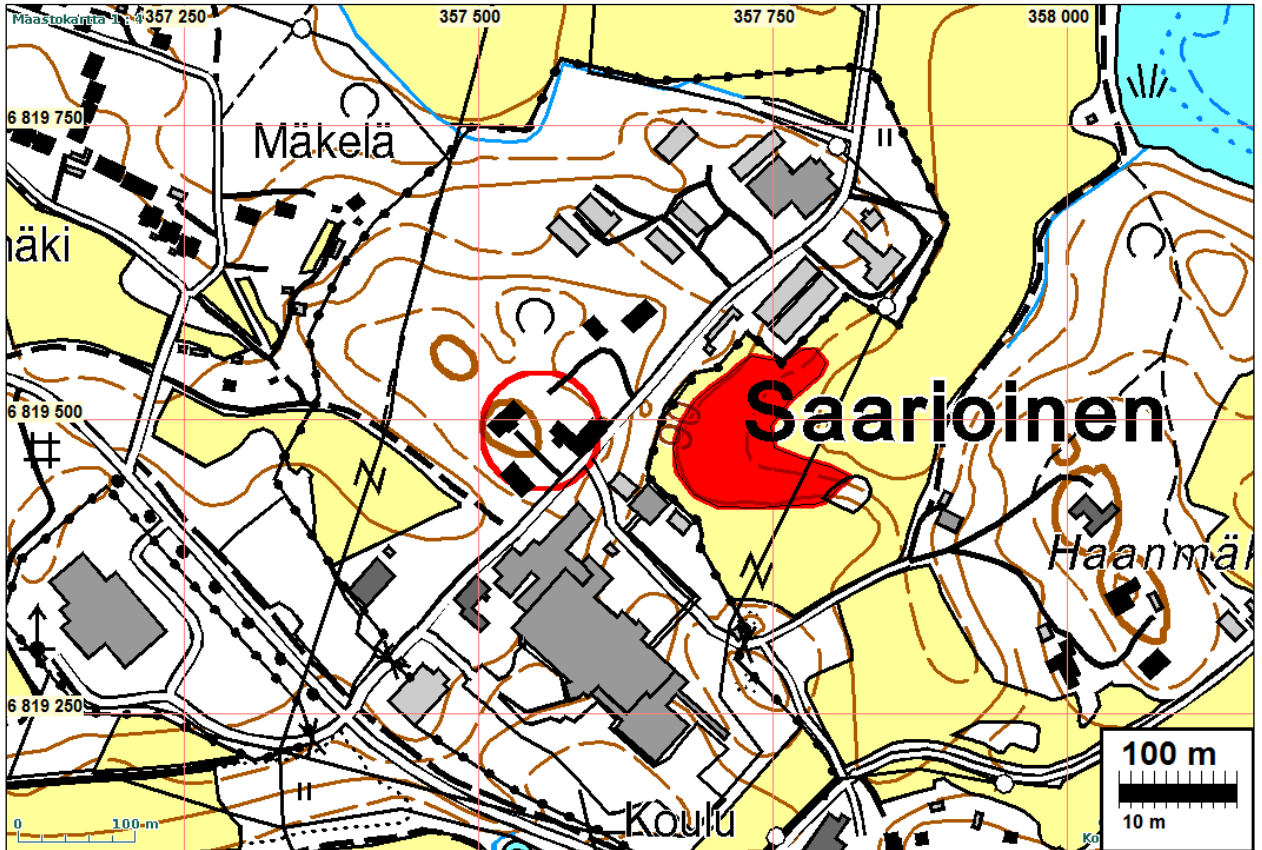
P: 6822 370 I: 3357 643

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

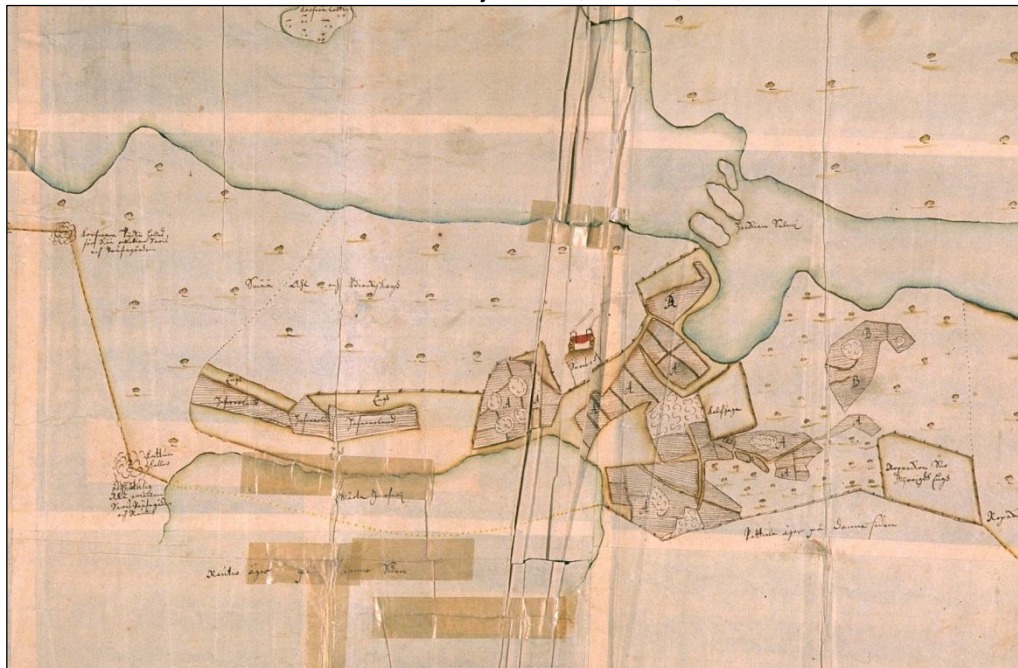
Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 1 km pohjoiseen.

Huomiot: Saarioisten kartano mainitaan ensimmäisen kerran historiallisissa lähteissä v. 1469. Kartan v. 1687 perustella kartanoa ei voi luotettavasti ja tarkasti paikantaa. Sa vaikuttaisi olleen jokseenkin nykyisen kartanorakennuksen kohdilla. Kartanon ympäristö on hoidettua pihamaata, nurmikkoa ja istutuksia. Aluetta ei tarkemmin nyt katsottu. Kartanon ympäristössä voisi olla maaperässä jäljellä kerrostumia tai rakenteita varhaisimmista kartanon vaiheesta. Muinaisjäännöstä ei kuitenkaan voi

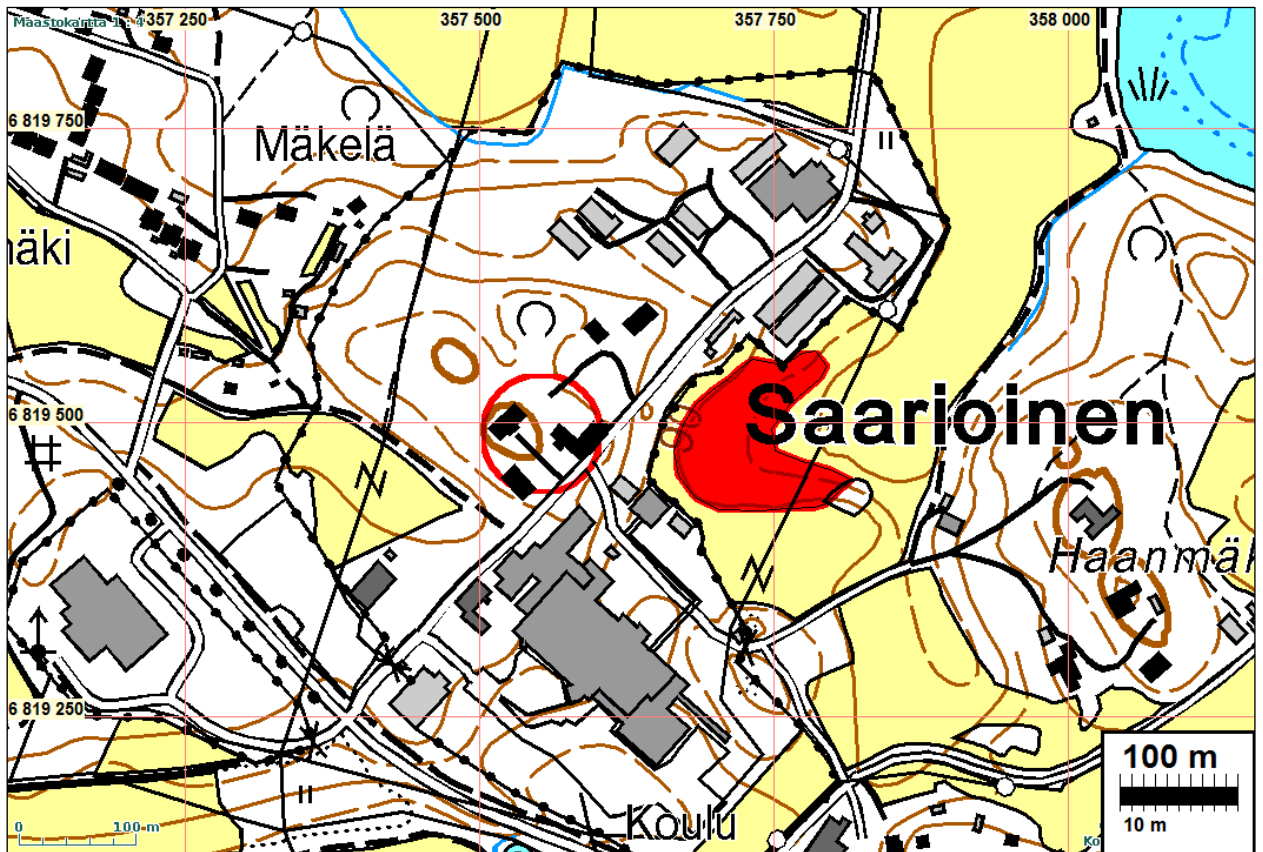
määrittää ja rajata koska rajausperusteita ei ole. Voidaan todeta että alueella saattaa olla kiinteää muinaisjäännöstä kartanon ympäristössä.

Saarioinen-Keljo 1687, h69_5, osa

Kartanon alue ympäröity, sen itäpuolella on Saarioisten kivikautinen asuinpaikka (kohde 4)

Saarioisten kartanon pihaa

34 SAHALAHTI KORPINIEMEN KYLÄTONTTI

Mjtunnus:

Rauh.lk: 2

Ajoitus: historiallinen

Laji: asuinpaikka: kylätontti

Koordin: N: 6818 453 E: 361 294 Z: 98

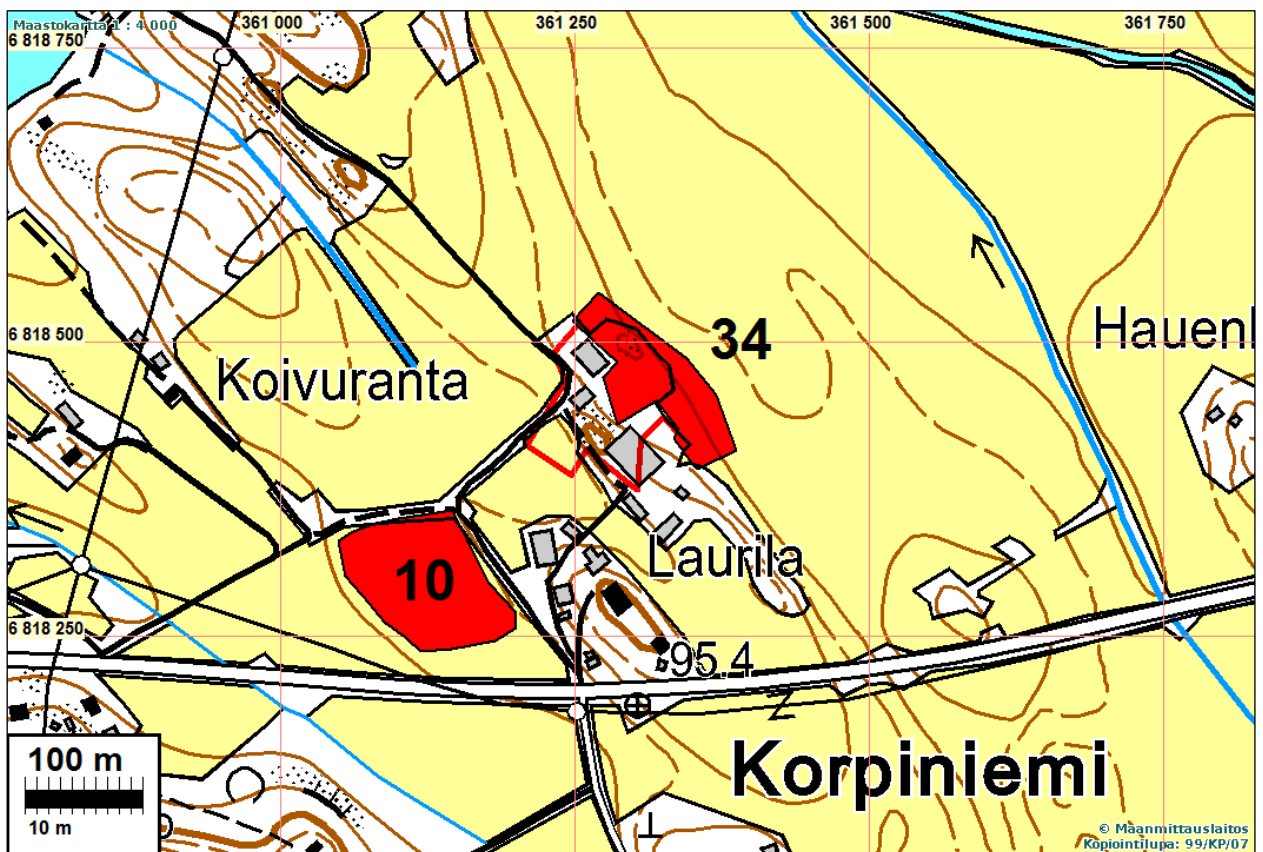
X: 6818 615 Y: 2521 285

P: 6821 314 I: 3361 408

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

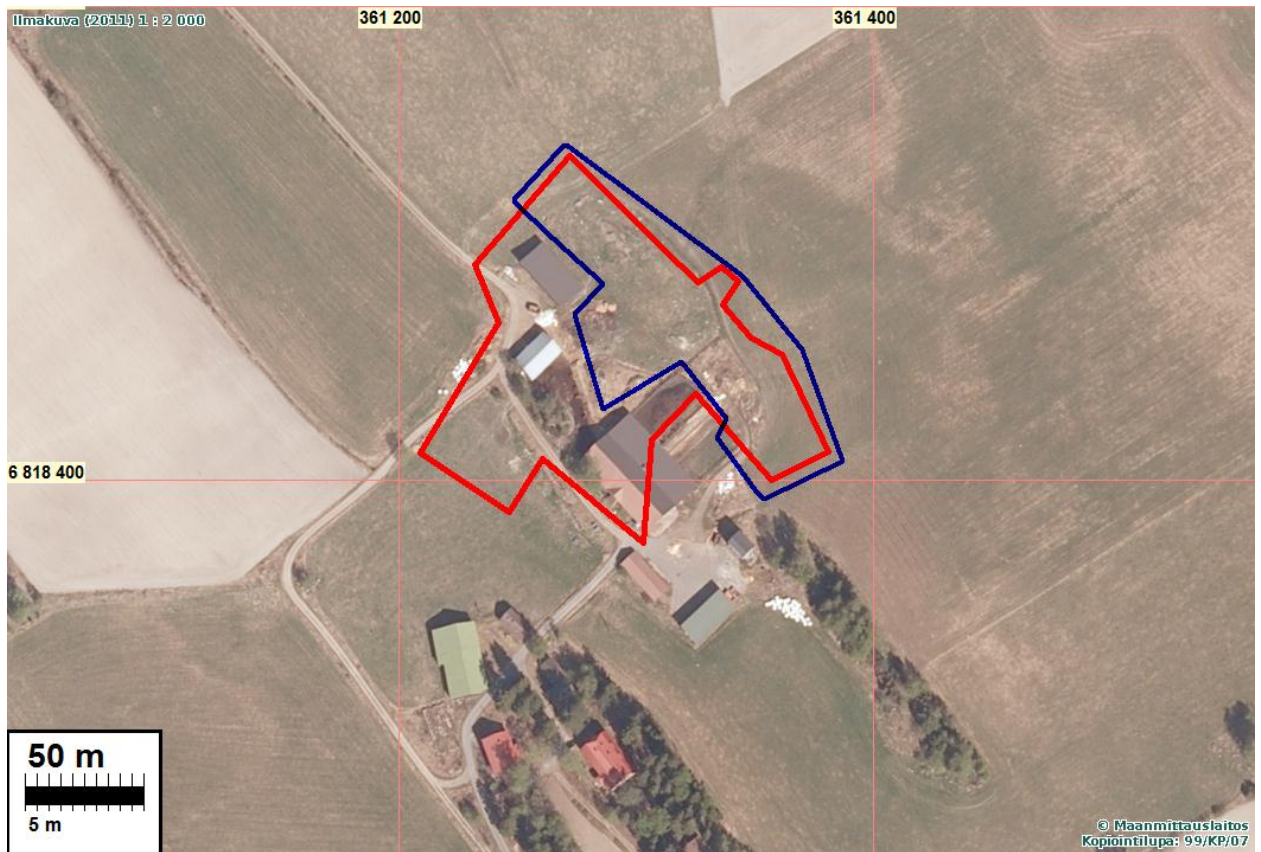
Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 3,6 km itään.

Huomiot: Asutuksen yleisluettelossa 1539 kylässä kuusi taloa joista kaksi liitetään pian Yrjö-län taloon. V. 1844 isojakokartalla kuusi talotonttia. Kylätontin keskiosan eteläosa on rakennettu ja pohjoisosa osittain. Kylätontin lounaislaita on peltona. Koillisosa kylätontista on "joutomaata", kalliota, osin peltoa ja siellä voisi olla jäljellä lähdearvoista muinaisjäännöstä. Tosin pohjoisosa on osin kaivettu lannan keräysalueeksi. Alustavasti muinaisjäännös pohjois-koillisosassa.

Muinaisjäännös punaisella (10 = kivi. Asuinpaikka, 34 = kylätontin muinaisj. osa.

Kylätontti punaisella, muinaisjäännösrajaus sinisellä.

Kylätonttia lännestä.

Korpiemi_1844, H69-6-1

35 SAHALAHTI KÄRKKÄINEN KÄRKÄS KYLÄTONTTI

Mjtunnus:

Rauh.lk: 3 (ei ole suojelukohde)

Ajoitus: historiallinen

Laji: asuinpaikka: kylätontti

Koordin: N: 6819 193 E: 359 382 Z: 98

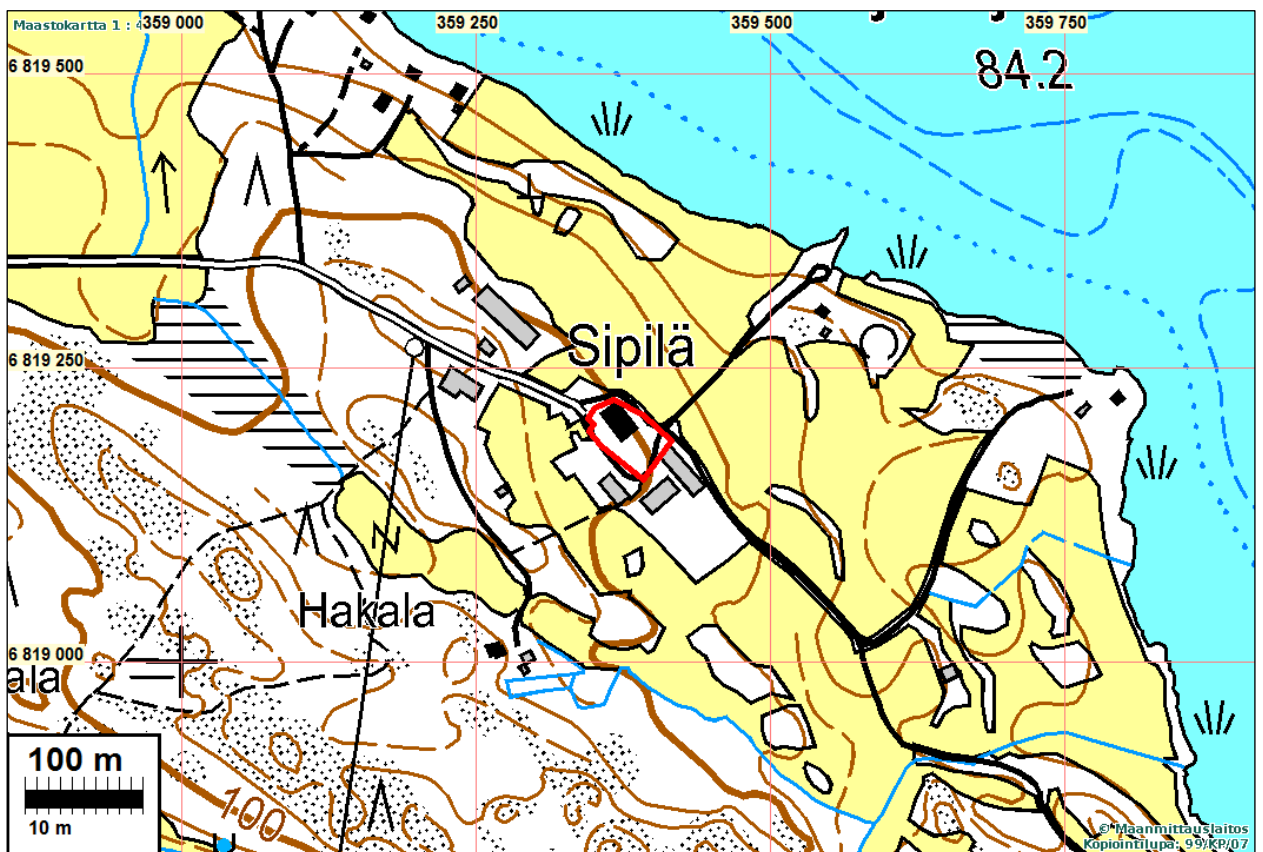
X: 6819 266 Y: 2519 341

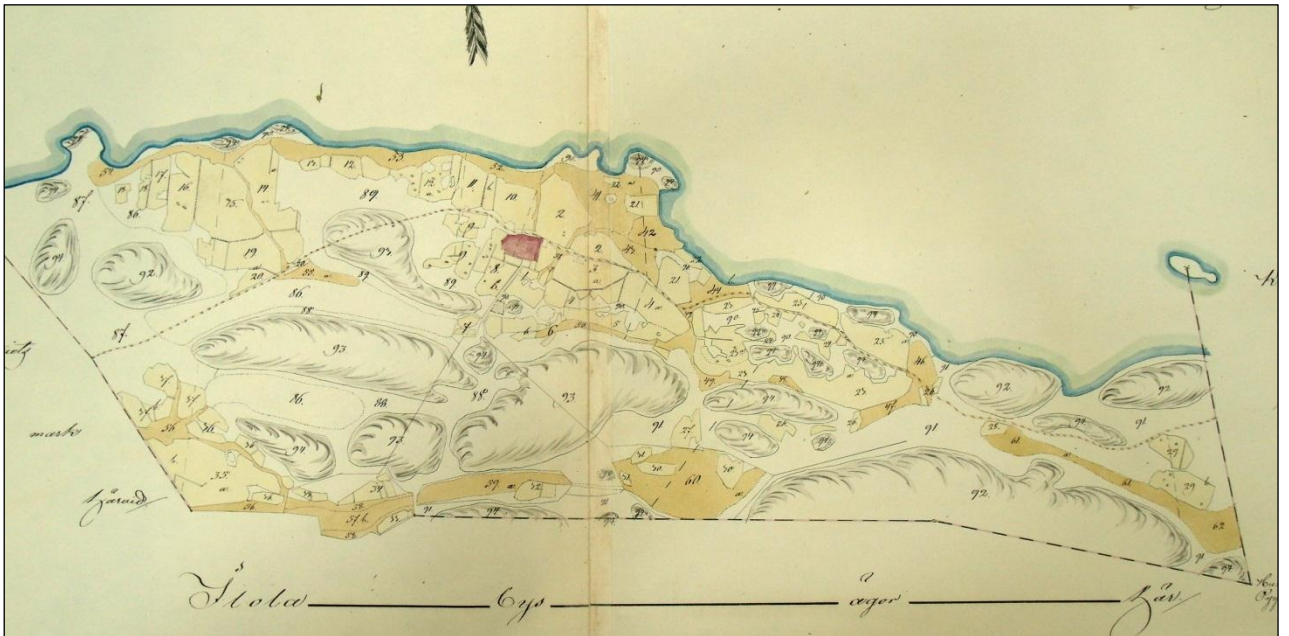
P: 6822 054 I: 3359 496

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 1,9 km itään.

Huomiot: Asutuksen yleisluettelossa 1539 kylässä neljä taloa. Kartalla 1687, sekä isojako-kartalla 1798 kaksi taloa. Kylätontin alue ja lähiympäristö on nyt täysin rakennettua ja pinnallisesti katsoen myös maaperä käsitelty, tasattua pihamaata.

Kärkäs 1798, H69-1-2

Kärkäs-Keljo 1687, osa

Kärkkäisten kylätonttia rakennusten alla.

36 SAHALAHTI MOLTSIAN KYLÄTONTTI

Mjtunnus:

Rauh.lk: 3 (ei ole suojelukohde)

Ajoitus: historiallinen

Laji: asuinpaikka: kylätontti

Koordin: N: 6818 857 E: 362 090 Z: 95

X: 6819 055 Y: 2522 062

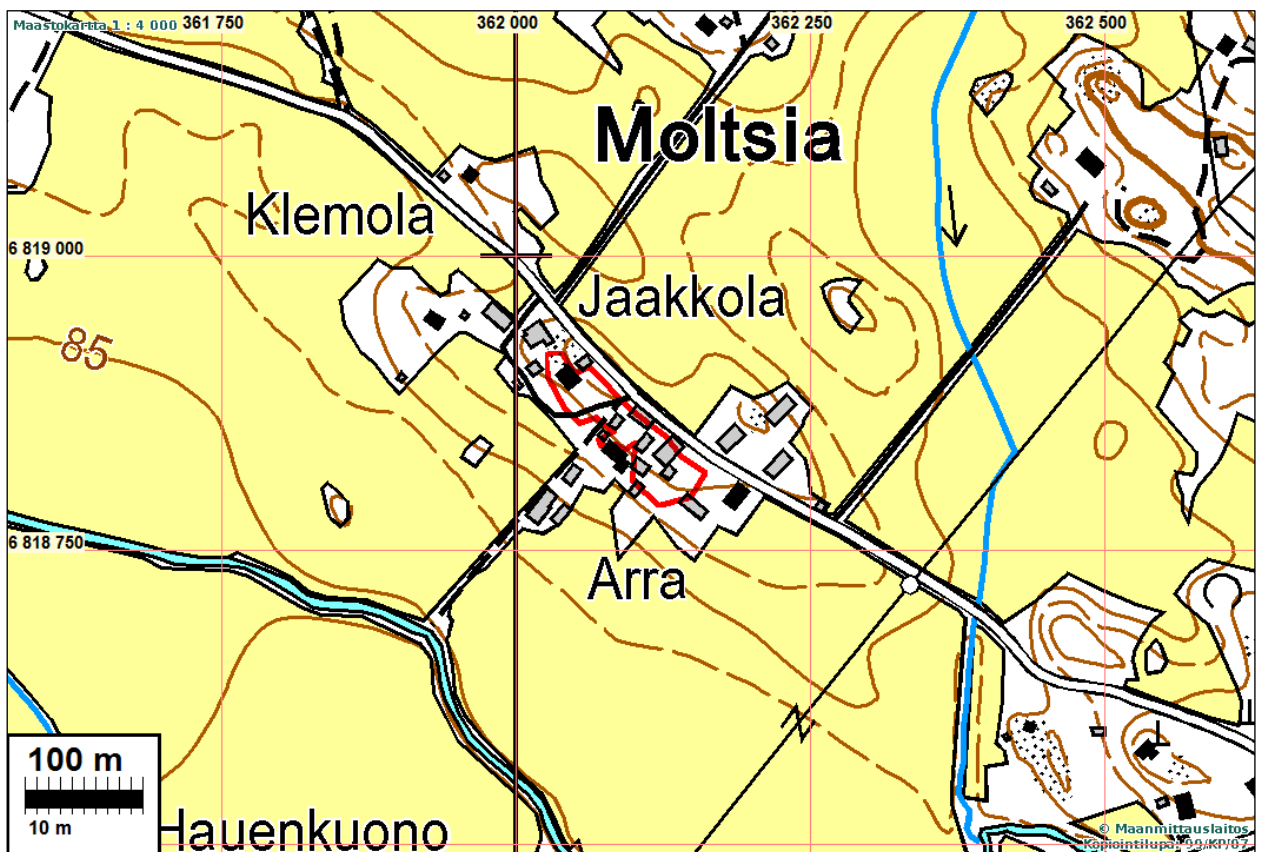
P: 6821 718 I: 3362 205

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 4,4 km itään.

Huomiot: 1539 maakirjassa Kantokylässä kahdeksan taloa joista sittemmin osa liitetään Haapaniemen säteriin, osa liitetään Arran taloon (Moltsian kylässä). Isojakokartalla 1847 kylässä neljä taloa.

Kylätontin alue nyt pihamaata ja rakennettua aluetta. Pihamaita ei voitu tarkastaa tarkemmin, mutta kauempaa katsottuna vaikuttaa siltä, että tontin alue on arkeologisessa mielessä ilmeisesti lähes kokonaan tuhoutunut.

Moltsian kylätonttia

Moltsia 1846, H69-8-1

37 SAHALAHTI PAKKALAN KYLÄTONTTI

Mjtnunnus:

Rauh.lk: 3 (ei ole suojelukohde)

Ajoitus: historiallinen

Laji: asuinpaikka: kylätontti

Koordin: N: 6815 957 E: 360 846 Z: 100

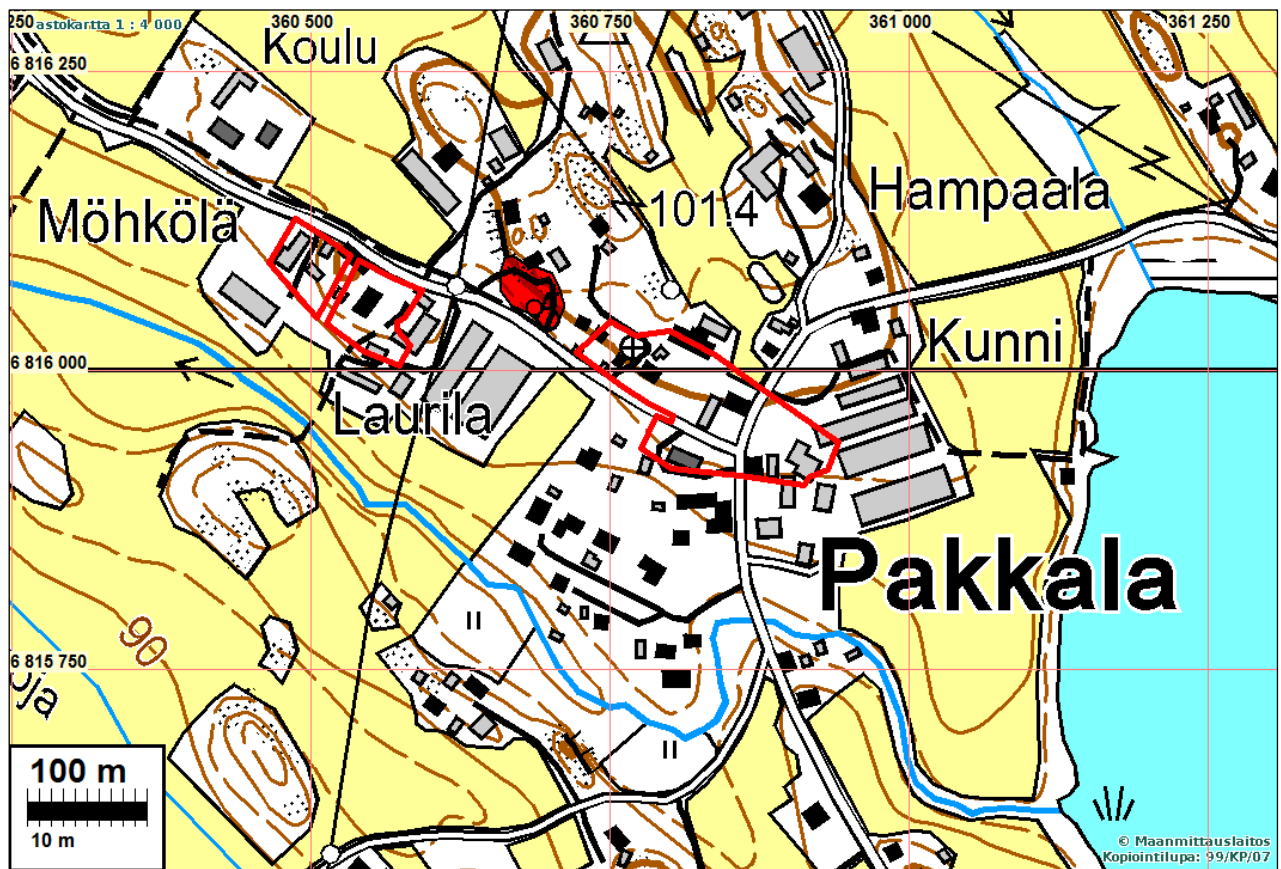

X: 6816 101 Y: 2520 952
 P: 6818 817 I: 3360 960

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 4,1 km kaakkoon.

Huomiot: V. 1539 asutuksen yleisluettelossa kylässä 11 taloa joista kolme piena liitettiin muihin taloihin jonka jälkeen 9 taloa. V. 1792 kartalla 9:n talon tontit. Kylätontin alue hyvin rakennettua. Tontin keskellä ja pohjoisosassa pieni ala hoidettua nurmikkoa ja puutarhaa talojen välissä, jossa periaatteessa ehkä voi olla jotain säilynyt maaperässä vanhemmasta asutusvaiheesta, ellei tasattu pintakerroksia pois. En kuitenkaan laittaisi muinaisjäännökseksi näillä tiedoilla.

Pakkalan kylätontti oikealla (pun. viivarajaus) ja Taustialan oikealla. Välissä kokopunaisella rautakautinen muinaisjäännös Kalliomäki (kohde 2). Alla kuvassa Kylätontin keskiosaa, pohjoiseen

Kylätontin kaakkoisosaa

Kylätontin koillisosaa

38 SAHALAHTI TAUSTIALAN KYLÄTONTTI

Mjtunnus:

Rauh.lk: 3 (ei ole suojelukohde)

Ajoitus: historiallinen

Laji: asuinpaikka: kylätontti

Koordin: N: 6816 059 E: 360 543 Z: 97

X: 6816 188 Y: 2520 645

P: 6818 919 I: 3360 657

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

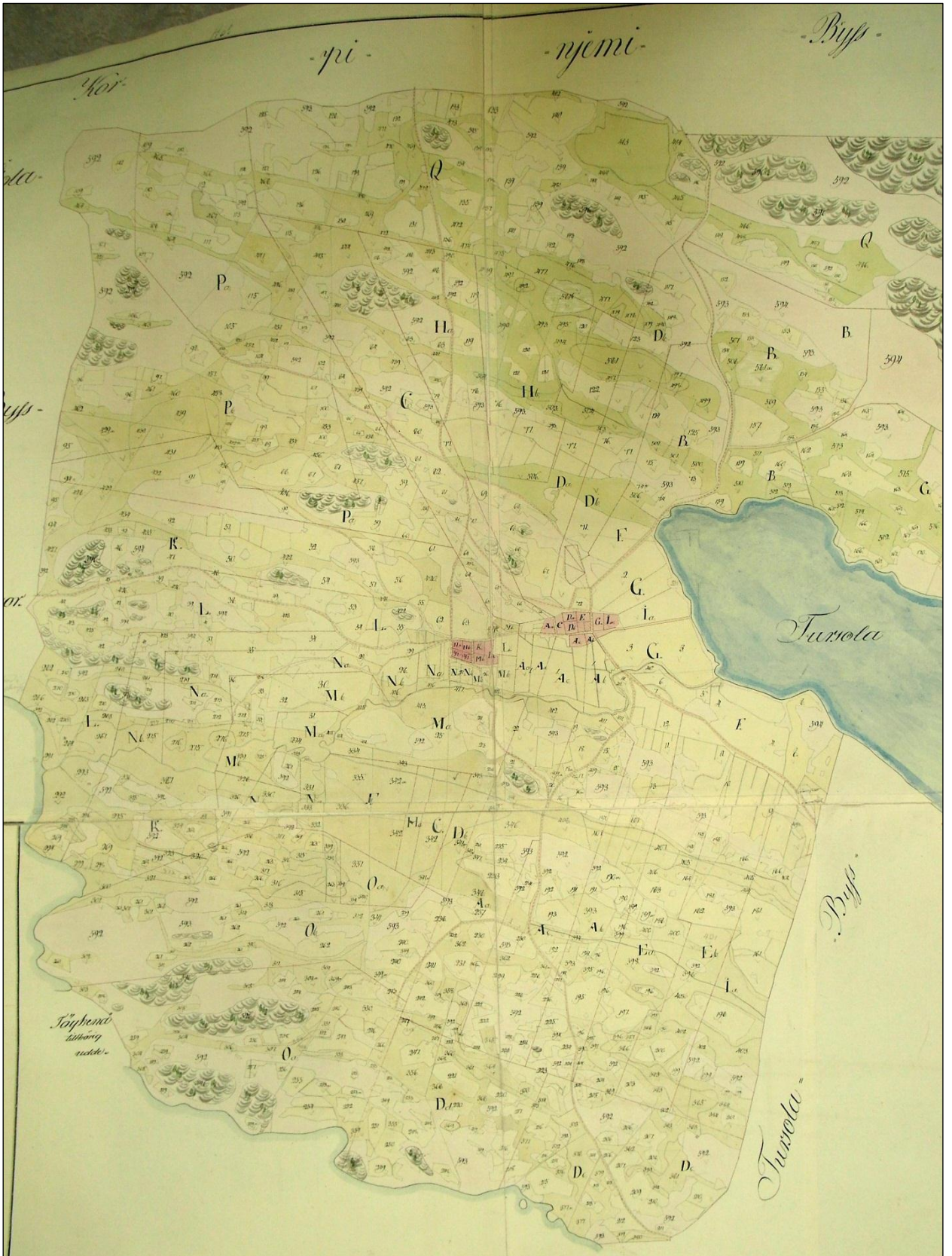
Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 3,8 km kaakkoon.

Huomiot: Asutuksen yleisluettelossa v. 1539 kylässä 8 taloa, joista kaksiyhdistetty toisiin taloihin. V. 1792 isojakokartalla 7 taloa. Pihamaata ja rakennettua aluetta. Pihamaa hoidettua nurmikkoa ja istutuksia. Pieniä aloja voi periaatteessa ehkä olla maan alla säilynyt vanhimmasta asutuksesta nurmikon alla, ellei pihaa ole kovin tasattu. En laittaisi muinaisjäännökseksi.

Kartta s. 78

Pakkala-Taustiala 1792, H69-9-1

Kylätontin itäosaa ja alla länsiosaa (kuvat Google StreetView 2011)

39 SAHALAHTI PYTTYLÄ-PAPPILA KYLÄTONTTI

Mjtunnus:

Rauh.lk: 3 (ei ole suojelukohde)

Ajoitus: historiallinen

Laji: asuinpaikka: kylätontti

Koordin: N: 6819 629 E: 355 754 Z: 97

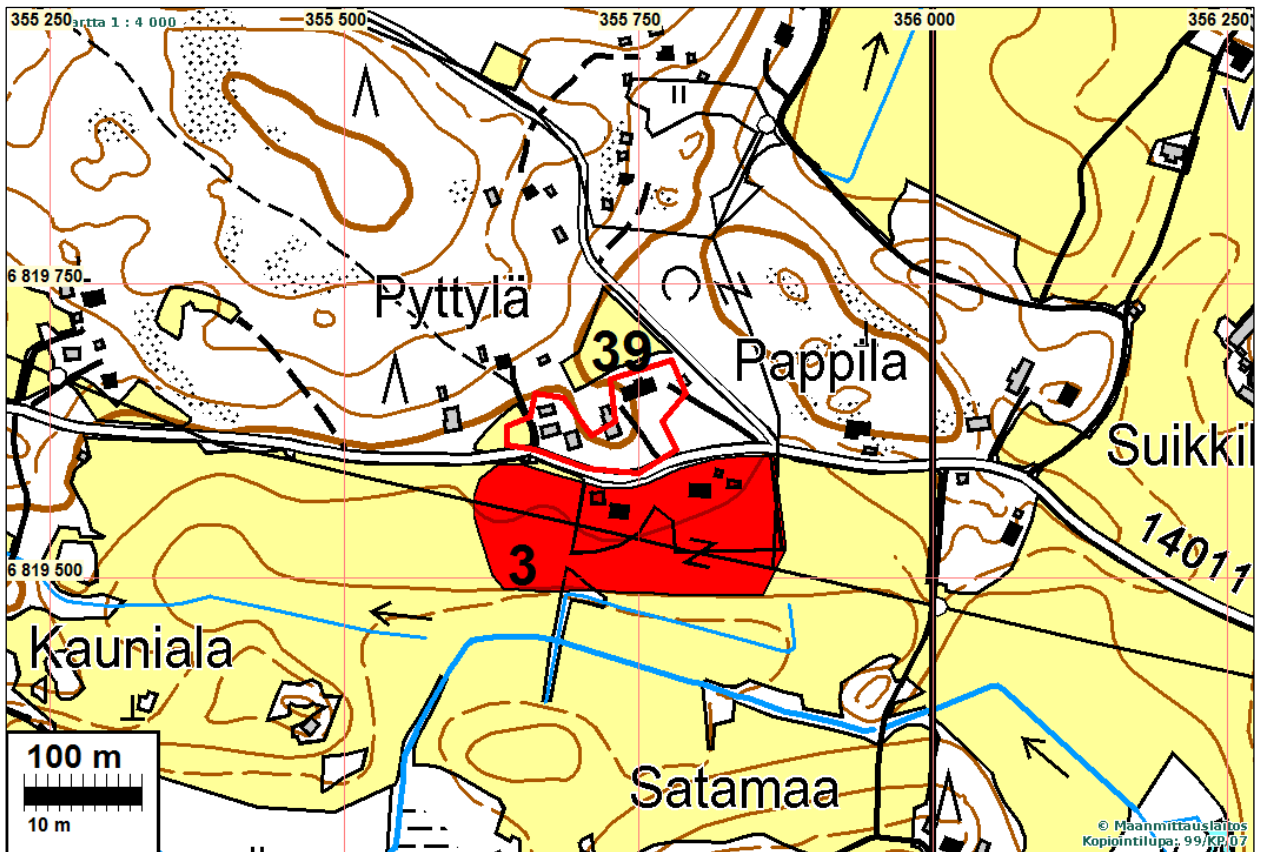
X: 6819 535 Y: 2515 696

P: 6822 490 I: 3355 866

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 2,2 km luoteeseen.

Huomiot: Pappilan eli Pyttylän talon yhtenäinen tontti (1788 kartalla). 1545 asutuksen yleisluettelossa jossa kaksi omistajaa (taloa?) Pyttylässä, jatkossa yksi. Kahden talon tontti 1788, Pappila ja Pyttylä Hemman. Tontti rakennettua ja hoidettua pihamaata, nurmikkoa, istutuksia ym. Pieniä erillisiä arkeologisessa mielessä ehjiä aloja voi maaperässä periaatteessa olla jäljellä mutta en laittaisi muinaisjäännökseksi näillä tiedoilla.

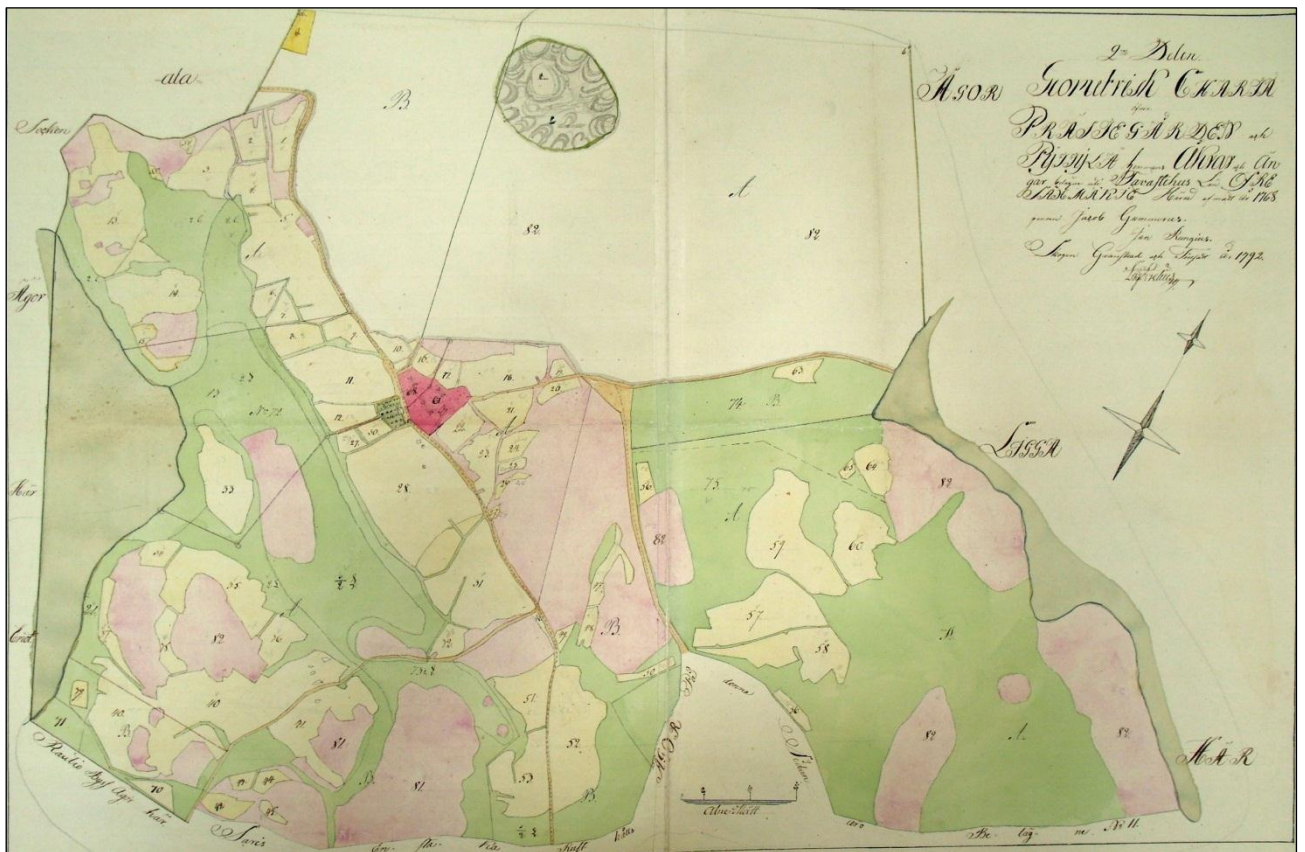
Kylätontti punaisella viivalla, sen eteläp. Pappilan kivikautinen asuinpaikka (Kohde 3)

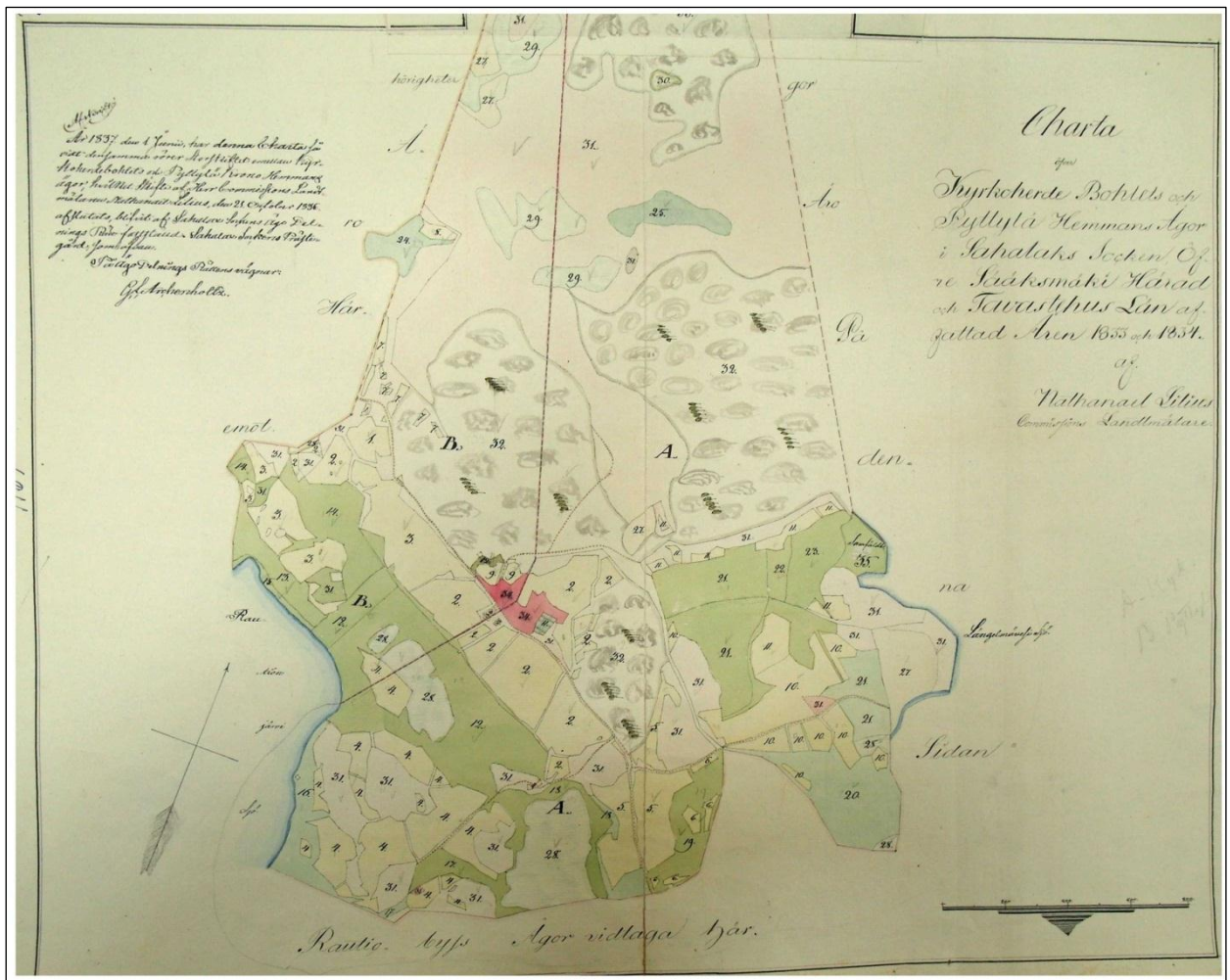

Pyttylän tonttia (kylätontin länsiosa), alla Pappilan puolen eteläreunaa.

Pappila-Pyttylä 1768, H69-12-2

Pytylä 1833, H69-12-5

40 SAHALAHTI TURSOLAN KYLÄTONTTI

Mjtnunnus:

Rauh.lk: 3 (ei ole suojelukohde)

Ajoitus: historiallinen

Laji: asuinpaikka: kylätontti

Koordin: N: 6814 629 E: 361 522 Z: 97

X: 6814 804 Y: 2521 688

P: 6817 488 I: 3361 636

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 5,5 km kaakkoon.

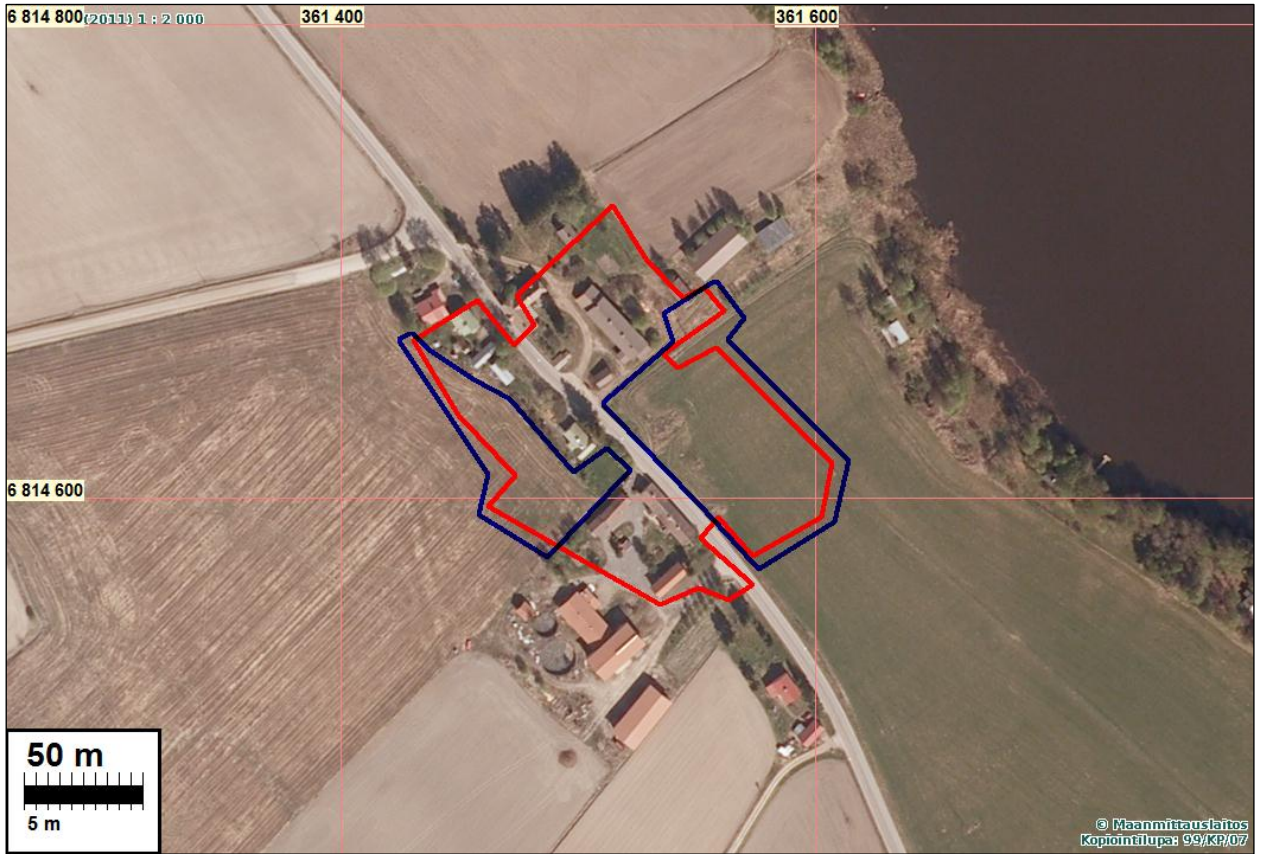
Huomiot: Vuoden 1539 asutuksen yleisluettelon mukaan kylässä 11 taloa joista 6 pian liitetään toisiin taloihin. 1550 yksi uusi talo. V. 1798 isojakokartalla 7 talotonttia. Osa kylätontista "perusteellisesti" rakennettu ja arkeologisessa mielessä tuhoutunut. Itäkaakkoisosaa tontista nyt peltoa, jossa niittyisiä pieniä peltosaarekkeitä, joissa ilmeisesti voisi olla jopa suhteellisen ehjää kerrostumaa varhaisemmasta asutuksesta. Tien länsipuolella osa tontista myös peltoa, joskin kapealla alalla. Osa tontista siis muinaisjäännöstä.

Kylätonttirajaus punainen viiva, muinaisjäännösosa punaisella

Kylätontin koillispuolta.

Ylh: kaakkoisosaa pellossa, alh. luoteisosaa keskeltä

41 SAHALAHTI TÖYKÄNÄN KYLÄTONTTI

Mjtunnus:

Rauh.lk: 3 (ei ole suojelukohde)

Ajoitus: historiallinen

Laji: asuinpaikka: kylätontti

Koordin: N: 6815 345 E: 358 222 Z: 97

X: 6815 369 Y: 2518 359

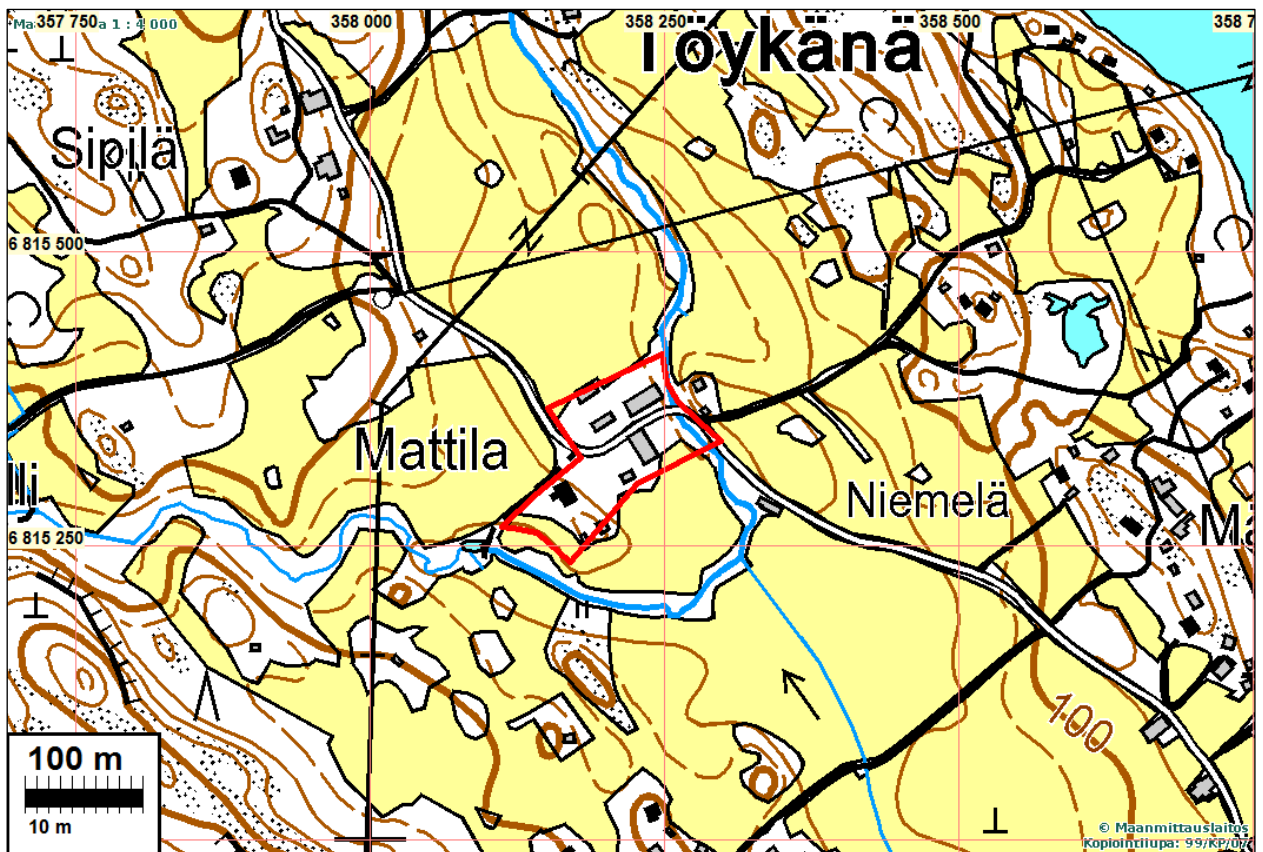
P: 6818 205 I: 3358 335

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

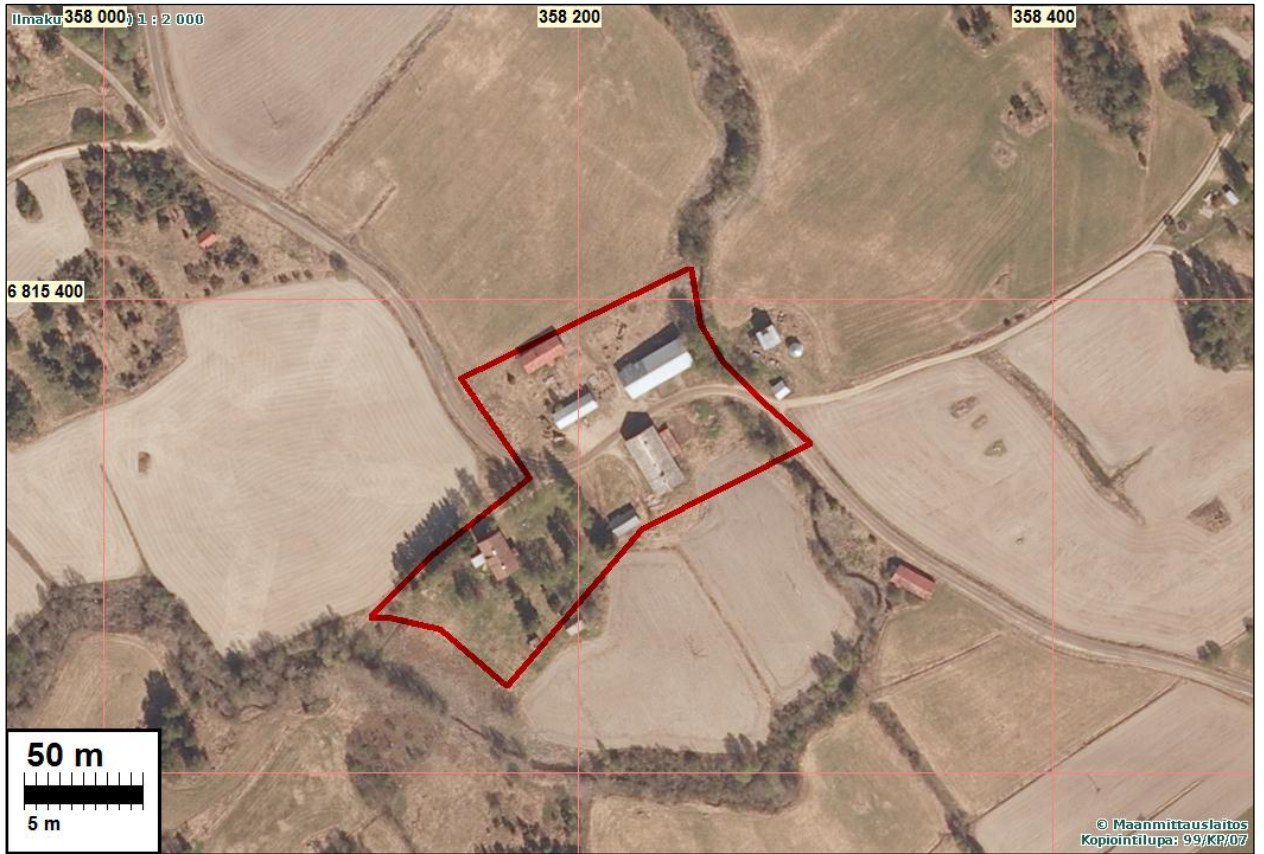
Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 3,2 km etelään.

Huomiot: Asutuksen yleisluettelossa 1540 luvulla viisi taloa, joista yksi yhdistetty muihin. 1787 isojakokartalla seitsemän talon kylätontti.

Kylätontin alue rakennettua ja paikoin arkeologisessa mielessä täysin tuhoutunut. Pieniä erillisiä ehjempiä aloja rakennusten välillä - osin hoidettua pihamaata. En laittaisi paikalle sirpaleista, epävarmaa muinaisjäännöstä.

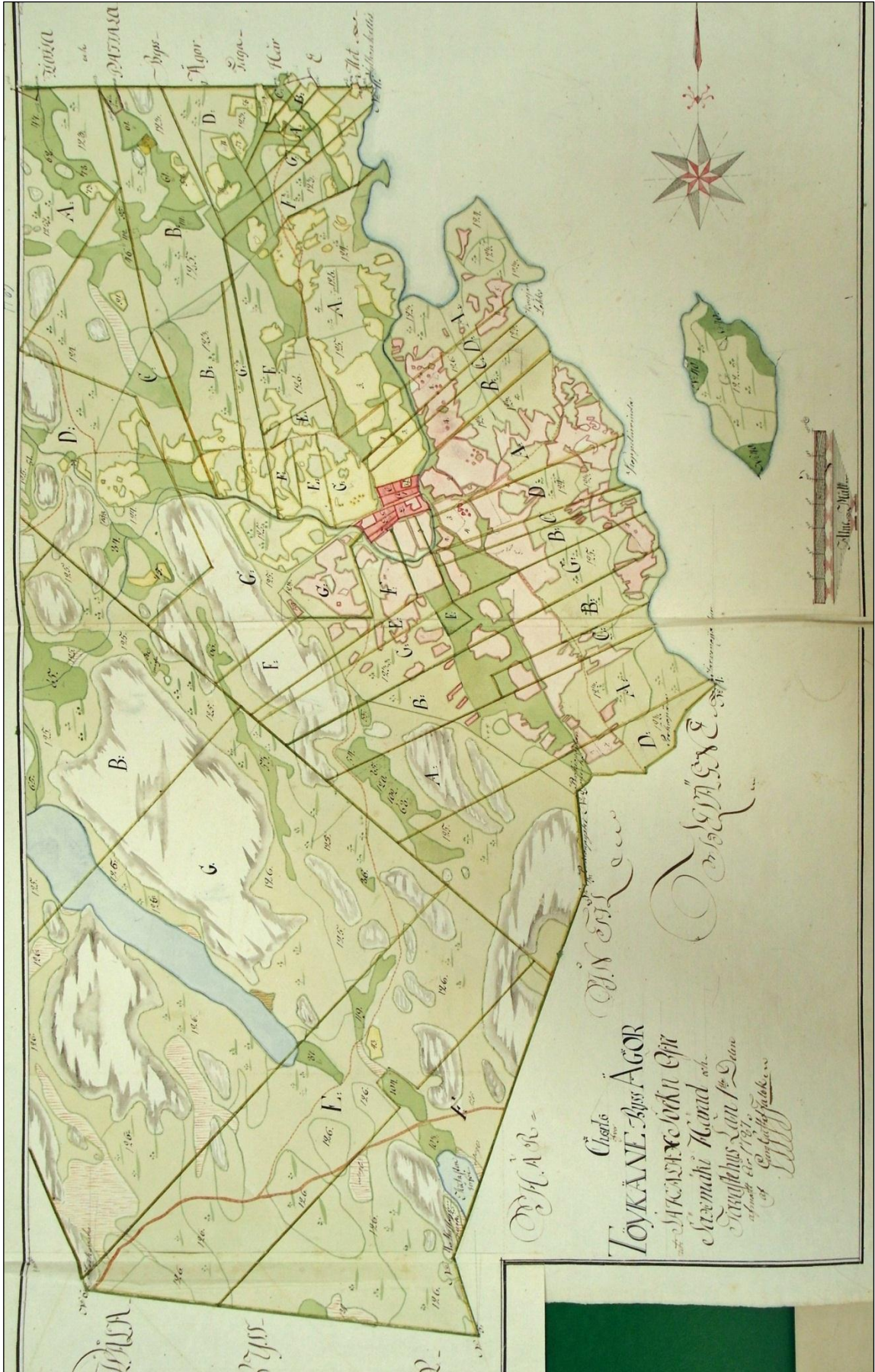

Kylätontti taustalla, luoteesta.

Töykänä 1787, H69-18-1

42 SAHALAHTI RAUTIA (RAUTIO)

Mjtunnus: 1000017505

Rauh.lk: 2

Ajoitus: historiallinen

Laji: asuinpaikka: kylänpaikat

Koordin: N: 6818 134 E: 356 916 Z: 90

X: 6818 095 Y: 2516 926

P: 6820 995 I: 3357 029

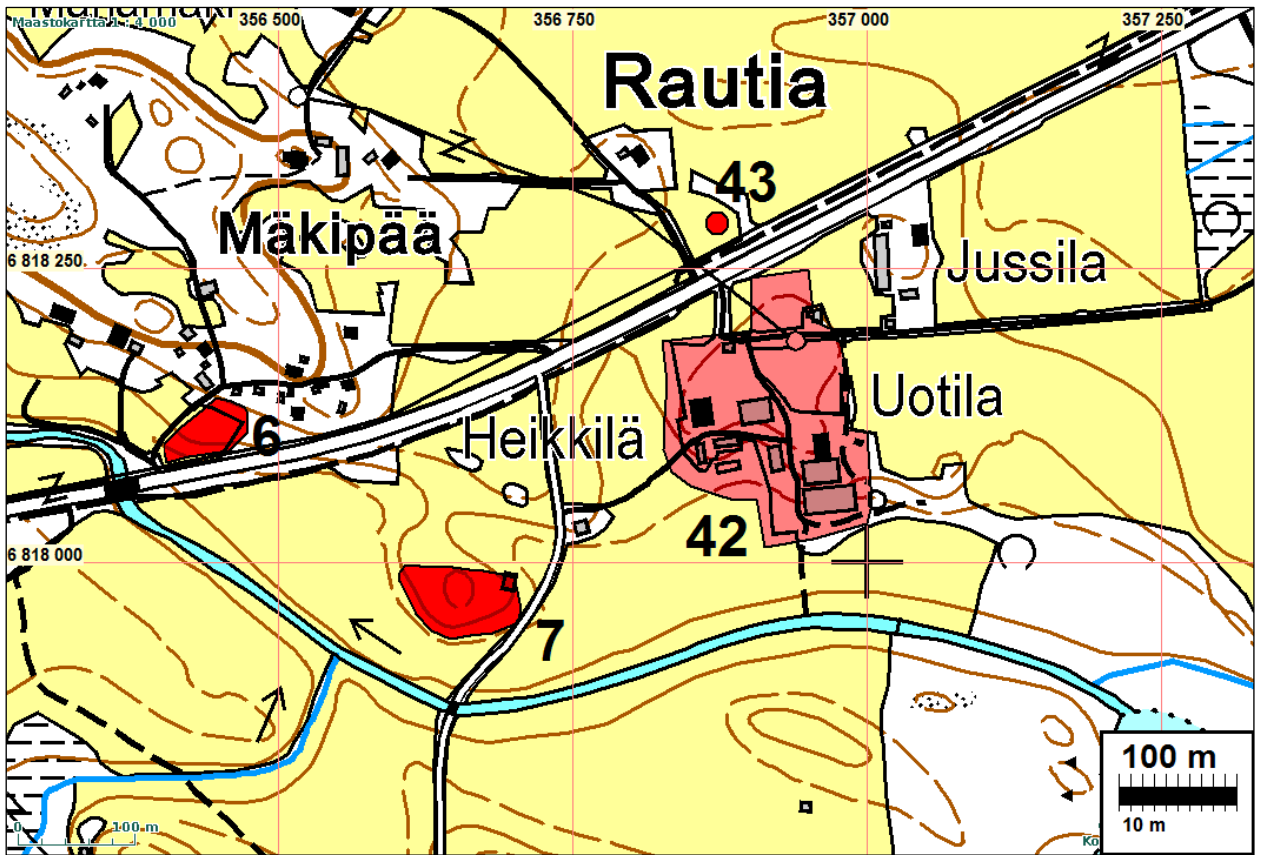
Tutkijat: Kirsi Luoto/Pirkanmaan ma 2009 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta 840 m lounaaseen

Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Kohde sijaitsee peltojen keskellä olevalla matalalla mäenkumpareella. Sen alueella sijaitsee nykyään toimiva tilakeskus. Ensimmäiset kirjalliset maininnat Raution kylästä ovat 1500-luvun alusta, jolloin Pälkäneen käräjillä on toiminut lautamiehenä vuosina 1506 - 1509 Lauri Olavinpoika ja vuonna 1509 Heikki Olavinpoika. Vuoden 1539 maakirjan mukaan Raution kylässä oli tuolloin viisi taloa. Sahalahti kuului keskiajalla suurelta osiltaan hallinnollisesti ja kirkollisesti Pälkäneeseen. Kylän nimi Rautio/Rautia viittaa raudankäsittelyyn ja lienee saanut alkunsa sepästä. Vuodelta 1762 on säilynyt isojakokartta, jossa kuvataan Rautian kylän peltojen ja niittyjen sijainti (Rungius 1762). Itse kylänpaikka ei kartassa näy. Ensimmäinen kartta, jossa Raution kylän sijainti esiintyy, on vasta vuodelta 1887 (MHA 15:-g, karttalehti 1). Tämän kartan mukaan asemoituna kylänpaikka asettuu Sahalahti - Kangasala -tien eteläpuolelle nykyisen Heikkilän tilan tilakeskuksen kohdalle sekä sen länsipuolelle. Näyttäkkin siltä, ettei tontinsiirtoja ennen uusjakoa (1887) ole Rautiassa toimitettu Paikalla käytiin vuoden 2009 inventoinnin yhteydessä. Alueen topografian perusteella vaikuttaa siltä, että kylä on sijainnut pääasiassa Heikkilän tilakeskuksen kohdalla, matalan moreenimäen korkeimmalla kohdalla sekä sen itärinteessä. Paikan korkeus merenpinnasta on 87,5 - 90 m mpy. Tämä sopii suurelta osin myös kuvaan Kirkkojärven ja nykyään kuivatun, entisen Mertajärven vedenpinnan korkeuteen (89 - 90m mpy) ennen vuotta 1604.

Jussila & al 2011: Paikka kuten 2009. Rajaus muinaisjäännösrekisteristä. Käytännössä tontin eteläosa arkeologisessa mielessä lähes tuhoutunut ja sen voisi mielestäni poistaa rauhoitusalueesta. Rajaus muinaisjäännösrekisteristä.

Ks. pitäjänkartat.

Muinaisjännösrajaukset Muinaisjännösrekisteristä.

43 SAHALAHTI UOTILA 2

Mjtunnus: 1000015892

Rauh.lk: 3 (ei ole suojelukohde)

Ajoitus: historiallinen

Laji: asuinpaikka: kylänpaikat

Koordin: N: 6818 272 E: 356 882
 X: 6818 231 Y: 2516 886
 P: 6821 133 I: 3356 995

Tutkijat: Kirsi Luoto 2009 inventointi, Kirsi Luoto 2010 koekaivaus, Sami Raninen 2011 kaivaus

Sijainti: Sahalahden kirkosta 840 m länsilounaaseen

Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri:

Kohde sijaitsee Rautian kylässä, Sahaladen - Kangasalan -tien pohjoispuolella, lähellä tämän ja Mäkipään sekä Eerolaan vievän tien risteystä. Alue on tätä nykyä peltoa, jota idässä rajaa pieni pusikkoinen joutomaa-alue. Paikalle tehtiin vuoden 2009 inventoinnin yhteydessä neljä koekuoppaa (50 x 50 cm), joista yhdessä oli havaittavissa kulttuurimaata. Tummanruskeaksi värjäytynyttä hietaa tuli koekuopasta numero 30 noin 3 - 5 senttimetrin paksuinen kerros 35 senttimetrin syvyydeltä. Kulttuurimaakerros sijaitsi selvästi peltokerroksen alla ja oli paksumpi koekuopan kaakkois- kuin luoteisreunalla. Peltokerroksen ja kulttuurimaakerroksen välisestä vaihettumiskerroksesta saatiin löytöinä kaksi palaa tiiltä. Muissa alueelle tehdyissä koekuopissa ei ollut havaittavissa kulttuurimaata. Löytöinä niistä saatiin peltokerroksesta pieniä tiilenpaloja, rautanaula sekä pala rautavarrasta. Kohteessa suoritettiin kesällä 2010 koekaivauksia alueen läpi kulkevaksi suunnitellun maakaasuputkilinjan alueella. Löydöt viittaavat historialliseen aikaan. Kohteen välittömässä läheisyydessä, noin 100 metriä etelään sijaitsee Raution historiallisen ajan kylätontti. On mahdollista että kesän 2010 tutkimusten havaitut ilmiöt liittyvät kylätonttiin.

Jussila & al: v. 2011 kaivauksella alueella ei havaittu kiinteää muinaisjäännöstä (Raninen, pers comm). Ei muinaisjäännös.

Kartta edell. sivulla

44 SAHALAHTI KAITURI

Mjtunnus: 1000007524

Rauh.lk: 2

Ajoitus: historiallinen

Laji: kivirakenteet: kiviaidat

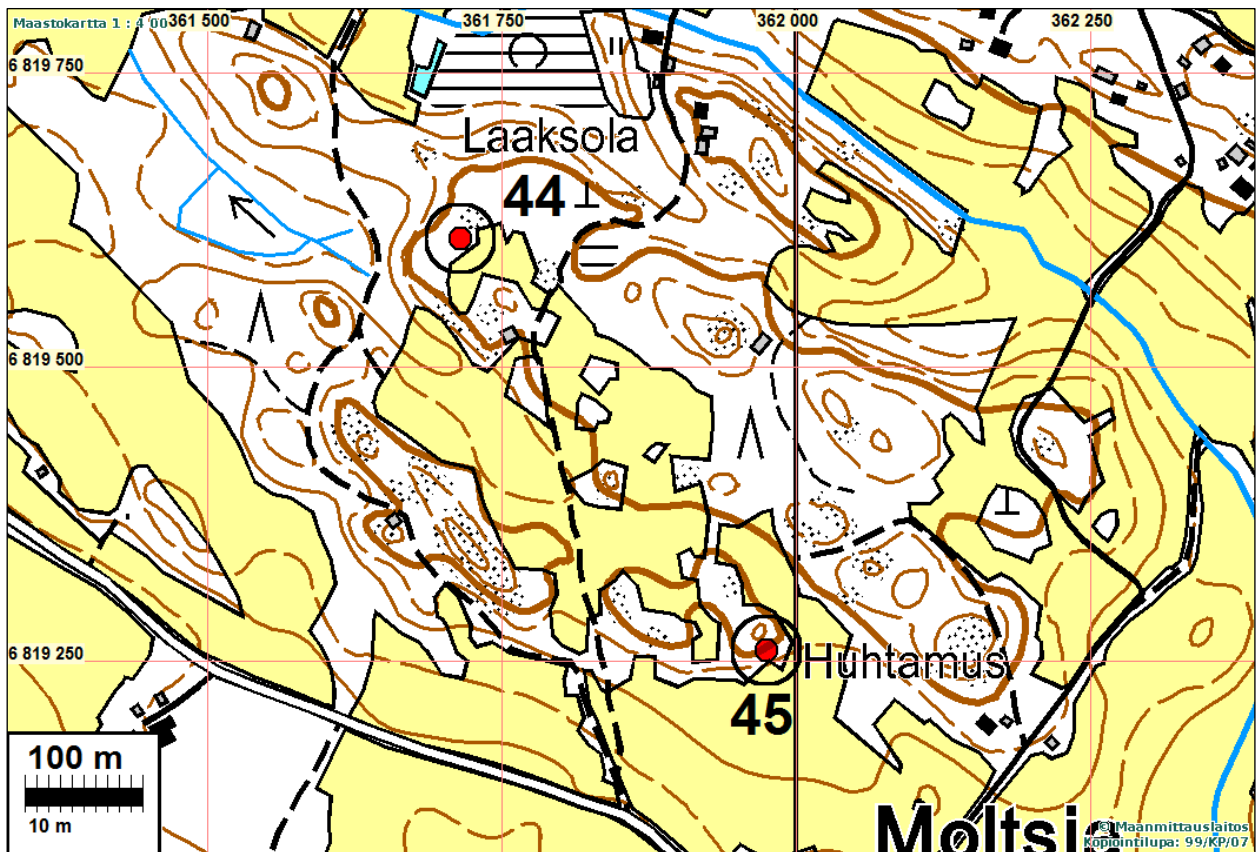
Koordin: N: 6819 609 E: 361 715
 X: 6819 789 Y: 2521 653
 P: 6822 470 I: 3361 830

Tutkijat: Ulla Lähdesmäki/Pirkanmaa 1997 inventointi, Timo Jussila/Mikroliitti 2002 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta 4,2 km itään

Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Kiviaita sijaitsee peltoaukean länsireunassa pellon ja metsää kasvavankalliomäen välissä. Kiviaita on vahvasti sammaloitunut, noin 1-2 m leveä, noin 80 cm - 1 m korkea ja noin 27 m pitkä. Kiviä on paikoin useammasa kerroksessa. Suurimmat kivet ovat halkaisijaltaan noin 1 m pienempien ollessa noin 25-30 cm.

Jussila 2011: aita ennallaan. Nykyisen käsityksen mukaan suojelukohde.

45 SAHALAHTI ISO-ARRA

Mjtunnus: 1000007525

Rauh.lk: 2

Ajoitus: historiallinen

Laji: kivirakenteet: kiviaidat

Koordin: N: 6819 259 E: 361 975
X: 6819 451 Y: 2521 929
P: 6822 120 I: 3362 090

Tutkijat: Ulla Lähdesmäki/Pirkanmaa 1997 inventointi, Timo Jussila/Mikroliitti 2002 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta 4,4 km itään
 Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Moltsian peltoaukean pohjoisosassa sijaitsevan kalliomäen reunalla on kiviaita, jonka pituus on 20 m, leveys noin 1 m, korkeus noin 80 cm - 1 m. Kiviä on paikoin useassa kerroksessa, mutta osa aidasta koostuu yhdestä suurten lohkareiden muodostamasta kivikerrasta. Aita on vahvasti sammaloitunut. Kivien koko vaihtelee ollen halkaisijaltaan n. 30 cm - 1 m. Suurin osa rakennelmaa sijaitsee kalliopohjalla. '

Jussila 2011: aita ennallaan. Nykyisen käsityksen mukaan suojelukohde. Isot kivet viittaavat kyllä suht. nuoreen ajoitukseen.,

Kartta edell. sivulla

46 SAHALAHTI RAUKSAMANOJAN MÄKI

Mjtunnus: 1000002001

Rauh.lk: 2

Ajoitus: historiallinen

Laji: kivirakenteet: kiviaidat

Koordin: N: 6815 690 E: 360 436

X: 6815 815 Y: 2520 555

P: 6818 550 I: 3360 550

Tutkijat: Timo Jussila/Mikroliitti 2002 inventointi

Sijainti: Kohde sijaitsee Sahalahden kirkosta 3,9 km kaakkoon.

Huomiot: Pakkalanjärveen liittyvän Rauksamanojan koillispuolella, kalliomäen laella sijaitsee lakea kiertävä n. 15 x 30 m laajuinen kiviaitaus. Rakennelmassa on pääasiassa kaksi kivikerrosta, ja se on suorakaiteen muotoinen. Aidan korkeus on noin 80 cm. Aidan sisällä oleva alue on tasainen ja paikoin esillä on avokalliota.

Jussila 2011: isojakokartalla 1792 paikalla ei mitään merkintää: kalliota. Aita ennallaan. Hieman epäselvää olisiko muinaisjäännös. Kuitenkin ilmeisesti syytä suojella tavalla tai toisella.

Kartta s.

47 SAHALAHTI TISKARINSUO

Mjtunnus: 1000007526

Rauh.lk: 2

Ajoitus: historiallinen

Laji: kivirakenteet: kiviaidat

Koordin: N: 6812 741 E: 361 006

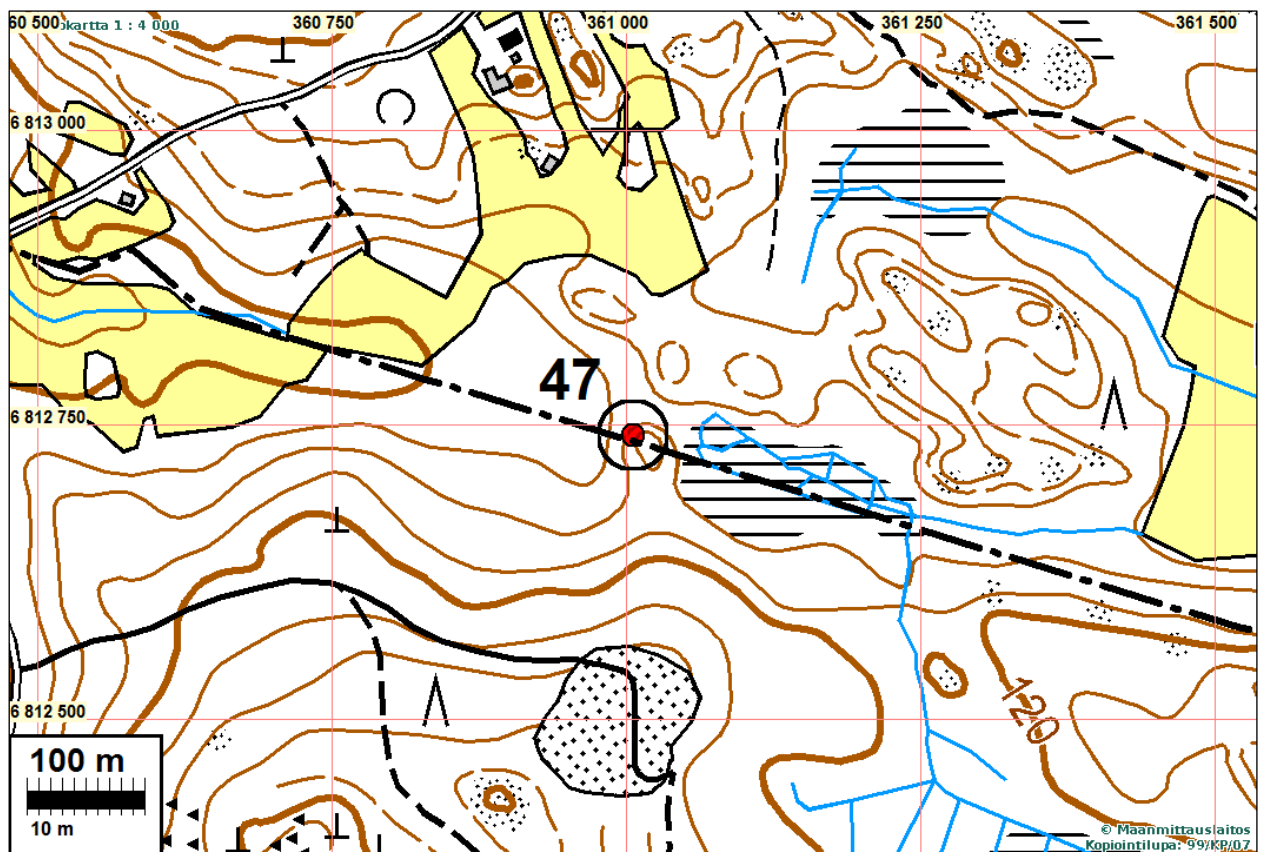
X: 6812 895 Y: 2521 260
P: 6815 600 I: 3361 120

Tutkijat: Ulla Lähdesmäki/Pirkanmaa 1997 inventointi, Timo Jussila/Mikroliitti 2002 inventointi

Sijainti: Sahalahden kirkosta 6,7 km kaakkoon

Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Kiviaita sijaitsee Sahalahden ja Pälkäneen rajalla, Pälkäneen puolella sijaitsevan Tiskarinsuon pohjoispuolella, pienen suoalueen länsireunassa kohoavan jyrkkänousuisen moreenikumpareen laella. Aidan leveys on n. 70 cm - 1 m, korkeus n. 1 m ja pituus yhteensä n. 50 m. Kiviaines on sekä pyöreäsiivuista että teräväsärmäistä lohkarettä ja kivet ovat halkaisijaltaan 30 - 40 cm ja suurimmat 80 cm - 1 m. Aita on suureksi osaksi ehjä kumpareen laen reunoilla ja länsi- sekä itärinteillä, mutta aidan keskiosa mäen laella on rikkoutunut. Tiskarinsuon ympäristöön ja jyrkkien moreenimäkien alueeseen liittyy vanhaa perimätietoa metsärosvoista.

Paikkaa ei tarkastettu inventoinnissa 2011.

48 SAHALAHTI VÄHÄPENTO PENTOJÄRVI

Mjtunnus: 289500001
Rauh.lk: 2

Ajoitus: historiallinen
Laji: kivirakenteet: rajamerkit

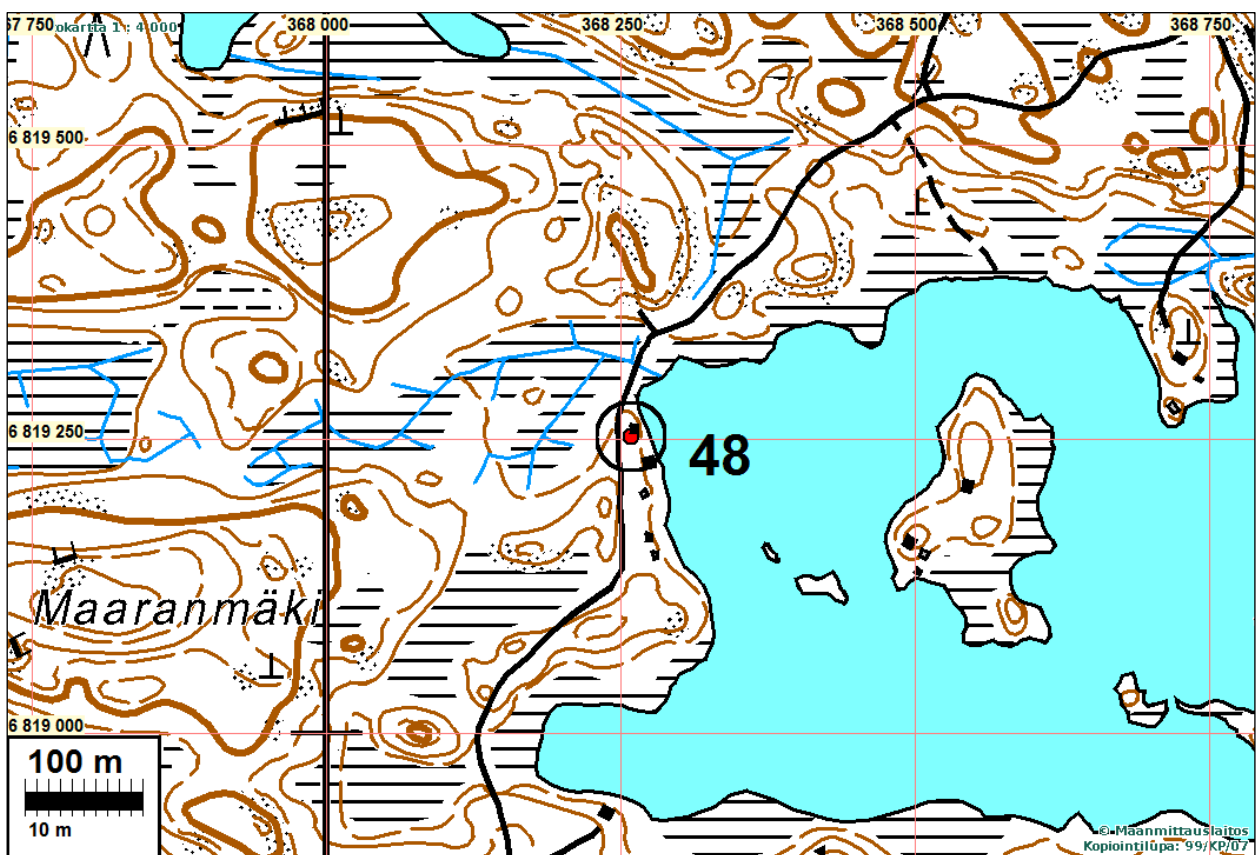

Koordin: N: 6819 252 E: 368 259
 X: 6819 733 Y: 2528 207
 P: 6822 113 I: 3368 376

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 10,62 km itään.

Huomiot: Muinaisjäännösrekisteri: Pentojärven luoteispäässä, muutaman kymmenen metrin päässä järvestä, erään kesämökin lähellä on maakivi, jossa on hakkaukset: C C G A ja toisella puolen E C B ja päällä 1783. Kivi sijaitsee n. 5 metrin päässä tiestä ja täsmälleen Kuhmalahden ja Sahalahden välisellä pitäjän rajalla. Kivi on ilmeisesti Vanhan Laukaantien korjaus- ja kunnossapidon v. 1783 jakotoimitukseen liittyvä rajakivi.

Paikkaa ei tarkastettu v. 2011

49 SAHALAHTI PÄLKÄNE-KUHMALAHTI TIE

Mjtunnus:

Rauh.lk: 2

Ajoitus: historiallinen

Laji: kulku: maaväylä

Koordin: N: 6816 893 E: 361 806
 X: 6817 080 Y: 2521 869
 P: 6819 753 I: 3361 921

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Sijainti: Paikka sijaitsee Sahalahden kirkosta 4,4 km itään.

Huomiot: Ote teoksesta:

Kalle Luoto 2011: Pirkanmaan historiallisesti merkittävät tiet, Karttaselvitys. Pirkanmaan maakuntamuseo. Kohde nro 20, Pälkäne, Onkkaala - Sahalahti - Kuhmalahti (Polkureitti):

"Tie on kulkenut Längelmäveden itärantaa ja se on yhdistänyt Vanajaveden seudun Jämsään. Tien on arveltu ajoittuvan mahdollisesti myöhäiskeskiajalle (Viertola 1974: 58). Se kuuluu samaan tieverkon perustaan Pohjankankaan- ja Kyrönkankaan, Laidetien ja Tammerkoski - Hämeenlinna teiden kanssa."

Käsittää Sahalahden alueella nykyiset tiet (luoteesta -koilliseen):

3231 Kirpu - Tursola (Iharintie, Pohjalahdentie)

3230 Tursolasta - Pakkalaan

14010 Pakkalasta koilliseen

325 Kangasala - Kuhmoinen (940 m itään) josta erkanee kaakkoon

Taipaleentie, josta erkanee länteen

Pentojärventie

Nykyinen tielinja noudattaa parin poikkeuksin lähes täsmälleen - tai niin tarkasti kuin voidaan isojakokartoilta ja pitäjänkartoilta projisoida - 1700-luvun lopun/1800-luvun alueen tielinjaa. Voidaan olettaa, että myös varhaisempi (1700-luku) tielinja on ollut sama. Noudattaako tämä 1700-luvulta nykypäivään samana pysynyt tielinja kuinka tarkoin vanhaa "polkutietä" (1600 l ja ennen), on vaikea arvioida ja todeta.

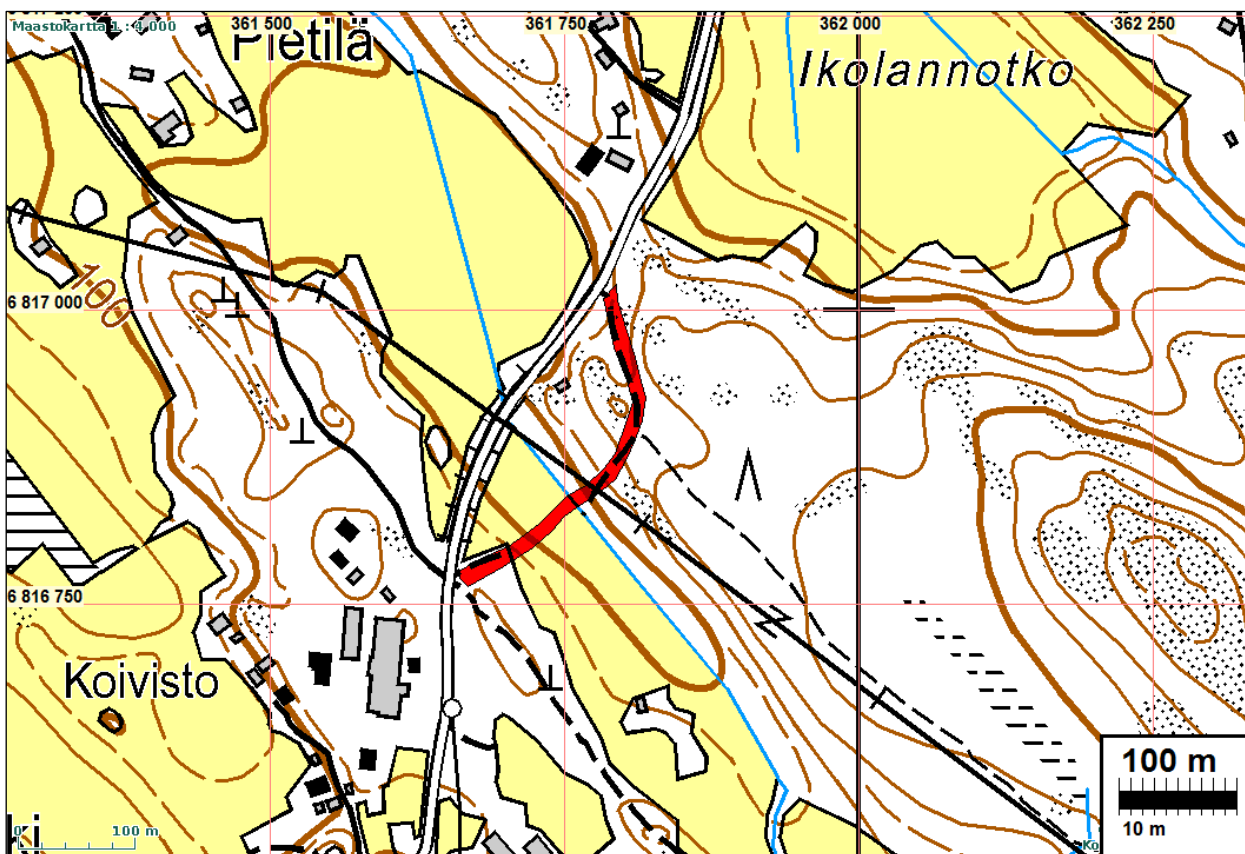
Kahdessa kohtaa tielinjaa on oikaistu 1900-luvulla. Tursolan länsi-luoteispuolella on 370 m osuus vanha 1700-l isojakokartalta paikannettua tielinjaa hävitetty ja nykyään osuus on peltona. Uusi tie on oikaistu suoraan kaakkoon Tursolaan. Kyseisestä hävinneestä tielinjasta ei ole mitään näkyvässä ja tuskin mitään jäljelläkään pellossa.

Toinen 1900-luvulla oikaistu osuus on Pakkalan koillispuolella 1,2 km missä vanhaa tietä on 330 matkalla hylätty. Siitä 70 m matka on pellossa mistä kaikki merkit vanhasta tiestä on hävinnyt. Sen sijaan metsän puolella vanha tie on edelleen jäljellä metsätienä, pellon koillispuolella 200 m matkalla ja luoteispuolella vaja n 50 m matkalla pellon reunassa. Museoviranomaisten ohjeet siitä miten tällaisia hylättyjä pieniä vanhan tielinjan osia tulee suojella vaihtelevat. Joissain tapauksissa tällainen on katsottu muinaisjäännökseksi. Em. hylättyä osalta vanha tie on siis ainakin alustavasti kiinteä muinaisjäännos.

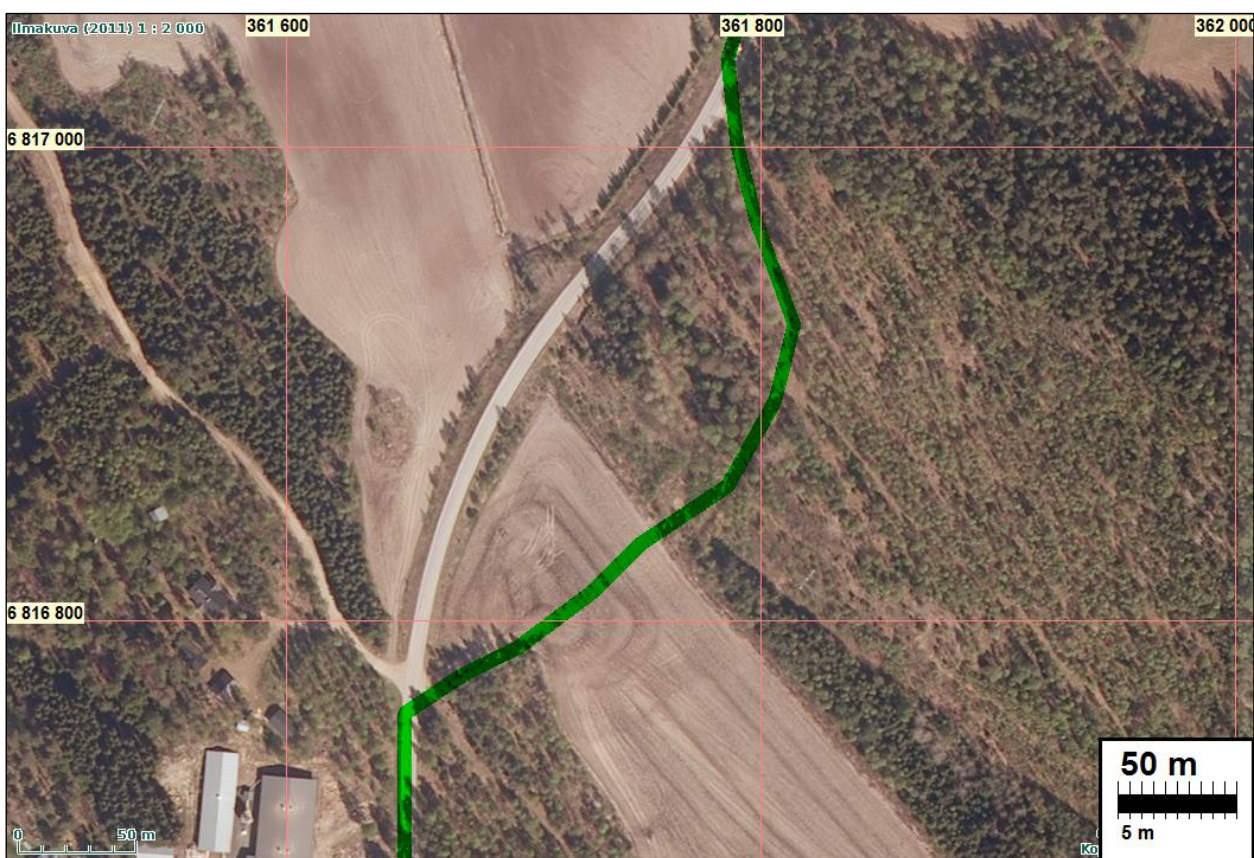
Koko tielinjaus Pälkäneeltä Kuhmalahdelle on tien linjauksen osalta muinaisjäännos (tiepohja itse ei ole niiltä osin kuin se on edelleen käytössä) - siten tien linjausta ei saa merkittävästi muuttaa neuvottelematta Museoviranomaisten kanssa.

Tielinja. Ks [aluekartat](#)

Hylätty ja osin säilynyt vanhan tien osuus punaisella, ilmakuvassa vihreällä

Vanhan hylätyn tielinjan eteläpää ja alla pohjoispää jossa metsätie yhtyy oikaistuun nykyiseen tiehen

Peltoon jäänyt vanha tielinjan osa Tursolan länsipuolella. Kuva tielinjan suuntaisesti (kuvan keskellä) pohjoiseen.

50 SAHALAHTI PAKKALA-SAHALAHTI TIE

Mjtunnus:

Rauh.lk: 3 (ei ole suojelukohde)

Ajoitus: historiallinen

Laji: kulku: maaväylä

Koordin: N: 6816 853 E: 359 562

X: 6816 936 Y: 2519 629

P: 6819 713 I: 3359 676

Tutkijat: Jussila & al 2011 inventointi

Huomiot: Pakkala-Sahalahti tie on johtaa vanhalta Pälkäne (Kangasala) - Kuhmalahdi (- Jämsä) teiltä Sahalahden kirkolle, Ilolan ja Paatialan kyliin. Tielinja on nykyään sama mitä 1700-luvun lopun isojakokartoilla ja 1840-luvun pitäjänkartalla. Oletettavasti tielinja on 1700-lukua varhaisempi. Kyseisen tien linjaus voidaan katsoa muinaisjäännökseksi.

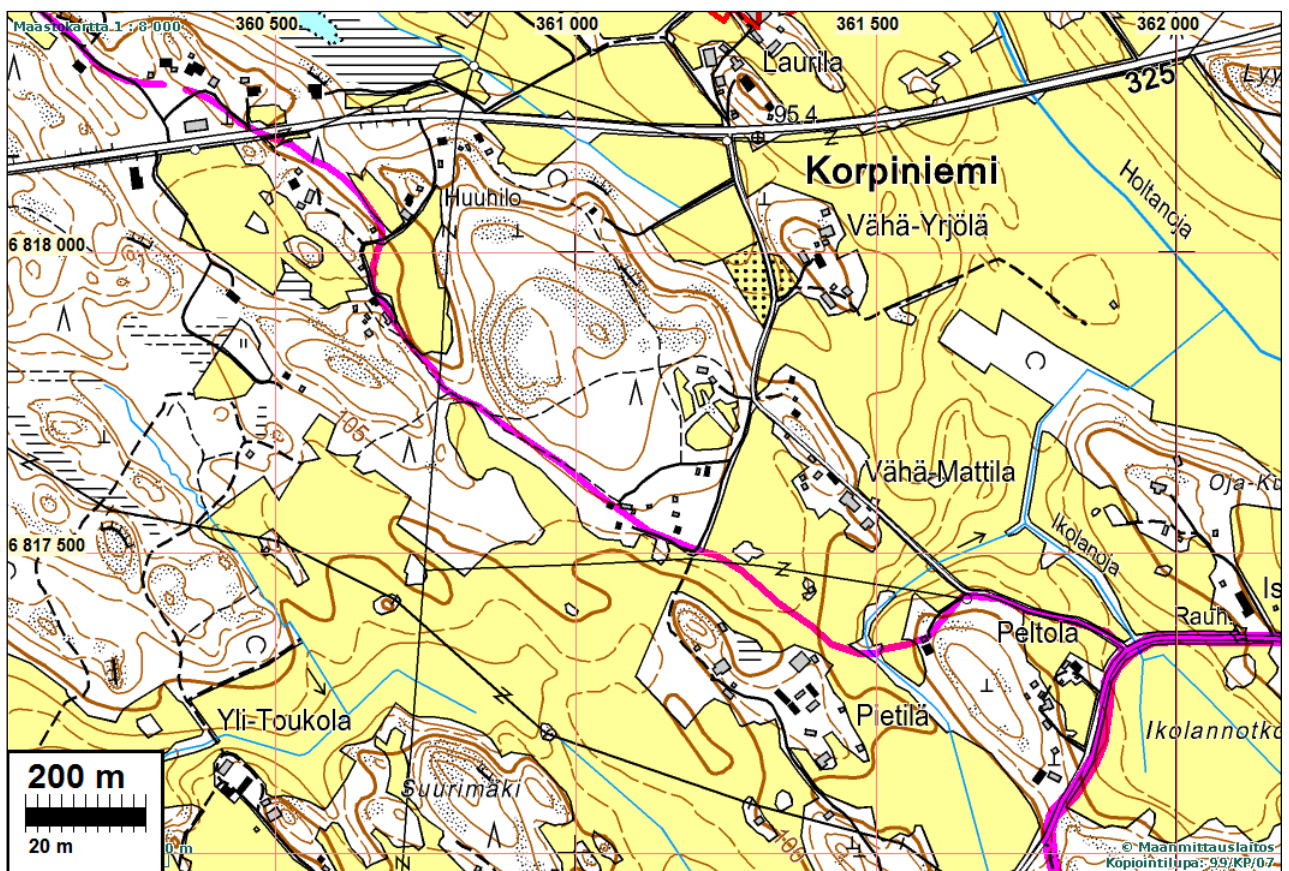
Kohde 50 on alempi sinipunainen linjaus, Tie jatkuu kirkolta ilmeisesti melko nuorena (1800 alku?) paikallistienä Kärkkääseen ja edelleen Haapaniemen eteläpuolelle.

Hävinnyt paikallistie

Alueen isojakokartoilla on runsaasti paikallistiestöä – suuri osa teitä kylien kauempana sijaitseville pelloille ja niityille. Osa näistä teistä on edelleen tilusteinä, pihateinä ja pikkuteinä. Osa on täysin hävinnyt ja on nyt peltojen ”alla” (tai pikemminkin käytännöllisemmin tarkasteltuna sekoituneina pellon kyntökerroksen). Esimerkkinä eräästä hävinneestä tiestä, jonka merkitys ollut suurempi kuin vain tilustie, on Kärkkäästä vanhalle ”valtatielle” johtanut kylätielinja. Se on merkitty mm. 1844 Korpieniemen isojakokarttaan ja pitäjänkarttaan, mutta sitä ei ole laajemmissa yleiskartoissa (kuten tiekartasto 1790).

On tulkinnanvaraista onko tämä hävinnyt tie muinaisjäänös. Periaatteessa erään opastuksen mukaan vain merkittävimpiä (tai sellaiseksi katsottuja) tielinjoja voidaan määrittää muinaisjäänöksiksi, jolloin kyseessä ei ole muinaisjäänös. Toinen seikka sen muinaisjäänösstatusta vastaan on epävarmuudet tielinjan tarkassa paikantamisessa. Se sisältää epävarmuuksia ja oletuksia. Ei le myöskään selvillä koska tielinja on syntynyt (oletettavasti 170-l lopulla) tai hylätty. Esitän sen tässä yhtenä esimerkkinä ”hylätystä” tiestä.

Tielinja on projisoitu Korpieniemen isojakokartalta sekä pitäjänkartalta 1844, sen muut osat Kärkkäässä ja siitä kirkolle on projisoitu (aluekartoilla) Kärkkään isojakokartalta, sekä Paatialan kartalta ja pieni osa pitäjänkartoilta. Nykyisen Sahalahti-Kuhmalahti tien eteläpuolelta tielle 14010 tielinja on hylätty. Sen paikannustarkkuus isojakokartalta ei ole kovin hyvä (ehkä 10-20 m). Maastossa on pihateitä ja leveitä polkuja jotka todennäköisesti (mutta ei täysin varmuudella) ovat jäänteitä vanhasta kylätiestä. Kaakkoispäässä tielinja on selkeämpi - edelleen ajotienä.

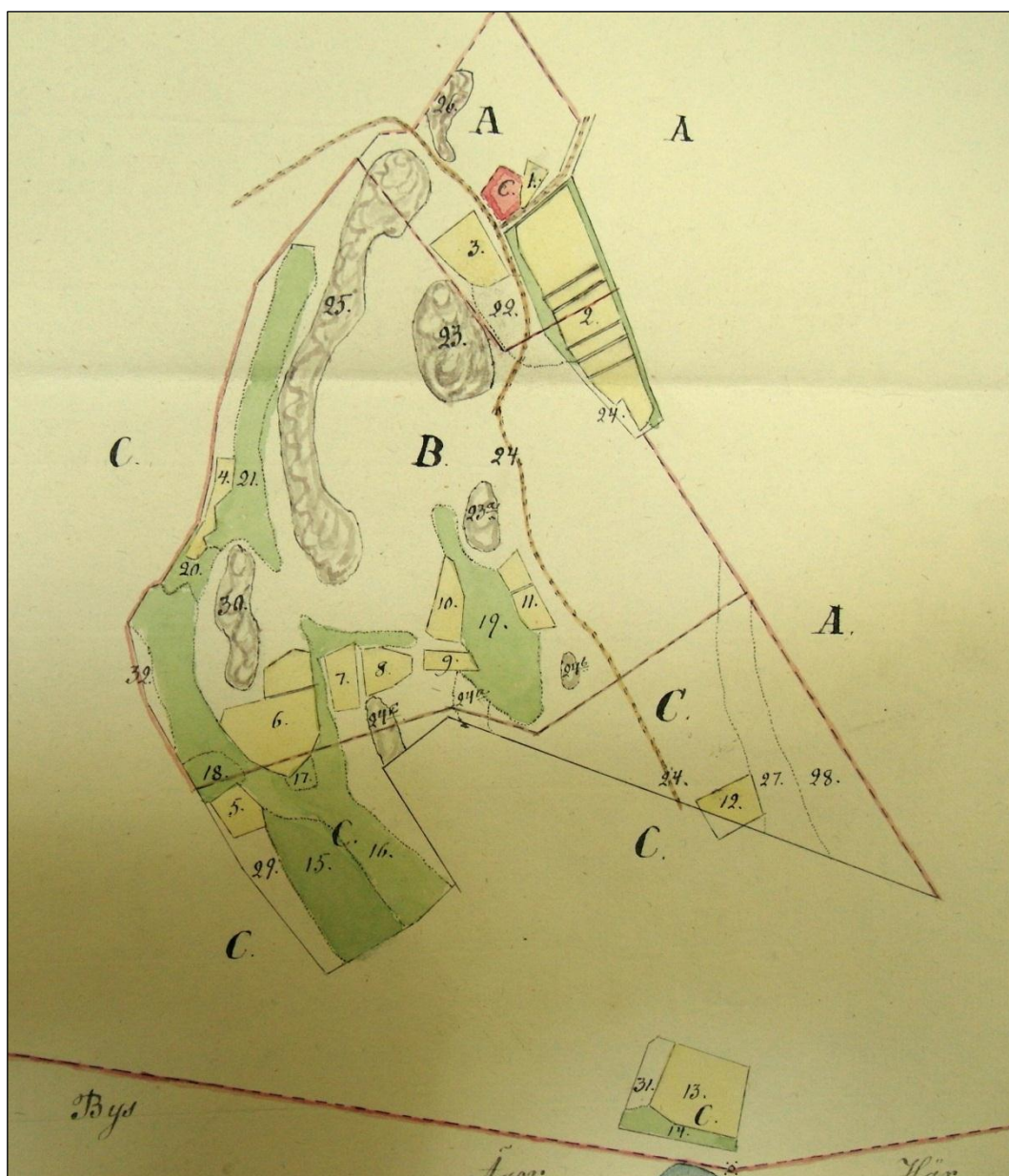

Vanha kylätielinja Huhilon (pohjoisessa) ja Peltolan välillä.

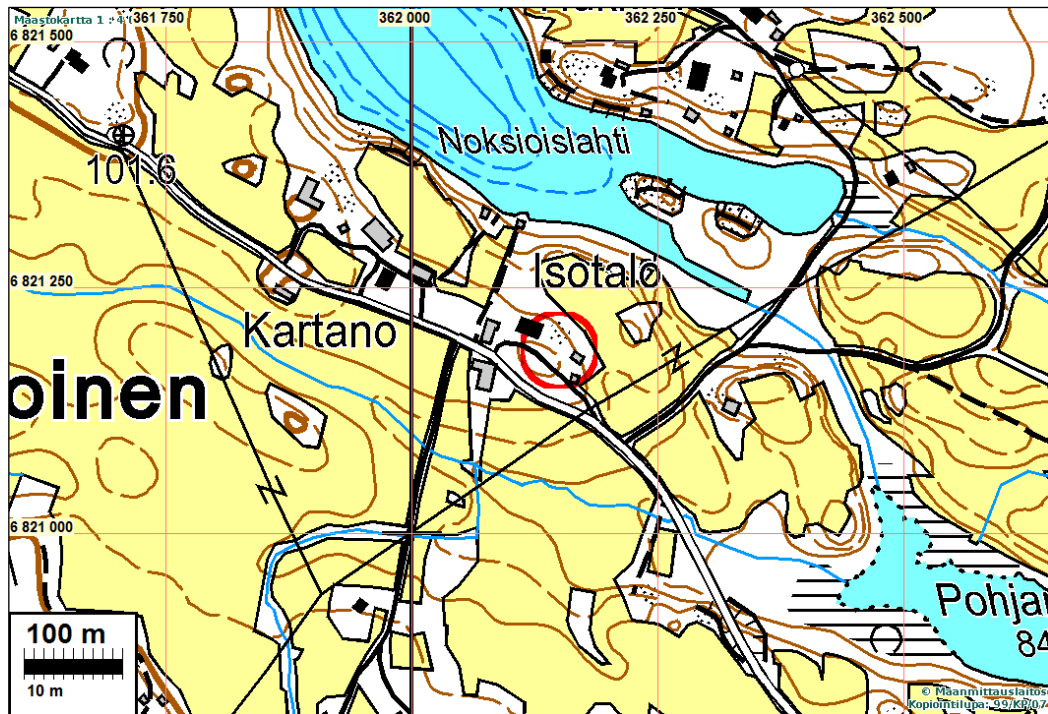

Noksioinen

Noksioisten yksittäistalotontista v. 1850 on isojakokartta. Tontin paikallistaminen nykykartalla on kuitenkin yllättävän hankalaa enkä sitä saanut luotettavasti tehtyä., Kyseessä on kuitenkin yksittäistalo ja siten tuskin muinaisjäännös, ellei hyvin säilynyt kokonaisuus. Olettamallani paikalla, missä talotontti on sijainnut on tilakeskus ja alue on rakennettua joten muinaisjäännökseksi paikasta tuskin on. Lähialueella en havainnut merkkejä vanhasta talotontista muualla.

Noksioinen 1850, H36-1-1

Noksoisten talotontin oletettu sijaintipaikka ympyröity.

Lisäys. Paatialan – Illolan kartta v. 1703

Paatiala (ylh) ja Illola (kirkon eteläp) 1703 h69_2_4

Porvoo 21.11.2011

Timo Jussila